

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

До захисту допустити:
в.о. завідувача кафедри

Євмененко О.В.

«18» грудня 2023 р.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ШКОЛІ

Кваліфікаційна робота
здобувачки вищої освіти
другого (магістерського) рівня
вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Середня освіта. Українська мова і література»
Головка Вікторії Олександрівни

Науковий керівник:
Нікольченко Марія Владиславівна
кандидат філологічних наук,
доцент

Рецензент:
Жижома Оксана Олександрівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та
слов'янської філології ДВНЗ
«Приазовський державний технічний університет»

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою 95 А відмінно

Секретар ЕК

«19» січня 2024 р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ	11
1.1. Сутність та зміст поняття «комунікативна компетентність».....	11
1.2. Проблемні питання розвитку комунікативної компетентності учнів підліткового віку	16
1.3 Педагогічні умови формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення української мови.....	25
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	36
2.1 Дидактичні особливості формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення української мови у школі	36
2.2 Методичні рекомендації щодо формування комунікативної компетентності на уроках української мови	50
Висновки до розділу 2.....	63
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІА ТА ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ	65
Висновки до розділу 3.....	86
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність теми. Пріоритетним завданням Нової української школи (НУШ) є реалізація компетентнісного підходу в навчанні, який передбачає спрямованість освітнього процесу на ключові компетентності, зокрема формування ініціативної, інтелектуальної, творчої, самостійно мислячої особистості, яка вміє успішно реалізувати свій потенціал у різних сферах діяльності, спроможна вільно і досконало володіти мовою як засобом спілкування і пізнання навколишнього світу.

Українська освіта взяла курс на компетентнісно-орієнтоване навчання, основною відмінністю якого від традиційного навчання стало зосередження не на накопиченні знань, а на формуванні здатності практично діяти, бути готовим використовувати отримані знання для вирішення соціальних та професійних проблемних ситуацій. Компетентнісно спрямований підхід сприяє використанню знань як засобу розв'язання життєвих проблем, що сприяє успішному подоланню молоддю життєвих труднощів та досягненню бажаних результатів. Тому необхідно вдосконалювати існуючі педагогічні системи та психологічні підходи до формування компетентних особистостей, розвитку творчості учнів і знаходження нових засобів підвищення якості та інтенсивності навчально-виховного процесу.

Як свідчить аналіз науково-методичних джерел, проблема формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів у процесі опанування української мови завжди привертає увагу науковців. Так, над впровадження компетентнісного підходу в освіті працювали такі вчені як Н. Бібік [2-4], О. Вашуленко [4; 13], С. Пірошенко [54], О. Пометун [57], О. Савченко [63] та ін. Комунікативний підхід до вивчення української мови вивчали М. Пентилюк [52], О. Хорошковська [67], О. Царик [68] та ін. Дослідники Г. Гич [15], Т. Гуцалюк [19], В. Корженко [29], І. Осадченко [47] та ін.) розглядають проблеми впровадження інноваційних технологій навчання, які активно впливають на формування комунікативно-мовленнєвої діяльності

учнів, визначають дидактичні умови організації мовленнєвої взаємодії учителя й учнів.

Але, сьогодні потрібні нові методики, які допоможуть вчителю ефективно організовувати комунікативно-мовленнєву діяльність учнів через впровадження у навчальний процес сучасних методів навчання, зокрема мультимедіа та інтерактивні технології. Військове вторгнення РФ спричинила необхідність адаптації системи освіти до реалій життя в умовах воєнного стану, загострила нагальну потребу впровадження в освітній процес інноваційних технологій, стимулювала термінове опанування цифрових технологій, пошук нових рішень та форм організації процесу навчання і виховання учнів загалом і зокрема, у процесі опанування предметів мовно-літературної освітньої галузі в загальноосвітніх закладах. Тому доводиться констатувати гостру потребу в ґрунтовних теоретичних дослідженнях щодо вироблення методичного інструментарію (цифрові ресурси, інноваційні технології, засоби навчання та оцінювання) забезпечення ефективного формування ключових компетентностей учнів основної школи на уроках української мови. Отже, зазначені аспекти й визначають актуальність теми дослідження.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, практичному застосуванні методів і прийомів у формуванні комунікативної компетенції учнів на уроках української мови.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**:

- здійснити аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та з'ясувати сутність базових понять дослідження: «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетентність»;
- визначити проблемні питання розвитку комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення української мови;
- обґрунтувати педагогічні умови ефективного формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення української мови у школі;

- вивчити дидактичні особливості формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення української мови у школі;
- розробити методичні рекомендації щодо формування комунікативної компетентності під час вивчення української мови учнів загальноосвітньої школи;
- запропонувати шляхи покращення формування комунікативної компетентності на уроках української мови методами ІКТ.

Об’єкт дослідження – процес формування комунікативної компетенції учнів у навчанні української мови у школі.

Предмет дослідження – методика формування комунікативної компетенції учнів основної школи у навчанні української мови.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовано сутність поняття «комунікативна компетентність»; уточнено дефініції понять «компетенція», «компетентність» та «комунікативність»; з’ясовано вплив засобів ІКТ на комунікативну компетентність учнів основної школи; запропоновано методику навчання та систему вправ для формування комунікативної компетентності учнів загальноосвітніх закладів на уроках української мови шляхом використання освітніх інноваційних технологій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні положення кваліфікаційного дослідження, висновки та методичні рекомендації можуть бути використані вчителями під час проведення уроків української мови в основній школі, методистами в освітньому процесі, а також під час підготовки уроків та для розробки навчально-методичних посібників.

Методи дослідження. Для реалізації мети дослідження використано систему взаємопов’язаних та взаємодоповнюючих методів: зокрема загальнонаукових – аналіз, синтез, зіставлення, узагальнення, що дали змогу з’ясувати особливості теоретичних підходів, покладених в основу дослідження; конкретно наукових – метод контент-аналізу, що дозволив схарактеризувати стан розробленості досліджуваної проблеми у науковій думці, метод термінологічного аналізу, що було використано при

характеристиці базових понять дослідження; аналіз навчально-методичного забезпечення курсу української мови для розроблення методики формування компетентності учнів загальноосвітньої школи з використанням освітніх інноваційних технологій.

Апробація кваліфікаційної роботи. Основні положення роботи відображені у 4 статтях, опублікованих у наукових збірниках і доповідях та виголошених на наукових конференціях:

1) Головка В. О. Формування комунікативної компетенції на уроках української мови в школі. *Розвиток науки та техніки під час воєнного стану*: збірник тез за матеріалами доповідей СХІІІ Міжнародної науково-практичної інтернет – конференції «Розвиток науки та техніки під час воєнного стану», Херсон, 28 листопада 2022 року. 310 с.

2) Головка В. Формування комунікативної компетенції на уроках української мови в школі. *Декада студентської науки – 2023* : зб. тез доп. студ. факультету філології та масових комунікацій за результатами Декади студентської науки – 2023. Київ: МДУ, 2023. 82 с. (у друці).

3) Головка В.О. Проблеми розвитку комунікативної компетентності учнів. *Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі*: І Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю. Київ: МДУ (Факультет філології та масових комунікацій), 26 жовтня 2023 року.

4) Нікольченко М. В, Головка В. О. Дидактичні особливості формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови в Закладах загальної середньої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвуз. зб. наук. праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2023. т. 2. Вип. 68. 313 с.

Структура магістерського дослідження зумовлена метою і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (71 позицій). Кожен із розділів містить по три

підрозділи. Робота викладена на 128 сторінках комп'ютерного тексту (включно з додатками).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

1.1. Сутність та зміст поняття «комунікативна компетентність»

Компетенція в освіті – це поняття, яке охоплює сукупність знань, вмінь, навичок, які учні отримують під час навчання та можуть застосовувати в різних ситуаціях життя. Освіта, спрямована на розвиток компетенцій, відіграє важливу роль у підготовці учнів до життя та професійної діяльності.

Концепція компетентнісного підходу в освіті стала актуальною у другій половині ХХ століття і була впроваджена в багатьох країнах, у тому числі в Україні. Компетентнісний підхід в освіті сприяє формуванню учнів активними, самостійними, креативними та впевненими особистостями, здатними до ефективною комунікації, проблемного мислення, розв'язання складних завдань та адаптації до змін у суспільстві. Компетентнісний підхід сприяє глибокому розумінню матеріалу, розвитку критичного мислення, рефлексії та навичок життєвої компетентності, які необхідні для успіху у сучасному світі.

Історично, термін «компетенція» виник у французькій мові з латинського «competentia», що означає «відповідність» або «здатність». Згодом він отримав різні значення в різних наукових та практичних контекстах, у тому числі в освіті. Слід підкреслити, що саме концепція компетентнісного підходу допомагає акцентувати увагу на розвитку здатностей, вмінь та знань, які можуть бути застосовані в різних життєвих і професійних ситуаціях.

Як відмічає американський лінгвіст Н. Хомський, «компетентний мовець або слухач повинен: розуміти необмежену кількість речень з різними

моделями; мати судження про висловлювання, оцінку його, вбачати формальну подібність / різницю щодо значень висловлювань» [32, с. 148].

Послідовники вченого (Дж. Грін, Д. Катс, Г. Хармон, Д. Слобін та ін.) під поняттям «компетенція» розуміють «мовну здатність», тобто потенційне знання мови та уявлення про мову його реального носія, «мовну активність» або конкретне мовлення в реальних умовах.

За визначенням Х. Шепера, «компетенції є комбінаціями наявних або потенційно можливих когнітивних, мотиваційних, моральних і соціальних умінь особистості. Ці компетенції є основою успішного оволодіння предметом за допомогою відповідного розуміння і вирішення (виконання, досягнення) ряду вимог, завдань, проблем і цілей» [32, с. 148].

Компетентнісний підхід у сфері освіти також є актуальною темою для українських вчених. Вони внесли значний внесок у розробку та розуміння цього поняття.

Один з визначних українських вчених, який працював у галузі компетентнісного підходу, – І. Зязюн. Він вважає компетентнісний підхід ключовим для сучасної освіти і розглядає його як зміну парадигми навчання. За його дослідженнями, «компетентнісний підхід передбачає акцент на розвиток учня як особистості, здатної до самореалізації і успішної адаптації в різних життєвих ситуаціях» [27, с. 13].

Інший вчений, який вніс значний внесок у розробку компетентнісного підходу в Україні, – В. Лях. Він розглядає компетентнісний підхід як «систему універсальних, особистісних, метапредметних та предметних компетентностей, які формуються через відповідні навчальні задачі і діяльності» [27, с. 14].

О. Савченко, досліджуючи компетентнісний підхід у площині сучасної шкільної освіти, зазначає, що «компетентність є інтегрованим утворенням, але охоплює особистісну здатність людини, її досвід. Це рівень готовності й уміння діяти» [63, с. 5].

Важливо підкреслити, що українські вчені активно досліджують та розробляють практичні підходи до реалізації компетентнісного підходу в освітніх закладах. Вони розглядають різні аспекти компетентнісного навчання, включаючи організацію навчального процесу, оцінювання компетенцій, використання інноваційних методів та засобів навчання.

Всі ці внески українських вчених сприяють розумінню та розвитку компетентнісного підходу в освіті, що сприяє покращенню якості навчання та підготовки молодого покоління до викликів сучасного світу.

Концепція компетенцій в освіті та розвитку сучасного суспільства значно розвинулася, і тепер включає більш широкий спектр навичок, знань, цінностей та підходів, що сприяють успішному функціонуванню та досягненню цілей у різних сферах життя.

Однією з ключових компетенцій, яка активно розвивається і набуває все більшого значення в українській освіті, є комунікативна компетентність.

Українські вчені трактують комунікативну компетенцію як складову загальної компетентності, що включає знання, вміння і навички спілкування та взаємодії з іншими людьми. Вони розглядають комунікативну компетенцію як ключовий елемент розвитку особистості, який допомагає учням впоратися з комунікативними завданнями і ситуаціями, що виникають у навчальному, соціальному та професійному оточенні.

Українські вчені розглядають комунікативну компетенцію з різних поглядів. Так, наприклад, А. М. Богуш визначає комунікативну компетентність як «сукупність знань, навичок і вмінь, які дозволяють особі ефективно спілкуватися та взаємодіяти з іншими у різних комунікаційних ситуаціях» [6, с. 16]. А. М. Богуш акцентує увагу на важливості розвитку мовленнєвих навичок, розуміння мови як засобу спілкування та здатності адаптуватися до різних контекстів і аудиторій. Він підкреслює, що «комунікативна компетентність є важливою складовою загальної культури особистості і сприяє успішній взаємодії з оточуючими людьми та соціальним середовищем» [6, с. 18].

О. Білоус займається проблемами комунікативної компетентності в освітньому контексті, досліджує мовленнєву підготовку учнів, формування комунікативних навичок та розвиток мовленнєвої культури. На думку вченої, «комунікативна компетентність передбачає здатність ефективно спілкуватися, володіти мовними навичками, розуміти й використовувати невербальні засоби комунікації, а також вміння адаптуватися до різних ситуацій та аудиторій» [5, с. 126].

Наукові інтереси К. І. Пономарьової пов'язані з питаннями комунікативної компетентності в освітньому процесі, використання інтерактивних методів навчання та розвитку мовленнєвих навичок учнів. Вчена підкреслює, що «комунікативна компетентність включає не лише мовленнєві навички, але й уміння адекватно сприймати, розуміти та використовувати невербальні засоби комунікації, проявляти вміння вести діалог та співпрацювати з іншими» [59, с. 32].

Цікавими, на наш погляд, є наукові дослідження О. І. Сібіль. Відомий український вчений підкреслював, що «комунікативна компетентність є ключовою для успішної комунікації і взаємодії з оточуючим світом» [64, с. 11]. Він визначав комунікативну компетентність як «комплексну здатність особистості ефективно використовувати мовні, соціокультурні та когнітивні ресурси для взаєморозуміння, передачі інформації, вирішення комунікативних завдань і взаємодії з оточуючими людьми» [64, с. 11].

О. І. Сібіль вважав, що «комунікативна компетентність включає розуміння контексту, вміння вибрати та застосувати відповідні мовні засоби, вміння слухати та розуміти співрозмовника, а також вміння вести діалог і спілкуватися відповідно до соціокультурних норм». Вчений підкреслював важливість розвитку комунікативної компетентності в освітньому процесі і стверджував, що «ця компетенція має бути активно розвивана в учнів з допомогою спеціальних методик і практичних завдань, що сприяють формуванню навичок ефективної комунікації» [64, с. 12].

З вищенаведених трактувань, можемо дійти висновку, що вчені розглядають комунікативну компетенцію з різних поглядів. Деякі з них акцентують увагу на мовленнєвих аспектах, таких як граматики, лексика та вимова, і розглядають комунікативну компетенцію як вміння використовувати мову для ефективної комунікації. Інші підкреслюють важливість невербальної комунікації, міжкультурного спілкування та вміння встановлювати емоційний контакт з іншими людьми.

Отже, сутність комунікативної компетентності полягає в здатності особи до ефективного використання мовленнєвих і немовленнєвих засобів комунікації відповідно до комунікативної ситуації, мети спілкування та потреб співрозмовника.

Зміст поняття «комунікативна компетентність» включає наступні аспекти:

1) Мовленнєва компетенція: володіння мовою, граматичними структурами, лексикою та фонетикою, необхідними для ефективного вираження думок, ідей та передачі інформації.

2) Соціокультурна компетенція: розуміння соціокультурного контексту, норм, цінностей та жанрів комунікації в різних культурах. Це включає знання про культурні відмінності, етику та норми спілкування.

3) Когнітивна компетенція: здатність до критичного мислення, аналізу та оцінки інформації, а також до створення змістовного й контекстуально адекватного висловлювання.

4) Стратегічна компетенція: вміння вибирати ефективні комунікативні стратегії, управляти комунікаційним процесом, регулювати ступінь формальності та пристосовувати спілкування до потреб інших учасників.

5) Соціальна компетенція: здатність встановлювати позитивні взаємини, розв'язувати конфлікти, проявляти емпатію та використовувати навички активного слухання [65, с. 77].

Ці аспекти комунікативної компетентності взаємодіють і доповнюють один одного, дозволяючи особі ефективно спілкуватися, розуміти і бути людиною, яку розуміють в різних комунікативних ситуаціях.

Узагальнюючи вищезазначений аналіз, можна визначити, що комунікативна компетентність представляє собою сукупність знань, вмінь і навичок особистості, які мають бути сформовані і забезпечувати правильне та відповідне використання мови в конкретному контексті і ситуації спілкування. Вона також включає в себе здатність визначати адекватний стиль та тон спілкування, враховуючи особистість співрозмовника, обставини спілкування та стратегії мовленнєвої взаємодії. Комунікативна компетентність не може бути автоматизованою, вона отримується людиною протягом усього її життя, у процесі різноманітних мовленнєвих актів.

Отже, комунікативна компетентність виступає найвищим рівнем досягнення культурної комунікабельності особистості. Знання особливостей та структури мовленнєвої комунікації є необхідним елементом розвитку мовної інтелектуальності. Людина з високим рівнем комунікативної компетентності завжди відзначається шанобливим ставленням інших громадян, має вплив у суспільстві та досягає своїх цілей швидше. Підвищення рівня комунікативної компетентності стає важливим завданням, яке повинно реалізовуватися впродовж навчання в загальноосвітній школі.

1.2. Проблемні питання розвитку комунікативної компетентності учнів підліткового віку

В наш час, компетентнісний підхід в освіті виступає важливим концептуальним орієнтиром. Реалізація компетентнісного підходу передбачає формування й розвиток ключових компетентностей учнів загальноосвітньої школи в навчально-виховному процесі. Компетентнісний підхід відповідає потребам Державного стандарту загальної середньої освіти в Україні [20], узгоджується з гуманітарним підходом до організації й оцінки результативності середньої освіти.

Проблема розвитку комунікативної компетентності є особливо актуальною у молодшому підлітковому віці. У цьому віці діти перебувають на етапі активного формування своєї особистості і соціальної ідентичності, а комунікативні навички і вміння визначають їх можливості ефективного спілкування з ровесниками, дорослими та оточуючим світом.

В молодшому підлітковому віці, діти знаходяться у перехідному періоді між дитинством і дорослістю, що впливає на їх комунікативні здібності. Вони стискаються з новими ситуаціями спілкування, включаючи колективи ровесників, шкільне середовище, спілкування з вчителями та іншими дорослими. Таким чином, розвиток комунікативної компетентності в цьому віці важливий для побудови позитивних взаємин, успішного навчання та соціальної адаптації.

Загалом підлітковий вік характеризується низкою особистісних та комунікативних труднощів. Цей період в житті людини відзначається значними змінами як на фізичному, так і на психологічному рівні. Особистісні труднощі виникають у зв'язку з формуванням самоідентифікації, встановленням особистих цінностей, пошуком власного місця у світі та розумінням себе як індивіда.

У цей період підлітки можуть стикатися з такими особистісними труднощами, як незрілість у вирішенні проблем, самоізоляція, низька самооцінка, підвищена вразливість до зовнішньої оцінки та незрозуміння з боку дорослих. Вони можуть відчувати нестабільність емоційного стану, конфлікти з батьками та однолітками, а також недостатню впевненість у себе та своїх здібностях.

Комунікативні труднощі в підлітковому віці пов'язані зі змінами в способах спілкування та взаємодії. Підлітки можуть мати проблеми з вираженням своїх думок та почуттів, незрозумінням мовних та невербальних сигналів, труднощами у встановленні контактів та побудові взаєморозуміння з оточуючими. Також можуть виникати проблеми з конструктивним

вирішенням конфліктів, недостатня емпатія та навички слухання інших людей.

Українські вчені вказують на те, що однією з головних складнощів у комунікації серед підлітків і молодих людей є сором'язливість. Як відмічає В.В. Неділько, «сором'язливість може унеможливлювати відкрите спілкування, вираження своїх думок та почуттів, а також утруднювати встановлення соціальних зв'язків і формування впевненості в собі» [43, с. 127].

Ця складність може бути пов'язана з різними факторами, такими як недостатня самооцінка, переживання страху перед відмовою або засудженням оточуючих, боязнь виявляти вразливість та бути оціненим негативно. Сором'язливість може бути особливо поширеною у період формування особистості, коли підлітки намагаються знайти своє місце в соціальному оточенні і вплинути на нього.

Українські вчені акцентують на необхідності створення сприятливого середовища, в якому підлітки могли б почувати себе комфортно для вираження своїх думок і почуттів. Важливо надавати їм «...підтримку, позитивне оцінювання та розвивати навички самовираження, емоційного інтелекту, а також вміння адаптуватися до різних комунікативних ситуацій. Діалог, спільні проекти, групові завдання та тренінги можуть бути ефективними засобами підвищення комунікативної компетентності та подолання сором'язливості серед підлітків і молодих людей» [43, с. 127].

Спілкування підлітків не обмежується лише у взаємодії з близькими друзями. З одного боку, підліткам властива соціальна незрілість і несформованість системи цінностей. Їм часто бракує здатності повною мірою адекватно прогнозувати наслідки своїх дій, що може виявлятися у проявах агресивності, соціальної апатії, байдужості, пасивності, безвідповідальності, конформізму, споживацтва та відмови від традиційних моральних і культурних цінностей. З іншого боку, молоді люди не лише поступово входять у ряди більш дорослого покоління, а й активно беруть участь у суспільних процесах, що відбуваються в країні [37, с. 48].

У підлітків виникає бажання об'єднуватися в неформальні групи, де вони часто відхиляються від загальноприйнятих мовних та поведінкових норм, використовуючи сленг або застосовуючи ненормативну лексику. У цьому віці вони розвивають особливий стиль спілкування та взаємодії, який часто виражається у проблемах інтолерантності, ксенофобії та булінгу по відношенню до інших [10, с. 23].

Отже, ключовим аспектом соціально-психологічного спілкування є взаєморозуміння, що представляє собою здатність підростаючої людини приймати іншість, виступаючи внутрішньою основою розвинутого процесу спілкування.

Здатність розуміти інших визначається як раціональна основа міжособистісного спілкування, що підпорядкована засобам вираження та передачі психічного стану суб'єктів спілкування [1, с. 4]. З цього виходить, що розвиток комунікативної компетентності у підлітків стає необхідною умовою для успішної соціалізації підростаючого покоління та формування особистості.

В наш час Інтернет, соціальні мережі і мас-медіа стали невід'ємною складовою соціального оточення розвитку сучасних підлітків, встановивши собі лідерську позицію в їхньому комунікативному просторі. Інтернет-простір є значущим ресурсом для інтерактивного засвоєння нової інформації, спілкування, навчання та, до певної міри, виховання підлітків.

Але, варто відмітити, що він також призводить до виникнення труднощів і проблем, таких як формування залежності від інформаційного середовища, небажання або, в результаті, неможливості взаємодії та спілкування в реальному світі з реальними співрозмовниками, а також зниження рівня розвитку особистісної рефлексії та невміння диференціювати, усвідомлювати та висловлювати власні почуття. Також важко розуміти почуття інших, вирішувати комунікативні завдання, які ставить перед особистістю життя.

Враховуючи усі ці аспекти, стає очевидною необхідність переосмислення підходів до психологічної підтримки особистості в період дорослішання. Це свідчить про актуальність формування комунікативної компетентності сучасних підлітків за допомогою засобів, які дозволяють ефективно вирішувати це завдання.

Відтак постає питання: як вчити підлітка, щоб у результаті він мав міцні знання, уміння, навички та, передбачені Державними стандартами, компетентності?

Проблема комунікативної компетентності є нагальною, оскільки від рівня розвитку комунікативної компетентності залежить соціальна сфера учня, його навчальні успіхи. Тобто комунікативна компетентність є фактором успішності в спілкуванні.

Сучасний учитель покликаний раціонально працювати з так званим «новим поколінням – поколінням «Зет», яке народилося в епоху глобалізації, розвитку інформаційних технологій, суспільно-політичних змін та воєнного стану, спричиненого вторгненням росії до незалежної України.

Професор О.О. Ісаєва, у статті «Особливості вивчення літератури в школі під час і після війни» визначає, що «особливі умови, в яких опинилися всі ми, диктують зміни не тільки у нашому способі життя, але й впливають на зміни нашої професійної поведінки як учителів [25, с. 124]. Тому, під час викладання необхідно «враховувати психологічний стан учнів, вразливість і можливу тривожність» [25, с. 125]. Тобто вчителю потрібно знати досконало текст художнього твору, щоб при необхідності адаптувати його для підлітків, які травмовані війною.

Науковиця вважає, що «головний принцип навчання має стати «Не зашкодь!» [25, с. 125]. І це, на наш погляд, правильно, адже твір, в якому йде мова про розлуку з близькими або їхню втрату, про покинутий будинок, руйнування, може бути дуже вразливим та щемливим для школярів.

Отже, основна проблема, з якою сьогодні стикається підліток, – це психологічні виклики. Потенційним тригером для учнів може стати – слово

про дім, знайомство з твором на воєнну тематику, гул сирени чи гуркіт трамвая, який учні сьогодні можуть сприйняти як звуки бомбардувань. Під час уроків діти можуть впасти в ступор, їх може накрити панічна атака, напад агресії тощо. Молоде покоління, унаслідок війни переживає психотравмувальний досвід: страх, тривожність, психічні навантаження, складності інтеграції в нових громадах, соціально-економічні чинники, які позначаються на житті підлітків, особливо з прифронтових міст.

Нові підходи до освіти, які активно формуються сьогодні, вимагають інших, відповідних до сучасних вимог способів передавання й поширення знань, породжених інформаційною епохою для учнів покоління Зет.

До покоління *Zet* зазвичай відносять людей, які народилися у 2000-2010 роках. Слід зазначити, що ці рамки досить розмиті, але, в основному, коли мова йде про «покоління *Zet*», мається на увазі сучасні тінейджери, які досягли підліткового віку.

Як відмічають дослідники, «покоління *Zet* – *digital natives* – це діти цифрових технологій. Вони зростають в епоху величезної кількості різноманітної інформації: для них абсолютно нормально, що за день виходить величезна кількість новин, а повідомлення з одного кінця світу до іншого можна доставити за секунду. Звичайно, це позначається на темпі життя і на відношенні до світу навколо» [28].

Основними перевагами представників цього покоління є технологічність та багатозадачність, а головними проблемами – «кліпове мислення», або відсутність концентрації, та нездатність сприймати інформаційний потік протягом тривалого часу.

З цих причин, на думку фахівців, «представникам покоління *Zet* дуже важко навчатися у традиційних школах та університетах. Багатотомні книги викликають у них обурення, а необхідність тривалий час прослуховувати ті чи інші лекції – призводить до втрати будь-якого інтересу. Для них набагато простіше та ефективніше сприймати ту інформацію, яка представлена у вигляді картинок (Gif-зображень) – у візуальній формі. Наявність у вільному

доступі неосяжної кількості інформації змусила представників покоління *Zet* виробити навичку її жорсткого фільтрування. Їм характерно запам'ятовувати лише найважливіше і потрібне. Практична корисність – головний критерій сприйняття інформації представникам покоління *Zet*» [56].

Представники покоління *Zet* не завжди готові чути слово й пораду вчителя, у них розсіяна увага і короткотривала пам'ять, оскільки, як стверджують психологи, тривалість їхньої уваги дорівнює не більше 10 секунд. Виникає запитання: чи можна вважати це недоліком, адже представники цього покоління вирости в світі, в якому незліченні можливості, а от часу на все вкрай обмаль? Саме тому вони швидко адаптуються, критично оцінюють ситуацію, синтезують і фільтрують величезні обсяги інформації. Народжені в епоху цифрової еволюції, діти в ранньому віці швидко освоюють планшети, смартфони, інтернет тощо. А останній для них – це взагалі своєрідна віртуальна реальність, частина життя, середовище проживання. У соціальних мережах діти знаходять необхідну інформацію, нові ресурси, знайомляться, вчать нового (і не завжди корисного) [56].

Важливим є й той факт, що представники означеного покоління наслідують так званих «кураторів», «тьюторів» (ними можуть бути друзі, телеведучі, актори, співаки, блогери та ін.), яким довіряють і намагаються отримати від них якомога більше корисної інформації з мінімальними затратами часу. І якщо вони зацікавилися чимось, то зосереджуються і повністю віддаються справі. Ось чому для навчання нового покоління необхідні практико орієнтовані методи на засадах партнерства і співпраці, де навчальна діяльність кожного учня набуває особистісної значущості.

Сучасному «екранозалежному» учневі – сучасний «модерновий» урок, без примусу й обмежень, урок, на якому його увага буде постійно зосереджена, пам'ять та інші психічні механізми задіяні на повну, урок, на якому пануватиме атмосфера довіри, взаємопідтримки і взаєморозуміння.

Відтак сьогодні суспільство поставило перед науковцями і вчителями завдання розвантажити учня, зробити навчання цікавим, різноманітним, пізнавальним.

Підлітки прагнуть отримувати інформацію у стислому вигляді за допомогою візуальних джерел, тому головними освітніми ресурсами для покоління зет все частіше виступають відеоуроки на YouTube (навіть Тік Ток!), онлайн-курси та вебінари, вони навчаються у школі на інтерактивних платформах.

Сучасний урок української мови визначається, передусім, тим, як вчитель вміло використовує всі можливості учня та його потенціал для активного розумового розвитку, глибокого і усвідомленого засвоєння лінгвістичних понять, формування комунікативної компетентності та морально-вольових якостей, а також виховання мовної особистості учня.

На жаль, дуже часто у школярів спостерігаються серйозні прогалини в розвитку комунікативної компетентності, зокрема, знижений рівень читацької культури та обмежений індивідуальний словниковий запас. Це, безперечно, впливає на мовленнєві навички, здібності до конструктивного діалогу та подальшої соціальної самореалізації [40].

Виправлення цих проблем вимагає від вчителів української мови не лише традиційних методів навчання, але і використання інноваційних підходів, щоб зацікавити учнів, підтримати їхній інтерес до мови та сприяти розвитку їхньої комунікативної компетентності.

Отже, основним орієнтиром сучасної освіти називають формування особистості яка творчо мислить і здатна саморозвиватися й адаптуватися в соціумі.

Узагальнений образ сучасного учня, за підсумками досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, повинен поєднувати в собі такі ключові характеристики: активність, ініціативність, рішучість, комунікабельність, персональну відповідальність, схильність аналізувати й здійснювати самоконтроль, впевненість у собі, уміння працювати в колективі, а також, бути

сучасним і навчатися володіти сучасними інформаційними платформами (такі як Canva, Padlet), які з кожним днем оновлюються.

Щоб сформувати такого учня й водночас не перевантажити його другорядною інформацією, необхідно подбати, з одного боку, про високий коефіцієнт корисної дії теоретичних знань, а з іншого – про надійні й ефективні механізми перетворення їх у практичний досвід. Насамперед ідеться про всебічну розробку засобів візуалізації знань через систему сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ).

Використання ІКТ вносить суттєві зміни у діяльність педагога та сприяє розвитку учня як особистості. Це ставить нові вимоги до професійної майстерності викладання предмета у комп'ютерному класі, вимагає чіткої організації та індивідуальної роботи з кожним учнем під час навчально-виховного процесу. Використання ІКТ в навчанні передбачає різноманітні підходи до організації уроків, а вчителі прагнуть урізноманітнювати навчальний процес, роблячи вивчення мови і літератури цікавим та неповторним. Такий підхід дозволяє підтримувати високий рівень зацікавленості учнів, створювати сприятливі умови для ефективного вивчення мови та літератури, а також сприяє формуванню та підтримці мовної та комунікативної компетентності.

Таким чином, узагальнюючи вищенаведене, треба відмітити, що підлітковий вік супроводжується рядом особистісних та комунікативних труднощів, які можуть впливати на розвиток та самопочуття молодих людей. Важливо створити сприятливе середовище, в якому підлітки зможуть розвивати свою комунікативну компетентність, відчувати підтримку та отримувати необхідні навички для успішного спілкування з оточуючими. Це може включати проведення тренінгів з розвитку комунікативних навичок, групові проекти, рольові ігри, дискусії та спільні діяльності, спрямовані на розвиток спілкування та взаємодії. Також важливо враховувати індивідуальні особливості кожного підлітка і надавати підтримку та позитивне стимулювання для їхнього особистісного росту.

1.3 Педагогічні умови формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення української мови

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти й чинних програмах з української мови комунікативну компетентність визначено як «обов'язковий складник формування мовної особистості, що передбачає здатність особистості застосовувати в конкретному виді спілкування знання мови, способи взаємодії з людьми, які оточують її та перебувають на відстані, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями тощо» [41; 60].

Формування й удосконалення цієї предметної (галузевої) компетентності спрямовано на вирішення таких пріоритетних завдань:

- ефективно отримувати й передавати інформацію;
- досягати поставленої мети шляхом переконання співрозмовника й спонукання його до дії;
- отримувати додаткову інформацію про співрозмовника на основі знань про об'єктивні закономірності функціонування мови в суспільстві з метою визначення рівня соціально-культурного розвитку людини, її соціального статусу;
- на основі вмінь розрізняти відтінки інформації й голосу співрозмовника, щоб оцінити його емоційний стан, і вмінь інтерпретувати зміст його висловлювань і розуміти можливий підтекст;
- здійснювати позитивну самопрезентацію, тобто справляти приємне враження на співрозмовника на основі володіння культурою мовлення [14, с. 8].

Отже, головною метою мовного навчання в загальноосвітній школі є формування в учнів комунікативної компетенції. Комунікативна компетенція включає набір навичок і вмінь, які дозволяють учням ефективно спілкуватися й взаємодіяти мовою. Основні аспекти комунікативної компетенції включають

розуміння мовлення, вміння говорити, читати й писати, а також здатність адаптувати мовлення до різних ситуацій та аудиторій.

Система української освіти зорієнтована на формування у школярів умінь розв'язувати за допомогою мовних засобів комунікативні завдання в конкретних формах та ситуаціях спілкування.

Мовне навчання спрямоване на розвиток навичок усного й писемного мовлення, розуміння прочитаного тексту, використання мовних засобів для вираження думок і почуттів, а також розвиток мовної культури і мовленнєвої поведінки. Учні навчаються спілкуватися на мові, використовуючи правильну граматику, лексику, вимову й інтонацію.

Формування комунікативної компетенції допомагає учням стати активними, впевненими й компетентними мовними користувачами, здатними успішно спілкуватися, розуміти й бути зрозумілими в різних мовних ситуаціях. Вона сприяє розвитку мовної, когнітивної, соціокультурної та стратегічної компетенцій, що є важливими для подальшого освітнього й професійного успіху учнів.

Отже, перед учителем постає необхідність створити умови, які сприяли б формуванню в учнів підліткового віку комунікативної компетентності.

Розглянемо їх детально.

Умова 1. *Мотивація учнів.* Новим Державним стандартом освітньої галузі «Мова та літератури» зазначено: «Формування стійкої мотивації до вивчення української мови і літератури, любові до української мови і культури є одним із пріоритетним завдань» [69].

Як зазначає Н.Б. Голуб, чинна програма з української мови спрямовує роботу вчителя-словесника на формування комунікативної компетентності.

Автор виокремлює низку мотиваційних чинників такої потреби:

а) комунікативні знання, уміння і досвід збагачують новими способами поведінки, необхідними для розв'язання завдань у життєвих ситуаціях;

б) комунікативно компетентна людина відчуває себе впевненішою в житті і здатною ним управляти;

- в) сучасний глобальний світ вимагає бути дипломатичним;
- г) розуміння комунікації необхідне для власного існування [18, с. 11].

Вчена вказує на те, що «мова насамперед виконує комунікативну функцію і впливає на особистість учня, формує коло його інтересів, моральних орієнтирів і цінностей» [18, с. 11-12].

Наприклад, при плануванні уроку з теми «Власна назва в іменниках», вчитель може відзначити важливий етап – мотиваційний момент.

Під час цього етапу він закликає учнів роздумати над конкретними питаннями, такими як:

– *З якою метою мені потрібно вивчати цю тему?* (Для розвитку грамотності, культури мовлення та практичного використання отриманих знань в житті).

– *Які переваги отримаю, знаючи це?* (Підвищення грамотності та самовпевненості в себе).

– *Як я можу використовувати ці знання у практичному житті?* (Наприклад, при написанні резюме для роботи та інших ситуаціях).

Такий підхід допомагає учням усвідомити користь вивчення матеріалу і надає їм практичний контекст для застосування отриманих знань у реальних життєвих ситуаціях.

Отже, однією з основних завдань вчителя є стимулювання учнів до виявлення ініціативи та самостійності. Він створює сприятливі умови та розвивальне середовище, що сприяє розвитку інтелектуальних і комунікативних здібностей учнів. Це включає такі аспекти, як вміння вступати в контакт з будь-яким співрозмовником, дотримання норм і правил спілкування, повага до думки інших, вміння аргументувати свої погляди в культурний спосіб, стимулювання інших до спілкування, вирішення конфліктів у спілкуванні, адаптація мовної поведінки за потребами та коректне завершення ситуацій спілкування.

Умова 2. Переорієнтація вчителя на особистісно-діяльнісну модель взаємодії з учнями є важливим етапом у формуванні комунікативної

компетентності. Цей процес передбачає активне включення учня у пошуково-навчальну діяльність, яка організована на основі внутрішньої мотивації [11]. Також важливо організовувати спільну діяльність та розвивати партнерські відносини між вчителями і учнями.

Цей підхід передбачає не лише діалогове спілкування між учителем і учнем, але і стимулювання взаємодії між самими учнями під час здобуття нових знань. Це сприяє активній участі учнів у навчанні, розвиває їхню самостійність та ініціативу, а також формує навички спільної роботи та взаєморозуміння в колективі. Перехід до особистісно-діяльнісної моделі взаємодії сприяє створенню стимулюючого середовища для ефективного навчання та розвитку кожного учня.

Оцінюючи художній текст, тезу чи історичну ситуацію, учень повинен висловити критичну оцінку події, що описана в підручнику. Використовуючи метод ведення дискурсу, вчитель, як головний суб'єкт та представник суспільних цінностей, має направляти учнів на усвідомлення норм поведінки, які повинні бути в основі формування громадянина.

З огляду на формування комунікативної компетентності учня, особливу увагу слід приділити таким темам, як *«Загальнолюдські цінності»*, *«Роль мови у формуванні особистості»*, *«Дружба. Любов. Сім'я»*, *«Культура сімейних взаємин»*. Тема *«Яка ти людина»* може включати питання для обговорення, такі як *«чиста, добра, темна, зла – що це означає?»*, *«Від чого залежить благополуччя людини: від позитивних думок чи від негативних?»*, *«В чому полягають відмінності між людиною та твариною?»* тощо.

Темою для дискусійного обговорення може стати будь-яка віртуальна подія, і вчитель має можливість спонукати учнів до переосмислення інтерпретації фільмів та творчого переказу побаченої події. Організація дискусії після перегляду відео може бути ефективним методом навчання, оскільки різні люди можуть виявити різні реакції на одні й ті самі події, сприяючи розмаїтості усвідомлення побаченого.

Умова 3. *Дидактична гра*. Всім нам відома теза: граючись навчаюся.

Дидактична гра є унікальною організаційною і творчою формою навчання, виховання й розвитку, у якій одночасно реалізовані три чинники розвитку творчого стилю діяльності: проблематизація, рефлексія, діалог, спільна дія яких і складає механізм розвитку особистості, але за умови самовизначення в проблемних ситуаціях, самостійної постановки цілей та їх здійснення в умовах вільного вибору засобів. Саме вона розвиває спостережливість, увагу, пам'ять, мислення, мовлення, сенсорну орієнтацію, кмітливість. Як форма навчання, вона є ефективною взаємодією вчителів і учнів [57].

Відтак, навчальний процес, побудований на основі ігрових дидактичних форм, допомагає активізувати процес формування комунікативної компетентності, реалізуючи творчі компоненти розвитку особистості.

Сучасна шкільна програма з української мови надає широкі можливості для успішного використання різних дидактичних ігор на уроках, зокрема рольових. Наприклад, формуючи комунікативну компетенцію для учнів 5 – 7 класів, доцільно застосовувати такі види мовленнєвої діяльності як: спілкування, сприймання на слух, читання творів, написання диктантів, власних висловлювань та ін. На початковому етапі уроку доречними будуть такі форми роботи як асоціювання, припущення на основі малюнків, теоретична розминка та лексична хвилинка [2, с.13]. На основному етапі застосовується робота в парах, встановлення відповідностей. Створення проблемних ситуацій вимагають від учнів активності, виявлення та пояснення фактів.

На уроках української мови варто застосовувати такі прийоми комунікативної компетентності: «Незакінчене речення», «Твір-п'ятихвилинка», «Міні-тест». Доречно застосовувати такі інтерактивні методи: «Клоуз-тест», «Метод помилок», «Бліц-турнір», «Скарбниця слова», «Розумне перо», «Острів скарбів», «Карусель».

Для учнів 8 – 9 класів більш характерна робота з реченнями – правильна побудова (інтонаційне оформлення, емоційне забарвлення), уміння

застосовувати правила. Учні самостійно пишуть «художній малюнок», нарис, оповідання, репортаж. Існують такі інтерактивні форми навчальної діяльності, які реалізуються через прийоми «Коло ідей», «Акваріум», «Асоціація», «Мікрофон», «Навчаючи – навчаюсь», «Мозковий штурм», «Незакінчені речення», «Ажурна пилка», різних варіантів дискусійного навчання (дискусія, диспут, дебати) та вправ «Відстрочена увага», «Лови помилку», «Своя опора», «Передай крейду», «Свої приклади», «Дружня порада», «Створи символ».

У старших класах, формуючи навички діалогічного мовлення, слід використовувати проблемний діалог. Це можуть бути такі види роботи: диспут, дискусія, дебати, урок-конференція та інші. Вони є важливим засобом пізнавальної діяльності, яка сприяє розвитку критичного мислення учнів, дає можливість визначити власну позицію, формує навички аргументації та відстоювання своєї думки, поглиблює знання з обговорюваної проблеми [41].

Г.П. Лещенко у своїй статті «Комунікативна гра як засіб формування комунікативної україномовної компетентності школярів» пропонує цікаву гру для учнів 5-го класу «Складання діалогів. Правила спілкування» [35, с. 217].

На етапі закріплення матеріалу пропонується гра «Будьмо ввічливими. Розмова по телефону». Мета гри – формувати уміння діалогічного мовлення, працювати в парах, вибирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, збагачувати мовлення комунікативно значущими етикетними формулами та підвищувати культуру усного мовлення. Учні, за власним бажанням, формують пари. Кожна з цих пар повинна підготувати діалог по телефону, включаючи різноманітні етикетні формули. Інші учасники гри слухають ці діалоги, підраховують кількість та оцінюють доцільність використаних виразів. Перемагає та пара, яка підготувала найбільш ввічливий діалог і успішно досягла комунікативної мети.

У 6 класі, під час уроку повторення в кінці навчального року, можна організувати рольову гру у формі «Ток-шоу». Учні розподіляються на різні ролі відповідно до завдань, які вони мали підготувати заздалегідь. Завдання

охоплюють теми, які були вивчені протягом року, такі як лексикологія, фразеологія, словотвір та орфографія, морфологія та синтаксис.

Отже, рольова гра може бути віднесена до категорії «комунікативних ігор», оскільки вона сприяє вдосконаленню комунікативної компетентності та успішному спілкуванню учнів.

Умова 4. *Моделювання проблемних ситуацій у навчальному матеріалі.* Це передбачає введення інформаційно-пізнавальних суперечностей або створення умов, які можуть викликати ці суперечності під час сприйняття матеріалу учнями, які мають певний рівень підготовки.

Для цього можна використовувати різні засоби, такі як мовні концепції, мовленнєві елементи, комунікативні аспекти, тексти, сократівські діалоги, питання, загадки, експерименти, аналіз ситуацій з реального життя і т.д.

Можна використовувати різноманітні засоби для створення таких ситуацій, зокрема:

А) Мовні та мовленнєві поняття: Включення слів чи концепцій, які мають кілька значень або можуть викликати різні тлумачення, сприяє усвідомленню учнями інтерпретаційних аспектів мови.

Б) Тексти: Використання текстів із невизначеністю, амбігвітетом чи неповною інформацією може стимулювати учнів розглядати ситуацію з різних точок зору та шукати власні варіанти розв'язання.

В) Сократівський діалог: Організація обговорення, де учні стикають свої точки зору, аргументують їх і дійшовують до спільного рішення, може викликати неоднозначності та проблеми для розв'язання.

Г) Проблемні питання: Спрямовані питання, які вимагають глибокого розуміння теми, можуть викликати учнівський інтерес і спонукати їх докладніше досліджувати предмет.

Д) Життєві ситуації: Використання реальних прикладів або ситуацій з життя, де є певна невизначеність чи конфлікт, може викликати аналіз та пошук рішень [37, с. 45-46].

Ці методи сприяють активізації когнітивних процесів учнів та розвитку їхнього аналітичного та критичного мислення.

Наведемо приклад проблемної ситуації:

а) Проблемна ситуація-діалог:

Прочитайте текст та згрупуйте підкреслені слова.

Куций хвіст і довгі ноги.

Уночі і вдень – тривоги.

Миру й спокою не знаю:

Всіх боюся, утікаю (Заєць).

б) Репродуктивні запитання:

– Розкажіть лексичне значення кожного слова.

в) Мисленнєві завдання:

– Проаналізуйте, чи можна на основі лексичного значення протиставити або об'єднати ці слова у пари?

– До якої частини мови належать ці слова?

г) Сократівські запитання:

– Які слова мають схожі поняття?

– Які слова вказують на суміжні або подібні поняття?

Отже, умови проблемного навчання відрізняються від традиційної методики, оскільки сприймають учня як активного суб'єкта навчання та ставлять його у педагогічні умови, за яких він вимушений самостійно мислити та мобілізувати свій інтелектуальний потенціал для вирішення проблем, розвитку навичок та формування особистого досвіду.

Умова 5. *Інформаційно-цифрова компетентність*. Вивченню мови та літератури у середніх класах притаманні специфічні умови, зумовлені тим, що діти молодшого підліткового віку великою мірою сприймають життя як гру. І тому уроки з елементами казки, гри, загадок та ребусів у такому віці надзвичайно ефективні за умов використання сучасних технологій.

На уроках української мови та літератури у середніх класах бажано використовувати дидактичні мультимедійні матеріали електронних

підручників та посібників. Комп'ютер дає можливість використання інформації мережі Інтернет, дозволяє ілюструвати, естетично оформляти сторінки, використовувати ефекти анімації. Таким чином, діти вчать бути послідовними у відборі найсуттєвішої інформації. Наприклад, вивчаючи творчість Тараса Шевченка, можна запропонувати створити його фейсбук сторінку, додавши QR-код. Або буклет із цікавими фактами, паспортом творів.

Кроссенс – головоломка нового покоління, побудована на асоціаціях [24, с. 36]. Наприклад, вивчаючи біографію Лесі Українки, можна побудувати наступний кроссенс: «Асоціативний кущ» (Рис. 1.1 – Кроссенс біографії Лесі Українки).

(Народилася Леся Українка 25 лютого, в 1871 року в селі Новоград-Волинський. Сім'я Лесі Українки була великою – рідний брат мами – Михайло Драгоманов. Сім'я Косачів була великою, але жила у достатку. Усього Леся мала двох братів і три сестри. Будинок Лесі Українки завжди мав доглянутий вигляд – блакитні віконниці і бездоганно вибілений дім. На водохрещі в Луцьку Леся дуже захопилася святом, що й не помітила, як намочила ноги в крижаній воді. Туберкульоз кісток уразив її молоде тіло. Але вона не здавалася. Її перший та відомий вірш «Мрії», написаний 1897 року.

Застосування комп'ютерних навчальних засобів доцільно на різних етапах процесу навчання української мови та літератури: при поясненні нового матеріалу, закріпленні вивченого, повторенні та узагальненні, контролі над засвоєнням знань, відпрацюванні умінь і навичок, пошуку нового матеріалу.

Проте практика показала, що застосування інформаційних технологій найбільш ефективно використовувати на залікових уроках, оскільки дає можливість повторити, узагальнити і систематизувати матеріал, опрацьований в ході декількох попередніх уроків, і організувати контрольну перевірку знань з вивченої теми.

Узагальнюючи, важливо визначити, що на уроках української мови можна пропонувати учням різноманітні види завдань, які сприяють

вираженню їхніх думок зв'язно та адекватно, формуванню комунікативних висловлювань як усно, так і письмово. Учні повинні володіти необхідними та доцільними мовними засобами відповідно до мети, змісту промови та умов спілкування. Це передбачає активне вироблення відчуття мови, розвиток аналітичних та творчих здібностей учнів, як на рівні змісту, так і на рівні мовних конструкцій.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи перший розділ, можемо дійти висновку, що комунікативна компетентність особистості – це система внутрішніх ресурсів ефективної взаємодії, яка виявляється в позиціях спілкування, виконанні соціальних ролей, стереотипах поведінки, установках, знаннях, уміннях, навичках. У процесі становлення особистості підліткового віку розвиток комунікативної компетентності може здійснюватися на основі ідентифікації з дорослим, засвоєння культурної спадщини, спостереження за поведінкою інших людей, програвання в уяві комунікативних ситуацій тощо.

Важливо підкреслити, що українська освітня система надає значний акцент на розвиток комунікативної компетентності учнів упродовж всього навчального процесу. Це відбувається через різноманітні методи та підходи, які сприяють розвитку навичок спілкування, активного слухання, вміння висловлювати свої думки та ідеї, адаптуватися до різних комунікативних ситуацій тощо.

Одним із засобів розвитку комунікативної компетентності є використання інтерактивних методів навчання, таких як групова робота, дискусії, проекти, рольові ігри тощо. Це сприяє не лише розвитку мовленнєвих навичок, а й навичок співпраці, взаємодії, вирішення конфліктів та побудови конструктивних відносин.

Компетентнісний підхід у навчанні вимагає нової логіки у шкільній навчальній діяльності, перебудови навчального процесу, зокрема змісту і структури уроку, зорієнтованих на формування національно свідомої, духовно

багатої особистості, здатної до самовираження в різноманітних видах мовленнєвої комунікації. Потрібно створювати нові умови формування мовної особистості, спираючись на відповідні теоретичні психолого-педагогічні наукові засади, що сприяли б ефективному навчанню компетентнісного мовлення учнів загальноосвітніх закладів.

Таким чином, комунікативна компетентність в українській освіті є важливим елементом, що сприяє розвитку учнівських навичок спілкування, взаєморозуміння та конструктивної взаємодії в суспільстві.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Дидактичні особливості формування комунікативної компетентності учнів у процесі вивчення української мови в школі

Питання розвитку комунікаційних навичок та соціальних умінь учнів закладів загальної середньої освіти відображене у багатьох сучасних програмах навчальних дисциплін, оскільки такий підхід сприяє більш повному розвитку особистості та підготовці до якісного функціонування в різних сферах життя [44, с. 219].

Відповідно до нової шкільної програми навчання української мови, «вміле володіння українською мовою, уміння спілкуватися, досягати успіхів у процесі комунікації є тими якостями особистості, які якнайкраще визначають досягнення людини переважно в усіх галузях життя, сприяють її успішному адаптуванню до мінливих умов сучасного світу» [44, с. 219].

Згідно з новою шкільною програмою навчання української мови, «вміле володіння українською мовою, уміння спілкуватися та досягати успіхів у процесі комунікації є тими якостями особистості, які найкраще визначають досягнення людини переважно в усіх галузях життя, сприяють її успішному адаптуванню до мінливих умов сучасного світу» [42, с. 14].

Мета шкільного курсу української мови, яка спрямована на формування комунікативної компетентності учнів, передбачає розвиток навичок та знань, необхідних для ефективного спілкування та використання мови в різних сферах життя. Ця мета відображає сучасні підходи до вивчення мови, які акцентують не лише на змісті, а й на засобах навчання, пошуку нових ефективних технологій, методів та прийомів, серед яких інтерактивні та ігрові технології отримують перевагу від лінгводидактів та практикуючих вчителів [57, с. 17].

В цілому, цей курс ставить перед собою завдання розвинути в учнів не тільки мовні навички, але й спроможність ефективно спілкуватися в сучасному суспільстві, де комунікативна компетентність є ключовою для успіху в різних сферах життя.

Отже, сучасна освіта рухається від традиційної моделі передачі знань до більш глибокого розуміння особистісного розвитку, активного включення учнів у навчальний процес та формування їх як суб'єктів власної освіти [44, с. 219]. Представимо кілька ключових аспектів, які підкреслюють цю потребу:

– *суб'єкт-суб'єктне навчання*: цей підхід передбачає взаємодію між вчителем та учнем на рівні партнерів, де учень більше не є пасивним приймачем інформації, а стає активним учасником навчання, вільним висловлювати свої думки та власні ідеї;

– *олюднення знань*: освіта повинна бути спрямована на формування життєвих навичок та цінностей, які допоможуть учням не лише засвоювати фактичні знання, але й розуміти їх значення та застосування в реальному житті;

– *аксіологічне переосмислення*: це означає підкреслення цінностей у навчанні. Освіта має сприяти розвитку моральних цінностей, етики та громадянської свідомості учнів;

– *всесторонній розвиток*: освіта повинна сприяти розвитку різних аспектів особистості, включаючи інтелектуальний, емоційний, соціальний, фізичний і духовний розвиток;

– *активне навчання*: учні мають бути залучені до власного навчання, стимульовані розв'язувати проблеми, аналізувати і критично мислити;

– *саморозвиток і самоорганізація*: учні повинні навчитися вчитися, визначати власні навчальні цілі та розвивати навички самостійності та саморегуляції [42, с. 24].

На наш погляд, усі ці аспекти вказують на те, що освіта сьогодні повинна сприяти не лише накопиченню знань, але і формуванню всебічно розвиненої

особистості учня, розкриттю його творчого потенціалу та готовності до активної участі у суспільстві.

Особистісно орієнтована освіта визнає, що «кожен учень – це унікальна особистість, і спрямовує всі зусилля на його індивідуальний розвиток та досягнення потенціалу» [12].

Цей підхід сприяє більш повному і якісному освітньому процесу, оскільки одночасно з отриманням знань особистість розвивається завдяки різноманітним методам навчання предметів, а в даному контексті – за допомогою мови і мовлення.

Мовна освіта, відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, грає важливу роль у формуванні освіченої та творчої особистості, яка «вміє використовувати здобуті знання в професійних ситуаціях, розуміє, що вдосконалення культури спілкування з огляду на діалог культур, задіює процеси самопізнання, збуджує самоактуалізацію, спрямовує самореалізацію в русло інтеграції, викликані новітнім інтелектуально-освітнім і науково-технологічним середовищем» [23, с. 41].

Лінгводидактика, як загальна теорія навчання мови, виступає саме такою наукою, що спрямована не лише на засвоєння знань, а й на формування мовної особистості, інтегруючи як лінгвістику, так і дидактику.

Однією з ключових задач лінгводидактики є розробка оптимальних методів і прийомів, які б підтримували і поліпшували навчання мови. Дуже важливою складовою лінгводидактики є розробка і використання вчителями відповідних навчальних матеріалів, які б відповідали сучасним методикам та вимогам.

Вправа в дидактиці є інструментом, за допомогою якого досягається навчальна мета або розвиваються певні навички учнів. Вони можуть бути використані для структурування навчального процесу та підтримки активного навчання.

Вправа в навчальному процесі виступає як засіб для відпрацювання та закріплення навичок, знань та вмінь учнів. Вона допомагає учням активно

застосовувати отримані знання та розвивати певні навички, а також готує їх до вирішення реальних завдань та ситуацій.

Важливою рисою вправи в навчанні є її спрямованість на досягнення певної цілі або мети. Кожна вправа має чітко сформульовану мету, і вона розробляється з урахуванням навчальних завдань та цілей педагогічного процесу. Важливим аспектом вправ є їхня послідовність і системність. Вони мають бути логічно пов'язані зі змістом навчального матеріалу та передбачати поступовий розвиток учнівських навичок. Така системність допомагає уникнути перевантаження та забезпечує послідовне навчання [27, с. 52].

В. Плахотник, досліджуючи особливості розроблення вправ і завдань в лінгводидактиці, підкреслює важливість послідовності дій у завданнях з мови. Процес навчання та вдосконалення мовних навичок включає в себе різні етапи та комплекс дій, які допомагають учням створити певний мовленнєвий продукт. Це особливо важливо в навчанні української мови, де розвиток комунікативної компетентності та вміння ефективно висловлювати думки є ключовими.

Комплекс послідовних дій у мовленнєвих завданнях може включати такі етапи:

- підготовка: Учень аналізує завдання, розуміє його вимоги та тему, готує необхідні матеріали та джерела інформації;
- планування: Учень створює план або структуру для свого мовленнєвого продукту, визначає +послідовність думок і аргументів;
- збір інформації: Учень збирає необхідну інформацію, факти або приклади, які підтримають його висловлення;
- написання або говоріння: Учень створює текст або виражає свої думки усно, дотримуючись структури та використовуючи мовні засоби;
- редагування і корекція: Учень переглядає свою роботу, виправляє граматичні та стилістичні помилки, робить необхідні поправки;
- представлення: Учень представляє свій мовленнєвий продукт перед класом, вчителем або іншими аудиторіями, якщо це потрібно [55, с. 44].

На наш погляд, цей підхід сприяє розвитку навичок планування, аналізу, структурування і виразного висловлювання, які є ключовими для комунікативної компетентності.

На уроках української мови в 5–9 класах особливо важливе значення відводиться різноманітним вправам і завданням, орієнтованим на розвиток комунікативних навичок, як пріоритетним засобам формування комунікативної компетентності учнів.

Процес розвитку комунікативної компетентності включає осмислення теоретичного матеріалу, його запам'ятовування, активне оволодіння від змісту до форми, закріплення під час навчальної комунікативної діяльності та реалізується за допомогою моделей, мовних зразків, групових і блокових вправ на текстовій основі. Текст розглядається як основна навчальна одиниця та мета навчання української мови, що служить підґрунтям для комплексного формування всіх аспектів комунікативної компетентності учнів.

Вчена-методист Е.Я. Палихата рекомендує систему вправ для формування комунікативної компетентності учнів, включаючи три типи комунікативних вправ: мовні, умовно-мовленнєві та ситуативно-комунікативні завдання. Ці вправи є ефективним інструментом для розвитку мовленнєвих та комунікаційних навичок учнів основної школи (рис. 2.1) [51, с. 145].

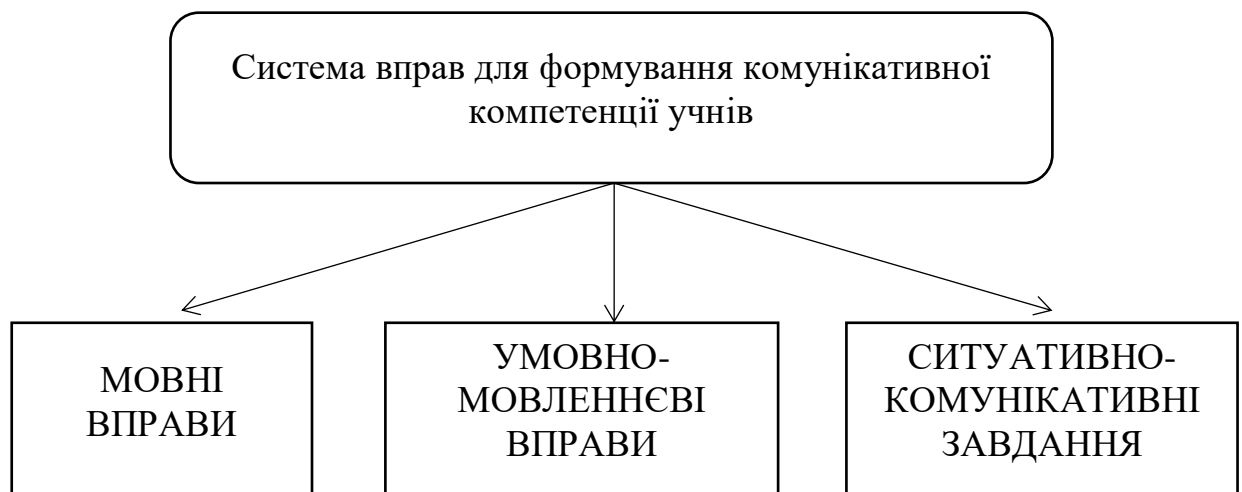

Рис. 2.1 – Комунікативні вправи

Наведемо короткий огляд кожного з цих типів вправ:

1) Мовні вправи:

- ці вправи спрямовані на вивчення мовних структур, граматичних правил та лексичного матеріалу;
- учні вправляються в правильному вживанні граматичних часів, сполучників, прийменників тощо;
- мета – формувати правильну мовну базу для подальшого використання в мовленні.

2) Умовно-мовленнєві вправи:

- ці вправи передбачають створення умовних ситуацій, у яких учні використовують мову для вирішення завдань або обговорення певних тем;
- учні вивчають, як виражати свої думки, висловлювати припущення, давати поради тощо;
- мета – розвивати навички спілкування та використання мови в різних ситуаціях.

3) Ситуативно-комунікативні завдання:

- ці вправи спрямовані на реальне спілкування та вирішення комунікативних завдань;
- учні взаємодіють мовою, висловлюють свої думки, обговорюють теми, діють в ролях;
- мета – розвивати комунікативні навички та здатність до використання мови в практичних ситуаціях [51, с. 145].

Отже, представлена вище класифікація Е.Я. Палихати, на наш погляд, допомагає вчителям структурувати процес викладання мови та навчання учнів ефективному спілкуванню. Вона дозволяє враховувати різні аспекти мовної компетентності та розвивати їх послідовно під час навчання.

Далі розглянемо кожний з представлених вище типів вправ більш докладно.

Мовні вправи при вивченні української мови різноманітні та спрямовані на розвиток різних аспектів мовної компетентності учнів

Як вид тренувальних вправ, їх можна поділити на кілька категорій, спрямованих на розвиток різних аспектів мовлення та мови, наприклад:

а) фонетичні вправи:

- вправи на вимову звуків і звукових комбінацій;
- артикуляційні вправи для поліпшення вимови;
- вправи на інтонацію та ритм мовлення;

б) граматичні вправи:

- вправи на заповнення пропусків в реченнях за допомогою правильних граматичних форм;
- утворення речень або діалогів, використовуючи різні граматичні конструкції;
- переклад речень або текстів з мови в мову з дотриманням граматичних правил;

в) лексичні вправи:

- вправи на вивчення нових слів та фраз;
- заповнення пропусків в текстах правильними словами з новими лексичними одиницями;
- використання нових слів у контексті, створення речень чи коротких оповідань;

г) вправи на розвиток словникового запасу:

- гра в слова, кросворди, антоніми та синоніми;
- складання словникових карток або глосаріїв за різними темами;

д) графічні вправи:

- вправи на письмо та написання текстів різною рукою;
- вправи на правильне написання слів та речень;

е) вправи на читання та розуміння тексту:

- читання текстів та відповіді на питання щодо їх змісту;
- аналіз текстів на визначення головної думки, ключових ідей та деталей;
- є) правописні вправи:
 - вправи на використання правильних правописних правил, включаючи правила наголосу, розділові знаки та інші;
 - вправи на визначення правильного написання слів із поданих варіантів.

Ці категорії мовних вправ можуть використовуватися для різних рівнів вивчення мови та допомагати учням покращити різні аспекти мовлення та мови. Вони можуть бути адаптовані до вікових та рівневих характеристик учнів для досягнення бажаних результатів у навчанні.

Умовно-мовленнєві вправи грають важливу роль при вивченні української мови, оскільки вони сприяють розвитку усного та письмового мовлення, а також формуванню комунікативної компетентності учнів.

За способом виконання умовно-мовленнєві вправи можна поділити на наступні категорії:

- а) імітаційні вправи: відтворити в мовленні певні звуки, мовні образи, діалоги або сцени на підставі поданого матеріалу;
- б) підставні вправи: вставити в речення або тексти певні слова, фрази чи діалоги, використовуючи їхні знання мови та контекст;
- в) трансформаційні вправи: перетворити речення, фрази або тексти, змінюючи граматичну структуру, слова чи семантику;
- г) репродуктивні вправи: відтворити або повторити в мовленні поданий матеріал без суттєвих змін або творчих додавань [40].

На наш погляд, ці категорії допомагають вчителям вибирати та створювати вправи, які відповідають навчальним цілям та рівню учнів. Комбінація цих типів вправ може сприяти розвитку різних аспектів комунікативних навичок учнів.

Ситуаційно-комунікативні вправи сприяють формуванню комунікативної компетентності учнів. Такі вправи допомагають учням розвивати ці навички, особливо в контексті реальних або вигаданих ситуацій спілкування.

Педагоги-практики наводять основні переваги ситуаційно-комунікативних вправ, які включають:

1) реалістичний контекст: Учні опиняються в ситуаціях, які можуть зустрітися в реальному житті, що допомагає їм навчатися ефективно використовувати мову у практичних обставинах;

2) активна участь: Учні взаємодіють один з одним, використовуючи мову для вирішення завдань та досягнення цілей в ситуаціях спілкування.

3) розвиток комунікативних навичок: Вправи сприяють розвитку навичок слухання, говоріння, читання та письма, а також вміння адаптувати мовлення до конкретної ситуації.

4) культурне спілкування: Учні вчаться враховувати культурні аспекти та норми спілкування, що важливо для успішного міжкультурного спілкування;

5) стимулююче навчання: Ситуаційно-комунікативні вправи можуть бути цікавими та захоплюючими для учнів, оскільки вони створюють можливість для активної участі та розвитку творчості;

6) підвищення мотивації: Робота в реалістичних ситуаціях спілкування може підвищити мотивацію учнів вивчати мову, оскільки вони бачать практичну користь в навчанні [40].

Отже, ситуаційно-комунікативні вправи допомагають підготувати учнів до реального спілкування в мовленні та письмі.

За дослідженнями Е.Я. Палихатової, ситуаційно-комунікативні вправи слід розглядати відповідно до виду мовленнєвої діяльності:

а) спрямовані на розвиток продукування монологічного / діалогічного мовлення;

б) націлені на сприйняття звукового / графічного мовлення [51, с. 11].

Вправи, спрямовані на розвиток монологічного мовлення:

а) *монологічні розповіді*: Учні мають розповісти про певну тему або подію, використовуючи вивчену лексику та граматику. Наприклад, розповідь про своє улюблене свято;

б) *публічні виступи*: Учні готують короткі публічні виступи на певну тему та виступають перед класом. Це може бути презентація, доповідь або власний вибір теми;

в) *самостійні оповіді*: Учні складають самостійні оповіді або реферати про цікавий сюжет або подію.

Вправи, спрямовані на розвиток діалогічного мовлення:

– *рольові ігри*: Учні відтворюють ролі в різних ситуаціях, наприклад, у ресторані, в магазині, на вокзалі тощо, та ведуть діалоги.

– *діалогічні завдання*: Учні виконують завдання, де потрібно провести діалог на певну тему або вирішити ситуаційні завдання разом з партнером.

– *обговорення теми*: Учні обговорюють тему, висловлюючи свої думки та аргументи та взаємодіючи між собою.

– *питання та відповіді*: Учні ставлять одне одному запитання та надають відповіді на певну тему.

Вправи на розвиток сприйняття звукового мовлення:

а) *слухання та розуміння аудіозаписів*: Учні слухають аудіозаписи різних рівнів складності, такі як інтерв'ю, діалоги або аудіокниги, та відповідають на питання щодо змісту та деталей запису;

б) *графічне представлення слухової інформації*: Учні слухають текст або розповідь та створюють графічне представлення ключової інформації у вигляді схем, малюнків чи діаграм;

в) *діалоги та рольові ігри*: Учні виконують діалоги та рольові ігри, в яких вони слухають партнера та відповідають на його запитання чи висловлюють свої думки;

г) *аудіорефлексія*: Учні слухають свої власні аудіозаписи (наприклад, під час виступу) та аналізують якість їхнього мовлення, намагаючись виявити помилки та покращити навички вимови та інтонації.

Вправи на розвиток сприйняття графічного мовлення:

– *аналіз ілюстрацій у тексті*: Учні отримують тексти з ілюстраціями та повинні розглядати зображення, щоб краще розуміти текст. Потім обговорюють, як ілюстрації допомагають розумінню змісту;

– *графічне представлення інформації*: Учні створюють графічні схеми, діаграми чи ілюстрації для представлення ключової інформації з тексту чи іншого джерела;

– *розпізнавання об'єктів на малюнках*: Учні дивляться на малюнки чи фотографії та називають об'єкти, які вони бачать, використовуючи лексику;

– *створення графічних інструкцій*: Учні створюють графічні інструкції для виконання певних завдань або процесів, які можуть бути корисними у побуті або професійному житті.

Отже, вищенаведені ситуаційно-комунікативні вправи допомагають учням розвивати мовленнєві навички та комунікативну компетентність, надаючи їм можливість практикувати мову в життєвих ситуаціях. Вони сприяють вдосконаленню вимови, лексики, граматики та розумінню мови у контексті реального спілкування. Також ці вправи сприяють розвитку навичок сприйняття та інтерпретації інформації у візуальній або аудіальній формі, що є важливими для розвитку мовної компетентності та загального розвитку особистості.

Важливо додати, що для виконання вправи важливе використання спеціально створених опор, які використовуються тільки в навчальних умовах (вербальні), але є і в реальному життєвому спілкуванні (невербальні). Означені опори використовуються для того, щоб допомогти учневі створити власне висловлювання, сформулювати власну думку відповідно до комунікативної ситуації.

Використання спеціальних опор в навчальних умовах можуть бути корисними для визначених цілей та завдань, наприклад:

а) вербальні опори:

- пояснення вчителя: Вчителі можуть надавати усні пояснення щодо граматичних правил, вимови слів, вживання лексики тощо;
- мовні таблиці і схеми: Використання граматичних таблиць та схем допомагає учням краще розуміти мовні структури;
- словники та глосарії: Словники допомагають учням знайти значення слів, а глосарії можуть пояснювати спеціалізовані терміни;
- аудіоматеріали: Аудіозаписи дозволяють учням практикувати вимову та розуміння мови, слухаючи носіїв мови;
- підказки та запитання для обговорення: Запитання та підказки можуть стимулювати обговорення певних тем і вдосконалення мовних навичок;

б) невербальні опори:

- малюнки та ілюстрації: можуть візуалізувати концепції та допомагати в засвоєнні мовного матеріалу;
- моделі та демонстраційні матеріали: можуть служити для наглядного пояснення граматичних аспектів чи інших концепцій;
- відеоматеріали: можуть використовуватися для наглядної інструкції та відтворення мовних прикладів;
- піктограми та символи: Використання піктограм та символів може допомогти учням легше розуміти інформацію та структуру мовного матеріалу [51, с. 14].

Переконані, що використання таких опор може допомогти учням краще засвоювати матеріал та розвивати необхідні навички. Для найкращого результату важливо підлаштовувати опори під індивідуальні потреби та стилі навчання учнів.

У процесі розроблення завдань, на думку педагогів-практиків, необхідно брати за основу п'ять узагальнених типів мовленнєвих завдань:

а) повідомлення – тип завдань спрямований на розвиток навичок розповіді або написання інформативного повідомлення про певну подію, факт або інформацію. Це завдання допомагає учням вчитися логічно та структуровано висловлювати інформацію без вираження особистої думки;

б) пояснення – тип завдань, який спрямований на розвиток навичок роз'яснення, конкретизації, уточнення, загострення уваги. Учні повинні надати інформацію чи концепт таким чином, щоб інші люди зрозуміли сутність та основні аспекти теми. Пояснення може використовуватися для передачі складної інформації у зрозумілій формі;

в) схвалення – тип завдань, які спрямовані на розвиток навичок висловлювання позитивного ставлення до певного явища, ідеї, концепту чи події (підтримка, похвала, подяка тощо) та аргументацію цього ставлення. Завдання на розвиток навичок схвалення сприяють розвитку комунікативної компетентності та вмінню висловлювати власні переконання на українській мові;

г) засудження – тип завдань, які спрямовані на розвиток навичок висловлювання негативного ставлення до певного явища, ідеї, концепту чи події (спростування, заперечення, звинувачення тощо) та аргументацію цього ставлення. Завдання на розвиток навичок засудження допомагають учням вчитися виражати свої негативні думки та переконання з використанням аргументів та логічної обґрунтованості;

д) переконання – тип завдань, які спрямовані на розвиток навичок переконування, аргументації та виразу власних переконань стосовно певної ідеї, концепту чи погляду. Учні повинні намагатися переконати інших у правильності своїх думок та висловлювати свої аргументи для підтримки цих думок. Це важливий аспект комунікативної компетентності та розвитку української мови [70, с. 17].

Ці типи завдань можна використовувати на уроках української мови для розвитку навичок мовлення, аргументації та виразності мовлення учнів, що сприяє розвитку комунікативної компетентності.

Отже, проаналізувавши систему вправ для формування комунікативної компетенції учнів за моделлю Е.Я. Палихатової, можемо дійти висновку, що ці типи вправ сприяють активному використанню мови в різних комунікативних ситуаціях, розвивають навички слухання та розуміння інших, а також навички виразного мовлення та комунікації. Вони створюють реальні ситуації для використання мови та допомагають учням відчувати себе впевнено у спілкуванні.

Узагальнюючи вищенаведений аналіз, треба зазначити, що комунікативні вправи допомагають учням розвивати навички активного спілкування, а також впроваджувати отримані знання і навички у реальних ситуаціях. Вони сприяють формуванню мовної особистості, яка здатна не лише розуміти мову, але і використовувати її для ефективного спілкування та виразу своїх думок та ідей.

Важливо підкреслити, що необхідною умовою формування і розвитку комунікативної компетентності учнів основної школи є взаємодія та поєднання різнотипних підходів до вивчення мовного матеріалу. Це може включати в себе традиційні уроки з вивчення граматики та вправи на закріплення, а також використання інтерактивних ресурсів, мультимедійних засобів та ігор для активізації мовних навичок. Також важливо поєднувати вивчення мови з іншими предметами, такими як література, історія, наука тощо. Це допомагає учням розуміти, як мова використовується в різних контекстах і для різних цілей.

Отже, взаємодія та поєднання різнотипних підходів до вивчення мови допомагає створити багатогранне і ефективне навчальне середовище, де учні можуть розвивати свої мовні навички та використовувати їх для спілкування та вираження власних думок.

2.2 Методичні рекомендації щодо формування комунікативної компетентності на уроках української мови

Комунікативна компетентність особистості є кінцевою метою вивчення української мови в загальноосвітній школі. Цю мету можна досягти, враховуючи мотиви, інтереси, досвід, здібності, нахили, комунікативні наміри і потреби особистості. Процес комунікації, а отже, спілкування, є постійним ланцюгом мовленнєвих ситуацій.

Комунікативні завдання можна умовно розподілити на три групи, враховуючи мету та специфіку використання граматичного матеріалу та розумових дій:

1) Мовні вправи:

- спрямовані на освоєння мовної теорії та формування загальнонавчальних і мовних умінь;
- розвивають навички знаходження вивчених явищ в текстах та класифікацію їх.
- покликані вдосконалити мовленнєві уміння уживання частин мови у власному мовленні.

2) Умовно-мовленнєві вправи:

- орієнтовані на конструювання власних діалогічних і монологічних висловлювань різних жанрів, типів і стилів мовлення;
- використовують засвоєний граматичний матеріал.

3) Ситуативно-комунікативні завдання:

- спрямовані на продукування мовлення у нестандартних ситуаціях;
- розвивають креативність мислення і мовлення учнів.

Ці групи завдань сприяють комплексному формуванню комунікативної компетентності, враховуючи як знання мови, так і вміння ефективно спілкуватися в різних ситуаціях.

Розглянемо їх детально.

I. МОВНІ ЗАВДАННЯ.

На уроках української мови слід активно використовувати різні типи мовних завдань, такі як рольові ігри, діалоги, монологи, обговорення та інші. Це допоможе учням розвивати різні види мовленнєвої діяльності та вдосконалювати навички висловлювання власних думок.

Для формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови можуть бути цікавим та ефективним методом, наприклад, рольові ігри «вчитель – учень». Ці ігри допомагають учням відчувати себе в обох ролях – як вчителів та учнів, що сприяє кращому розумінню процесу навчання та мовних аспектів.

Рольові ігри «вчитель – учень» мають на меті роз'яснення граматичних явищ, усвідомлення лексичних, морфологічних та синтаксичних особливостей частин мови, їх функційного навантаження. Як правило, вони передбачають парну форму роботи, і адресатом мовлення є сусід за партою або вчитель.

Наведемо декілька прикладів рольових ігор «вчитель – учень» на уроках української мови:

1) Урок літературної грамотності: Учні можуть грати ролі вчителя та учня, де вчитель дає завдання щодо правильного вживання літер та знаків пунктуації, а учень намагається виконати їх правильно. Це допомагає закріпити знання з літературної грамотності та розвиває вміння пояснювати правила іншим.

2) Диктант і корекція помилок: Учень грає роль вчителя та читає тексти з помилками, а інший учень слухає і записує текст. Потім обидва разом перевіряють та виправляють помилки. Це допомагає вчити правила правопису та розвиває навички самоконтролю.

3) Уроки виразного читання: Учні грають ролі вчителя-викладача та учня-читача. Вчитель дає вказівки щодо виразного читання тексту, наголошення на важливих моментах та інтонації, а учень спробує виконати це завдання на практиці.

4) Творче написання та обговорення: Учні грають ролі вчителя, який створив власний твір, і учня-колеги, який аналізує та обговорює його. Це

допомагає розвивати навички критичного мислення та аргументації своєї думки.

5) Гра «Вгадай слово»: Вчитель дає учню завдання пояснити значення слова без використання самого слова, а учень намагається вгадати, яке слово він намагається пояснити. Це розвиває словниковий запас та вміння використовувати описову мову.

Важливо підкреслити, що рольова гра має численні переваги перед іншими формами навчання, особливо на уроках української мови. Так, наприклад, у рольовій грі кожен учень має активно брати участь, бо він виконує певну роль та бере на себе відповідальність за цю роль. Це сприяє залученості учнів до навчання та активізує їхню увагу.

Рольова гра сприяє розвитку мовленнєвих навичок учнів, оскільки вони змушені спілкуватися, обговорювати, діалогізувати та використовувати мову на практиці. Це покращує їхню комунікативну компетентність. Рольова гра має практичне застосування знань, адже учасники рольової гри намагаються використовувати свої знання та навички на практиці, що сприяє кращому їхньому засвоєнню та розумінню. Учасники рольової гри часто мають можливість розвивати своє творче мислення, оскільки вони повинні вигадувати дії та вирішувати проблеми в рамках своїх ролей.

На наш погляд, усі ці переваги роблять рольову гру ефективним засобом навчання та сприяють формуванню комунікативної компетентності, особливо на уроках української мови.

Слід зазначити, що сучасна шкільна програма з української мови дає широкі можливості для успішного використання різних дидактичних ігор на уроках, зокрема і рольових.

Для прикладу у 5 класі на уроці розвитку мовлення можна запропонувати дітям таку рольову гру як «Шукаю друга». Це цікавий та веселий спосіб підтримати комунікацію та співпрацю між учнями на уроці української мови. Вона може бути використана для розвитку мовленнєвих та комунікативних навичок.

Мета гри: Сприяти зміцненню стосунків між учнями, покращити навички спілкування та розвинути мовленнєву компетентність.

Підготовка до гри:

1) Підготувати картки зі запитаннями та завданнями для кожного учня. На кожній картці повинно бути одне запитання або завдання.

2) Роздрукуйте та виріжте ці картки. Кожному учневі дайте свою картку перед початком гри.

Хід гри:

1) Почніть гру, роздаючи кожному учневі його картку. Учні не повинні читати свої запитання або завдання.

2) Дайте учням декілька хвилин на підготовку до виконання завдань на своїх картках.

3) Потім учні починають обходити клас та спілкуватися між собою. Кожен учень має питати свого товариша питання, яке вказане на його картці, і слухати відповідь. Тоді вони обмінюються ролями, і інший учень задає питання.

4) Ця гра триває певний час (наприклад, 15-20 хвилин), після чого учні повертають свої картки вчителю.

5) Після закінчення гри можна обговорити, які питання були особливо цікаві та які відповіді були найцікавішими.

6) Як завдання для обговорення на післягрі, ви можете запитати учнів, чи знайшли вони «свого друга» під час гри, і чому обрали саме цю людину [66, с. 41].

Така гра сприяє покращенню навичок спілкування, розвитку мовленнєвої компетентності та підтримує позитивну атмосферу в класі.

У 6 класі можна використати таку гру як «Інформаційний аукціон» – це цікавий спосіб вивчення інформаційних навичок та мовних засобів на уроці української мови. Гра може бути використана для вивчення нового лексичного матеріалу, вдосконалення вмінь роботи з текстом, а також розвитку комунікативних навичок.

Мета гри: Сприяти засвоєнню нового лексичного матеріалу та вдосконаленню навичок роботи з текстом і пошуку інформації.

Підготовка до гри:

- 1) Виберіть текст або статтю, яку ви хочете вивчити на уроці.
- 2) Виділіть в тексті кілька невідомих слів або понять, які важливі для розуміння тексту.
- 3) Підготуйте картки з цими словами та короткими поясненнями до них.

Хід гри:

- 1) Почніть гру, роздавши кожному учневі картку з невідомим словом та поясненням.
- 2) Попросіть учнів почати аукціон. Кожен учень виставляє свою картку на «аукціон» і намагається продати її іншому учневі.
- 3) Щоб продати картку, учень повинен намагатися переконати інших учнів, що знання цього слова є важливим для розуміння тексту та змісту.
- 4) Інші учні можуть ставити ставки (наприклад, виконувати додаткові завдання чи відповідати на запитання) для того, щоб отримати картку.
- 5) Гра триває до тих пір, поки всі слова не будуть продані та розглянуті. Після гри обговорюється сенс та важливість кожного слова для тексту [66, с. 44].

Ця гра дозволяє учням активно взаємодіяти, стимулює їхні аналітичні та комунікативні навички, а також допомагає краще засвоювати новий лексичний матеріал та розуміти його контекст в тексті.

Під час вивчення теми «Дієприкметник» у 7 класі гра за ролями «Токшоу» може бути цікавим та ефективним способом закріплення знань та розвитку мовленнєвих навичок.

Мета гри: Сприяти глибшому розумінню концепції дієприкметника, закріпленню правил використання дієприкметників у реченнях та розвитку навичок публічного виступу та обговорення.

Підготовка до гри:

1) Підготуйте списки тем для «ток-шоу» або «передач». Кожна тема повинна мати зв'язок із вивченою темою дієприкметника.

2) Розподіліть учнів на групи або індивідуальні ролі для кожного учня, такі як ведучий, експерти, гості-експерти, аудиторія тощо.

Хід гри:

1) Проведіть інструктаж з учнями щодо правил гри та ролей.

2) Виберіть одного з учнів в ролі ведучого «ток-шоу». Ведучий має запитувати питання та спрямовувати обговорення.

3) Інші учні можуть бути розділені на групи «експертів» для кожної теми. Експерти готують короткі мовленнєві виступи з використанням дієприкметників, пов'язаних із своєю темою.

4) Учні-гості-експерти беруть участь у обговоренні, відповідають на питання ведучого та експертів, а також задають свої питання.

5) Аудиторія (решта класу) слухає виступи та може ставити питання гостям.

6) Після кожної дискусії ведучий може підвести підсумки та переходити до наступної теми.

7) Ведучий та експерти роблять висновки та підсумкові висловлювання щодо вивченої теми [66, с. 47].

Ця гра допоможе учням краще зрозуміти правила використання дієприкметників у реченнях, розвинути навички публічного виступу та обговорення, а також надасть можливість практикувати вживання дієприкметників у різних контекстах.

Отже, рольова гра є надзвичайно важливою у навчально-виховному процесі. Рольову гру можна віднести до поля «комунікативна гра», оскільки вона сприяє удосконаленню комунікативної компетентності, успішного спілкування школяра. Рольова гра може стати формою проведення всього уроку або структурним її елементом, використовуватися на уроці розвитку мовлення або аспектному.

Сутність інтерактивного навчання на уроках української мови полягає в активному залученні учнів до мовленнєвої діяльності, спільному обговоренні мовних явищ і текстів, а також використанні різноманітних методів та прийомів для досягнення навчальних цілей.

Інтерактивне навчання на уроках української мови сприяє формуванню комунікативної компетентності учнів, допомагає їм краще розуміти та використовувати мову в різних ситуаціях. Цей підхід сприяє активному навчанню, розвитку креативності та підвищує мотивацію до вивчення мови.

Наприклад, при вивченні теми «Будова слова» у 5 класі можна запропонувати учням графічний диктант, який є цікавим та педагогічно ефективним методом для вивчення теми:

Тема: Будова слова: (Україна, хлопець, перемога, школа, прапор).

Завдання для графічного диктанту:

- 1) Намалюйте слово «Україна».
- 2) Виділіть складові частини слова «Україна»: «У – країн – а».
- 3) Позначте літерою «П» частину «У-» , яка є префіксом слова «Україна».
- 4) Позначте літерою «К» частину «-країн-» яка є коренем слова «Україна».
- 5) Позначте літерою «С» частину «-а», яка є суфіксом слова «Україна».
- 6) Поясніть, що префікс – це частина слова, яка додається до кореня і змінює його значення або форму. Корінь – це основна частина слова, яка містить його основне значення. Суфікс – це частина слова, яка додається до кореня і змінює його значення або форму.

7) Повторіть аналогічні кроки для слів *хлопець, перемога, школа, прапор*.

У 8 класі, під час вивчення теми «Прислівник», можна запропонувати самодиктант:

Тема: Прислівник.

Завдання для самодиктанту:

- 1) Прослухайте вчителя, який читає речення з прислівниками.

2) Запишіть речення, намагаючись правильно вставити прислівники на відповідні місця. Перевірте свої відповіді після диктанту та порівняйте їх з правильними варіантами.

Приклади речень для самодиктанту:

- 1) Ми пішли *сьогодні* в парк та пограли в футбол.
- 2) Вона співає дуже *гарно*.
- 3) Я зробив це завдання *швидко і правильно*.
- 4) Вони приїхали *зранку* і зустріли схід сонця.
- 5) Ми *рідко* відвідуємо цю кав'ярню.
- 6) Я завжди дію *рішуче* у критичних ситуаціях.
- 7) Мій брат завжди приходить *пізно* з роботи.
- 8) Вчитель пояснив матеріал *достатньо* зрозуміло.

Після завершення самодиктанту, учні можуть перевірити свої відповіді і визначити, які слова в кожному реченні є прислівниками і яку функцію вони виконують у мовленні.

У 8 класі при вивченні теми «Однорідні члени речення» також можна використати самодиктант, наприклад:

Запишіть речення схематично:

Біля річки *і* в лісі *і* на городі весело гуляли діти.

Весна принесла тепло *і* радість.

Хлопчик мав в руках м'яч, *а* дівчинка – літачок.

Летіли барвисті метелики *і* співали птахи.

Діти бігали, стрибали *і* сміялися.

Після диктанту, учні можуть перевірити свої записи та визначити, які слова у реченнях є однорідними членами речення і як вони поєднуються.

У 9 класі при вивченні теми «Іменник» можна запропонувати диктант з «ключем».

Тема: Іменник.

Завдання для диктанту з «ключем»:

Запишіть іменники у дві колонки: вжиті в однині; вжиті в множині. У кожному іменнику підкресліть першу літеру. З цих літер скласти народне прислів'я.

Дощ, ніж, елементи, одяг, прикраси, ревності, експонати, батут, робота, екзамен, дочка, обеліски, пісні, іграшка, ананаси, долоні, лак, огурець.

Ключ: «Добре діло не пропаде».

Отже, організація інтерактивного навчання при вивченні української мови може бути дуже ефективною для залучення учнів та розроблення уроків більш цікавими і пізнавальними. Важливо розуміти потреби та інтереси учнів та створювати інтерактивне навчальне середовище, де вони можуть активно спілкуватися та розвивати свої мовні навички.

У Додатку А-Б наведено фрагменти уроків інтерактивного навчання на теми «Загальноживані й стилістично забарвлені слова» [31] та інтегрований урок з української мови у поєднанні із географією «Дієприслівниковий зворот» [63].

II. УМОВНО-МОВЛЕННЄВІ ЗАВДАННЯ. Вправи, спрямовані на побудову власних висловлювань із використанням виучуваного мовного матеріалу в певних стилях та жанрах мовлення. Здебільшого це вправи на основі поданих текстів, які слугують базою для побудови власних висловлювань. Це конкурси і змагання, які передбачають групову форму роботи. Ці завдання сприяють активному мовленню, розвитку навичок аргументації та висловлювання думок, а також допомагають учням вдосконалювати свій писемний та усний мовлення.

Наприклад, для учнів 9 класу для формування мовленнєвих умінь на синтаксичній основі можна запропонувати написати твір-розповідь:

Завдання: Напишіть невеликий твір-розповідь з елементами опису в художньому стилі на тему «Магія заходу». Використовуйте різні види складних речень для створення образів та атмосфери вечора.

Початок: *«Сонце плавно сідає за горизонт, розфарбовуючи небо відтінками рожевого та помаранчевого. Такий захат здатний зачарувати кожну душу. Тиха мелодія вечора сповнює довколишній простір. ...».*

Описуючи цей чудовий момент, можна використовувати різні види складних речень, щоб передати красу та особливість заходу:

1) Складні речення з підрядними часу: *«Коли сонце вже приховалося за горизонтом, небо поступово покривалося фіолетовим відтінком».*

2) Складні речення з підрядними мети: *«Зорі з'являлися на небі, щоб освітити нам шлях у цьому таємничому вечорі».*

3) Складні речення з підрядними умови: *«Якщо заглянути у воду озера, можна побачити відображення заходу, яке створює відчуття подвійної магії».*

4) Складні речення з підрядними причини: *«Небо заповнювалося барвами, оскільки сонце залишалося таємничо схованим, адже цей момент був надзвичайно красивим».*

5) Складні речення з підрядним додатковим: *«Шум природи посилював моє враження, якщо допомагав нам відчувати, що магія заходу вже настала».*

За допомогою цих складних речень ви можете створити власну атмосферу заходу та передати її читачам у вашому творі.

Наступна вправа ілюструє взаємопов'язаний розвиток умінь діалогічного й монологічного мовлення на цікавому дидактичному матеріалі.

Завдання (робота в групах).

Ситуація спілкування: *Уяви, що ти працюєш у туристичній фірмі «Чотири сезони». Наближаються зимові канікули, і тобі доручили скласти рекламний проспект зимового відпочинку у твоєму місті. Використовуючи опорний матеріал, треба скласти рекламне звернення (5-7 речень) про переваги активного зимового відпочинку у твоєму місті.*

Адресат мовлення – люди, які не знають, де провести святкові дні і не були у вашому місті.

Адресант – учень у ролі працівника туристичної фірми.

Мета мовлення – донести до незнайомих людей, які не бували у вашій місцевості, переваги такого відпочинку.

Тип мовлення – розповідь з елементами опису.

Матеріал для роботи:

Іменники – *місто, пригоди, відпочинок, екскурсії, веселоці, враження, ялинка, сніг, гирлянди, свята, сюрпризи, санта клаус, ельфи, ковзани...*

Прикметники – *незабутній, зимовий, гірський, казковий, фантастичний, гостинний, живописний, веселий, мальовничий ...*

Дієслова – *відкривайте, насолоджуйтеся, розважайтеся, отримуйте, смакуйте, відвідайте, вирушайте, заходьте ...*

Отже, такий тип вправ має наявні елементи проектної діяльності. Слід відмітити, що роботу над формуванням мовленнєво-комунікативних умінь організовують комплексно, реалізуються всі змістові лінії програми.

Наведемо ще приклади.

Вправа 1. *Створити буклет «Слова українського походження».*

Завдання для «Дослідників»:

Виконати завдання: За допомогою Google карти (<https://www.google.com/maps/>), запишіть слова, запозичені з інших мов (не менше 15), вказавши їх походження.

Установіть прапорці на карті, позначивши ті країни, з яких є запозичення в українській мові.

Вправа 2. *«Створення освітнього блогу та звітна конференція».*

Мета: Розвинути навички письма, володіння українською мовою, створити освітній блог та висловити свої думки та ідеї на різноманітні теми.

Завдання:

1) Створення блогу (індивідуально або в групах):

– Кожен учень (або група учнів) створює освітній блог на платформі за своїм вибором (наприклад, Blogger, WordPress тощо).

– Виберіть тематику свого блогу (наприклад, літературний, науковий, кулінарний, туристичний тощо) та надайте йому назву.

– Напишіть сторінку «Про мене», де розкажете про себе та мету вашого блогу.

2) Публікація контенту:

– Напишіть та опублікуйте на своєму блозі 2-3 статті на обрану тематику.

– Кожна стаття має містити як мінімум 150 слів та включати ілюстрації чи фотографії.

– Додайте коментарі та відгуки до статей інших учнів, які створили свої блоги.

3) Звітна конференція:

– Учні представляють свої блоги на звітній конференції перед класом.

– Кожен учень повинен коротко розповісти про тематику свого блогу, найпопулярніші статті, отримані відгуки та свої досвіди в створенні блогу.

– Конференція також може включати питання та обговорення.

Це завдання стимулює творчість, покращує писемні навички та розвиває вміння ефективно спілкуватися за допомогою письма.

III. СИТУАТИВНО-КОМУНІКАТИВНІ ЗАВДАННЯ. Принцип ситуативності на уроках української мови можна реалізувати методом використання ситуативних вправ – таких мовленнєвих завдань, виконання яких залежить від характеру уявної (або умовної) мовленнєвої ситуації.

Наведемо деякі ситуаційні завдання для застосування на уроках синтаксису для учнів 8-х класах:

1) Приклад інверсії: *Уявімо, що ви письменник і вам потрібно створити заголовок для своєї книги. Дайте заголовок тексту: "По стежинах лісу ходили...».*

2) Застосування синтаксичних конструкцій: *Уявімо, що ви розповідаєте друзям про свої вихідні. Складіть короткий текст, використовуючи прості та складні речення, які описують ваші дії та враження.*

3) Ситуація з узагальненими словами: *Уявімо, що ви вчитель та хочете надати завдання учням. Треба скласти речення, використовуючи слова «всі», «кожен», «ніхто» тощо, і вказати їхню роль у реченнях.*

4) Зміна активного речення на пасивне: *Уявімо, що ви журналіст і пишете статтю про якусь подію. Перетворіть активні речення, які описують дії осіб, на пасивні, підкреслюючи об'єкт.*

5) Побудова суджень: *Уявімо, що ви учите свого друга грати в футбол. Складіть із ним правила гри, використовуючи для цього синтаксичні конструкції, такі як умовні речення.*

6) Аналіз тексту: *Уявімо, що ви аналізуєте текст новини. Знайдіть і підкресліть в тексті підрядні речення, обставини часу та місця, а також складні речення.*

7) Ситуація з послідовністю дій: *Уявімо, що ви готуєте рецепт улюбленої страви. Напишіть послідовність дій у вигляді розповіді, використовуючи прості та складні речення.*

Ці завдання допоможуть учням закріпити та розширити знання про синтаксис, а також розвивати навички створення текстів та аналізу мовних конструкцій.

До опису мовленнєвої ситуації іноді додають опорний матеріал (словосполучення, ключові слова, завдання – інструкції тощо), наприклад:

Ситуація: Уявімо, що ви є представником туристичної агенції і спілкуєтеся з потенційними клієнтами, які цікавляться поїздкою в Карпати на зимові канікули.

Опорний матеріал:

- Інформація про гірськолижні курорти в Карпатах.
- Відомості про види розваг та послуги, які можна отримати в гірських готелях.
- Опис маршрутів та екскурсійних програм.

Завдання: Вам потрібно висвітлити всі переваги зимового відпочинку в Карпатах для потенційних клієнтів, надати інформацію про доступні розваги,

готелі, транспорт та екскурсійні маршрути. Підготуйте коротку презентацію для клієнтів, в якій ви пояснюєте, чому Карпати – ідеальне місце для зимового відпочинку, і як ваша агенція може допомогти їм організувати найкращий відпочинок.

Це завдання допоможе учням не лише вивчати українську мову, але й розвивати навички комунікації та створення інформаційних матеріалів для реальних ситуацій.

Отже, формування комунікативної компетентності учнів передбачає переорієнтацію ролі вчителя та взаємодії з учнями. Особистісно-діяльнісна модель викладання відзначається акцентом на розвиток особистості учня та активну участь у навчальному процесі. Учень виступає не просто як приймач інформації, а як активний учасник навчання. Він формує свої власні погляди, аргументи, ідеї та висловлює їх. Учитель спрямовує увагу на розвиток мовленнєвих, аудіювальних та писемних навичок учнів. Важливий аспект – це розвиток умінь спілкуватися, дискутувати, виражати свою думку.

Також важливо вчити учнів аналізувати інформацію, ставити питання, перевіряти достовірність джерел та розуміти різні точки зору, створювати ситуації, де учні можуть застосовувати свої знання та вміння для розв'язання реальних завдань та проектів. При цьому вчитель повинен враховувати індивідуальні потреби та інтереси кожного учня для більш ефективного формування їх комунікативної компетентності.

Підсумовуючи вищенаведене, важливо підкреслити, що ця модель навчання сприяє розвитку не лише мовленнєвих навичок, а й розумінню суті комунікації та важливості вміння ефективно спілкуватися в сучасному світі.

Висновки до розділу 2

Узагальнюючи другий розділ, можемо дійти висновку, що набуття учнями комунікативної компетентності передбачає навчання української мови з використанням мовно-мовленнєвих та ситуаційних вправ, які відбивають

специфіку функціонування відібраного мовного матеріалу в життєвих ситуаціях.

Розуміння слуханого та прочитаного тексту є ключовими елементами комунікативної компетентності. Учні повинні працювати над розвитком навичок аудіювання та читання, робити виразне читання, слухати і розуміти аудіотексти різних стилів та жанрів.

На уроках української мови слід створювати сприятливу атмосферу для активного спілкування. Учні повинні мати можливість обговорювати теми, висловлювати свої думки та аргументувати їх.

Сучасні інтерактивні засоби, такі як комп'ютерні програми та онлайн-ресурси, можуть бути корисними для формування комунікативної компетентності. Вони допоможуть учням активно взаємодіяти з мовним матеріалом та вправами.

Таким чином, формування комунікативної компетентності на уроках української мови є важливим завданням сучасної освіти. Дотримання методичних рекомендацій, які включають різноманітні мовні завдання, розвиток лексичних та граматичних навичок, роботу над навичками аудіювання та читання, сприяння активному спілкуванню та використання інтерактивних засобів, допоможе учням досягти високого рівня мовної компетентності та стати успішними комунікаторами.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІА ТА ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Сучасний світ визначається швидким темпом змін і високим рівнем інформатизації. У цьому контексті освіта не може залишатися осторонь від новітніх технологій. На уроках української мови надто актуальним стає питання розвитку комунікативної компетентності учнів, а використання мультимедіа та інтерактивних технологій, як відмічають педагоги-практики, «може стати ключовим шляхом до її покращення» [70, с. 9].

Однією з основних переваг використання мультимедійних засобів на уроках є можливість візуалізації інформації. Графіка, аудіо та відеоматеріали допомагають учням краще розуміти та запам'ятовувати навчальний матеріал. Наприклад, під час вивчення поетичних творів можна використовувати відеоролики з інтерпретацією віршів, що сприятиме кращому розумінню емоцій та ідеї автора.

Ще однією перевагою є можливість інтерактивності на уроках. Використання інтерактивних дошок, віртуальних ігор та інших технологічних засобів дозволяє залучити учнів до активного спілкування та співпраці. Наприклад, за допомогою онлайн-групових завдань, учні можуть обговорювати літературні твори, формулювати свої власні думки та аргументувати їх.

Також важливо враховувати індивідуальні особливості учнів. Використання персоналізованих навчальних матеріалів, доступних через інтерактивні платформи, дозволяє адаптувати навчання під конкретні потреби кожного учня. Це сприяє розвитку критичного мислення та самостійності.

Крім того, мультимедійні засоби можуть допомагати вчителям оцінювати рівень засвоєння матеріалу та ефективність навчання. Інтерактивні

тести, віртуальні завдання та онлайн-спостереження дозволяють збирати об'єктивні дані про успішність кожного учня.

Отже, усі ці шляхи спрямовані на розвиток комунікативної компетентності учнів, надаючи їм засоби для вираження своїх думок, взаємодії з однокласниками та розуміння різноманітних аспектів мови і літератури. Використання мультимедіа та інтерактивних технологій на уроках української мови стає ключовим кроком у покращенні навчального процесу та підготовці учнів до життя в цифровому суспільстві.

Розглядаючи конкретні випадки впровадження методів та засобів ІКТ у методику навчання української мови, ми можемо визначити, що це призводить до розширення можливостей даної методики у сфері навчання, виховання та розвитку.

Використання інтерактивних завдань сприяє створенню сприятливого середовища для навчання, де кожен учень може відчувати свій успіх і розвивати свою інтелектуальну спроможність.

Наведемо фрагмент уроку з вивчення фразеологізмів:

– Фразеологія є нескінченним скарбом мови, що надає їй різноманіття та високий ступінь виразності. Фразеологізми прикрашають нашу мову, надаючи їй яскравість, барвистість і неповторність. Основне завдання полягає в розкритті багатства фразеології української мови, визначенні важливості фразеологізмів у формуванні мовлення, повторенні відомих виразів і вивченні нових за допомогою цікавих інтерактивних вправ. При цьому акцент робиться на розвитку усного та писемного мовлення.

Вправа 1. Метод гри: «Інтелектуальна розминка»

Мета: розвиток творчої діяльності учнів, формування в учнів мотиву опанування нової теми з української мови; створення роботи в групі.

Учні збирають до купи квадратики із буквами і складшають розділ, який вивчає фразеологізми (Рис. 3.1.)

Вправа 2. Інтерактивна гра: «Відлуння»

Мета: повторення раніше вивченого матеріалу у початковій школі; робота в групах; актуалізація опорних знань та умінь учнів набутих у початковій школі.

Учням потрібно доповнити фразеологізми.

1. Пекти раків;
2. Ні пари з уст;
3. Байдики бити;
4. Баламутити голову;
5. Лити сльози;
6. Молоко під вусами не обсохло;
7. Брати верх (гору).

Відповіді учнів:

1 учень: Пекти раків – червоніти;

2 учень: Ні пари з уст – мовчати;

3 учень: Байдики бити – ледарювати;

4 учень: Баламутити голову, (морочити) ;

5 учень: Лити сльози – плакати;

6 учень: Молоко під вусами не обсохло – молодий;

7 учень: Брати верх (гору), – перемагати.

Рис. 3.2.

Вправа 3. Метод гри: «Теоретична атака»

Мета: закріплення отриманих знань на практиці, активізація учнів роботи на уроці.

Вчитель ввікнув на слайді завдання.

Перед учнями зліва – фразеологізми, справа – синоніми. Учням потрібно знайти до фразеологізму його синонім.

Фразеологізм	Синонім
1. Ні риба ні м'ясо;	Розводити теревені;
2. Обоє рябоє;	Ні слуху, ні духу;
3. Ні чутки, ні вістки;	Витинати фортелі;

4.	Пробирають дрижаки;	З дощу та під ринву;
5.	Викидати фокуси;	Яка грушка, така й юшка;
6.	Байдики бити;	Зуб на зуб не попадає;
7.	З вогню та в полум'я;	Посиденьки справляти;
8.	Точити яси.	Ні пава, ні гава.

В учнів це завдання викликає інтерес та зацікавлення. *(Всі по черзі відповідають. Ніхто не відволікається. Якщо учню щось не зрозуміло, то інші йому допомагають зорієнтуватися).*

Відповіді учнів:

- 1 учень: Ні риба ні м'ясо – ні пава, ні гава;*
2 учень: Обоє рябоє – яка грушка, така й юшка;
3 учень: Ні чутки, ні вістки – ні слуху, ні духу;
4 учень: Пробирають дрижаки – зуб на зуб не попадає ;
5 учень: Викидати фокуси – витинати фортелі;
6 учень: Байдики бити – розводити теревені;
7 учень: З вогню та в полум'я – з дощу та під ринву;
8 учень: Точити яси – посиденьки справляти.

Рис. 3.4.

Вправа 4. Гра: «Ребус»

Мета: активізація творчих здібностей учнів; розвиток творчої уяви, інтересу; застосування набутих знань на практиці.

Вчитель вмикає завдання. Пояснює.

Учні повинні здогадатися, який фразеологізм зашифрований. Так вам потрібно скласти з одним фразеологізмом речення.

Відповіді учнів:

- 1 учень: гострий на язик;*
2 учень: отримати гарбуза;
3 учень: місце під сонцем.

Речення з фразеологізмом:

- 4 учень: Він був гострий на язик;*

5 учень: При знайомстві він отримав гарбуза;

6 учень: Усі намагаються виборювати місце під сонцем.

Рис. 3.5.

Під час вивчення теми «Загальноживані й стилістично забарвлені слова» (5 клас), вчитель пропонує підібрати синоніми до предметів, зображених на малюнках.

Під час вивчення теми «Загальноживані й стилістично забарвлені слова» (5 клас), вчитель запрошує учнів взяти участь у цікавій вправі.

Вправа 1. Учням знайти і вписати стилістично забарвлені слова і за допомогою таблички визначити, у якому стилі можуть бути використані слова.

Мета: Закріпити отримані знання; формувати вміння працювати із завданнями; активізація пізнавальних можливостей учнів.

Рис.3.5.

Метод гри: «Співстав слова»

(Ввімкнуте завдання на інтерактивній дошці)

Вправа 2. Гра: «Мовне кодування»

Мета: закріпити нові отримані знання на прикладі вправи.

Учням потрібно їх виправити та знайти недоречне слово.

Рис. 3.6.

Отже, вмиле використання синонімів є ключовим індикатором володіння мовою та високого рівня вміння висловлюватися. Багатство синонімів вважається однією з найвиразніших характеристик української мови.

Під час вивчення теми «Подвоєння букв на позначення подовжених приголосних» (5 клас) можна запропонувати наступні завдання:

Вправа 1. *Метод навчання:* «Смужку візьми – тему склади» (2 хв.)

Учні складають із смужок тему та оголошують її: ««Подвоєння букв на позначення подовжених приголосних»».

Рис. 3.7.

Вправа 2. Прочитайте фразеологізм, зашифрований у ребусі. Яке він має значення? Назвіть антонім до цього слова

Гра «Дивосвіт вправ»

Мета: застосування теоритичної інформації задля практичного спрямування; підвищення активності учнів, створення позитивного настрою, активізація роботи на уроці.

На інтерактивній дошці розташовані слова. Вам потрібно записати слова, вставляючи потрібну букву. Потім, зі слів у рамочці потрібно записати фонетичну транскрипцію.

Рис. 3.8.

Під час вивчення теми «Професійні слова й терміни» з метою привернути увагу, доцільно використати слайд поданий слайд із завданнями на інтерактивній дошці.

Наведемо фрагмент уроку з ІКТ на тему: «Професійні слова й терміни» (8 клас).

Тема: «Професійні слова й терміни»

Загальноосвітня мета: розширювати уявлення учнів про існування професійних слів за сферою діяльності; розуміння професійних слів та слів-термінів; відокремлення професійних слів та слів-термінів; особливості вживання професійних слів та слів-термінів.

Мета:

Наукова: дати поняття про професійні слова і терміни, формувати вміння вирізняти такі слова в реченнях і текстах, удосконалювати навички користування тлумачним словником; сприяти збагаченню дитячого словника.

Розвивальна: виховувати любов до слова, формувати власну думку кожного учня; розвивати культуру мовлення, логічне мислення, образну уяву; виховувати почуття патріотизму, любові до рідного слова; розвивати увагу, логічне мислення, спостережливість, уміння аналізувати.

Виховна: формувати вміння працювати в класі, а також індивідуально;

виховувати повагу один до одного; виховувати повагу до слова.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Форма проведення: урок-подорож(станції); урок-практикум.

Методи і прийоми: співбесіда з учнями за навчальним матеріалом; інтерактивні методи навчання: станції: «Будиночок виконаного завдання», Метод гри: «Відгадай загадки» (2 хв.); «Згадками минулого»: Бесіда: «Згадка – мій ключ» (2 хв.); «Долина теорії», «Дивосвіт вправ»: Гра: «Знайди пару» (5 хв.), Гра: «Кошик для термінів» (10 хв.), «Ключик до знань»: Бліц-опитування (3хв.); самостійна робота: Гра: «Відповідні слова»(10 хв.).

Обладнання: мультимедійна дошка, презентація, картки із завданнями, проектор, ноутбук, Gif відео.

Література: Заболотний О.В. Заболотний В.В. Українська мова: підручник для 8 класу. Київ «ГЕНЕЗА», 2022. 240 с.

План уроку

- I. Організація класу
- II. Перевірка домашнього завдання
- III. Оголошення теми і мети уроку
- IV. Мотивація навчальної діяльності
- V. Актуалізація опорних знань
- VI. Виклад основного матеріалу
- VII. Закріплення нових знань, умінь та навичок
- VIII. Підсумок уроку: узагальнення і систематизація
- IX. Домашнє завдання

Хід уроку

I. Організація класу

Забезпечення емоційної готовності до уроку (2 хв.)

Вчитель: Доброго дня, діти! Сьогодні у нас з вами цікавий урок. Ми з вами будемо подорожувати Країною Лексикологія, щоб отримати ключ до

знань від цієї загадкової країни. Під час нашої подорожі ми повинні ознайомитися з професійними словами та термінами, сформувавши вміння доречно використовувати її у власному мовленні, підвищуючи таким чином свою мовну культуру.

Вчитель продовжує:

Тому ви повинні бути уважними, спостережливими і запам'ятовувати все на своєму шляху. Вірним нашим супутником під час подорожі буде білочка, яка підказуватиме нам вірний шлях. Вона проведе нас такими станціями: «Будиночок виконаного завдання», «Згадками минулого» «Долина теорії», «Дивосвіт вправ», «Ключик до знань».

Отже, вирушаймо!

II. Перевірка домашнього завдання

Слайд 3

1 станція – «Будиночок виконаного завдання» (2 хв.)

Перевірка виконання домашньої вправи за підручником, повторення вивченого матеріалу.

Вчитель разом з учнями перевіряють домашнє завдання.

III. Оголошення теми і мети уроку

Вчитель: Тож діти, на екрані зображені слова, які записані на окремих смужках паперу. Вам потрібно скласти словосполучення, яка є темою уроку.

Мета: викликати у дітей інтерес до уроку, активізація пізнавальних можливостей учнів.

Слайд 5

Метод навчання: «Смужку візьми – тему склади» (2 хв.)

Учні складають із смужок тему та оголошують її: «Професійні слова й терміни».

Потім учні відкрили зошити і записують у зошити дату, тему уроку.

IV. Мотивація навчальної діяльності

Психологічна настанова учнів і внутрішня мотивація щодо виконання мети уроку.

Вступне слово вчителя української мови:

Вчитель: В українській мові є групи слів, які трапляються переважно в мові людей певних професій: вчитель, учень, поштар і так далі. Слова, властиві мовленню людей певної професії, називаються професійними. Серед цієї лексичної групи виділяють слова-терміни. Тому, перед тим як ми почнемо нашу подорож, ми з вами відгадаємо загадки.

Мета: розвиток творчої діяльності учнів, формування власної думки кожного учня.

Слайд 7-8

Метод гри: «Відгадай загадки» (2 хв.)

Вчитель: Діти, вам потрібно відгадати загадки, щоб зрозуміти, які професії нашої країни існують.

Загадка 1

*Літаком керує вправно
Коли навіть в небі хмарно,
Посміхається з висот
Найхоробріший...*

Загадка 2

*Хто людей з біди рятує
І хвороби всі лікує -
Призначає процедури*

І таблетки, і мікстури?

Загадка 3

*Він дізнається для нас
Про Китай і про Канзас,
Про найдовший в світі міст
Розповість нам...*

Загадка 4

*Золоті у нього руки:
Робить зачіски й перуки,
Підстриже і пофарбує,
Гарний настрої подарує.*

Учні відгадують загадки:

Відповіді учнів:

1 загадка – Пілот

2 загадка – Лікар

3 загадка – Журналіст

4 загадка – Перукар.

V. Актуалізація опорних знань

Слайд 10

Бесіда з учнями за такими питаннями:

- Професійні слова;
- Слова терміни;
- Вживання професійних слів і слів-термінів.

2 станція – «Згадками минулого» (2 хв.)

Вчитель: Діти, для того, щоб розпочати нову тему, нам з вами потрібно пригадати деякі ключові питання з розділу «Лексикологія. Фразеологія».

Бесіда: «Згадка – мій ключ» (2 хв.)

Вчитель: Діти, що таке лексикологія?

Учні: Лексикологія – це розділ мовознавства, що вивчає словниковий склад мови.

Вчитель: Діти, а що таке лексика?

Учні: Лексика – це сукупність слів, які вживаються у мові.

Вчитель: Молодці!

VI. Виклад основного матеріалу

3 станція – «Долиною теорії»

Вчитель: Ось ми з вами дійшли до третьої станції. Вона спрямує нас з вами до теоретичного вивчення нового матеріалу. Тому зараз, я пропоную вам переглянути поданий відеоролик для ознайомлення з новою темою.

Слайд 12

Перегляд відеоролику:

(https://www.youtube.com/watch?v=Li_4QIa21Y)

Після перегляду відеоролику, вчитель вмикає на інтерактивній дошці ключові поняття теми. Так зручніше орієнтуватися на уроці. Починає пояснювати тему. Він акцентовує увагу на визначеннях а також учні записують важливу інформацію.

Вчитель пояснює:

Вчитель: Отже діти, професійні слова – це слова, що властиві мовленню людей певної професії. Наприклад, *оранка, плуг, озимина* (з мовлення працівників сільського господарства); *боцман, швартові, палуба* (з мовлення моряків).

Існує професійна лексика лікарів, учителів, юристів, водіїв, шахтарів, бухгалтерів, акторів тощо.

Слайд 13-14

Невеличка пауза. Вчитель продовжує далі:

Вчитель поясняє:

Термін – це спеціальне слово, яке називають для найменування конкретного поняття з якоїсь галузі знань.

Наприклад: *синтаксис, омоніми (мовознавство); чисельник квадрат (математика); цитоплазма, бактерія (біологія); раунд, пенальті (спорт).*

Основна сфера застосування термінів – науковий та офіційно діловий стилі.

Терміни пояснюють у термінологічних словниках, а найбільш уживані із цих слів – і в тлумачному.

У словнику термін супроводжують позначками. Наприклад: *спец. (спеціальне слово), тех. (техніка), хім. (хімія), фізк. (фізкультура).*

Вчитель диктує визначення «Професійні слова», «Терміни» учні записують.

Вчитель: Отже, діти, вам все зрозуміло?

Учні: *(всі)* так!

VII. Закріплення нових знань, умінь та навичок

4 станція – «Дивосвіт вправ»

Вчитель: Діти, першим вашим завданням буде співвіднести речення-загадки та відгадайте назви професій. Цю вправу виконуємо усно.

Мета: підвищення активності учнів, створення позитивного настрою, активізація роботи на уроці.

Слайд 16

Гра: «Знайди пару» (5 хв.)

Вчитель вмикає завдання. Там зображені словосполучення і картинки.

Учні уважно дивляться і потім по черзі співставляють речення з картинкою.

Всі по черзі відповідають.

1. Поїзд водить ...
2. Оре в полі ...
3. Літаком править ...
4. У школі вчить нас ...
5. Будує будівлі ...
6. Фарбує стіни нам ...
7. Столи робить ...
8. Пісні нам співає ...
9. Торгівлею зайнятий ...
10. На верстаті тче тканини ...
11. Від хвороб лікує ...
12. Ліки видасть нам ...
13. Хліб пече в пекарні ...
14. Намалює нам ...
15. Чоботи пошиє ...

Учні відповідають усно по черзі.

Перший учень: машиніст;

Другий учень: тракторист;

Третій учень: льотчик;

Четвертий учень: вчитель;

П'ятий учень: будівельник;

Шостий учень: маляр;

Сьомий учень: столяр;

Восьмий Учень: співак;

Дев'ятий учень: продавець;

Десятий учень: ткач;

Одинадцятий учень: лікар;

Дванадцятий учень: аптекар;

Тринадцятий учень: пекар;

Чотирнадцятий учень: художник;

П'ятнадцятий учень: швець.

Вчитель: Молодці!

Урок триває.

Слайд 17

Гра: «Кошик для термінів» (10 хв.)

Мета: закріпити нові отримані знання на прикладі вправи.

Вчитель: Тож переходимо до наступної вправи. Діти, Вам потрібно записати терміни в чотири колонки:

Математичні	Літературознавчі	Медичні	Спортивні
-------------	------------------	---------	-----------

Слова для довідки: множення, аут, дільник, персонаж, квадрат, поема, кут, сюжет, хірургія, тайм, ін'єкція, драма, ангіна, казка, термометр, гросмейстер.

Вчитель продовжує: внизу у вас подані слова. Співставте слова з колонками. На це завдання вам виділяється 10 хвилин.

Учні працюють самостійно і виписують слова у зошит.

Проходить 10 хвилин.

Вчитель: Діти, всі закінчили?

Учні: Так!

Вчитель: Тож, перевіряємо. Читаємо слова, які відносяться до колонки «математичні»

Перший учень: Математичні - множення, дільник, квадрат, кут.

Всі інші учні звіряють.

Вчитель: Діти, у всіх так?

Учні: Так!

Вчитель: Добре, молодець! Наступна колонка «літературознавчі» терміни.

Другий учень: Літературознавчі – персонаж, поема, сюжет, драма, казка.

Вчитель: Діти, у всіх так?

Учні: Так!

Вчитель: Добре, молодець! Наступна колонка «медичні» терміни.

Третій учень: Медичні – хірургія, ін'єкція, ангіна, термометр.

Вчитель: Діти, у всіх так?

Учні: Так!

Вчитель: Добре, молодець! Наступна колонка «спортивні» терміни.

Четвертий учень: Спортивні - аут, тайм, гросмейстер.

Вчитель: Діти, у всіх так?

Учні: Так!

Вчитель: Добре, молодець! Діти, ви дуже добре виконали це завдання.

VIII. Підсумок уроку: узагальнення і систематизація

Слайд 19

5 станція – «Ключик до знань»

Вчитель: Отже, сьогодні ми з вами опанували цікаву тему з розділу Лексикологія. Професійні слова й терміни.

Бліц-опитування (3хв.):

Вчитель: Отже, діти які слова термінами?

Перший учень: Термін – це спеціальне слово, яке називають для найменування конкретного поняття з якоїсь галузі знань.

Вчитель: Наведіть слів-термінів.

Другий учень: Наприклад: *синтаксис, омоніми (мовознавство); чиселник квадрат (математика); цитоплазма, бактерія (біологія); раунд, пенальті (спорт)..*

Вчитель: Діти які слова називаються професійними?

Третій учень: Професійні слова – це слова, що властиві мовленню людей певної професії.

Вчитель: Наведіть приклади професійних слів.

Четвертий учень: Наприклад, *оранка, плуг, озимина* (з мовлення працівників сільського господарства); *боцман, швартові, палуба* (з мовлення моряків).

Вчитель: Діти, зараз ми з вами напишемо невеличку самостійну роботу. На слайді ви побачите слова, які треба буде співвіднести у два стовбчики.

Самостійна робота

Гра: «Відповідні слова»(10 хв.)

Мета: закріпити набуті знання та вміння на практиці, розвивати творчі здібності учнів, вміння формувати свою думку, розвиток письма.

Професійні слова	Слова-терміни

Слова для довідки:

Хімічний елемент, озимина, синтаксис, боцман, пенальті, палуба, семестр, дошка, монтаж, вітрило, якір, класний журнал, ділення., квадрат, кислота, чисельник, цитоплазма, бактерія, омоніми, раунд, підмет, присудок, множика.

Після того, як учні написали самостійну роботу, вчитель зібрав зошити на перевірку.

Відповіді учнів:

Професійні слова:

Озимина, боцман, палуба, семестр, дошка, монтаж, вітрило, якір, класний журнал, хімічний елемент, кислота.

Слова-терміни:

Синтаксис, омоніми, чисельник, квадрат, цитоплазма, бактерія, раунд, пенальті, підмет, присудок, множика, ділення.

ІХ. Домашнє завдання

Слайд 20

Вчитель: Ось ми й дійшли до кінця нашої цікавої подорожі. Тож домашнім завданням Вам буде повторити вивчений матеріал, а також вам треба буде виписати зі своїх підручників з математики, географії, та природознавства по 2-3 професійні та слова-терміни. Пояснити їх лексичне значення, та з двома словами (на вибір) скласти і записати речення.

Рис. 4.0.

ІІ. ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ (За допомогою мультимедійної установки).

Вчитель:

– Діти, давайте поговоримо про звертання. Звернення допомагає нам встановити контакт із іншою людиною та показати наше ставлення до неї. Давайте розглянемо приклад: якщо ви звертаєтеся до свого друга чи сестрички, ви, напевно, скажете «дорогий» або «сестричко». Це і є звертаннями. Таким чином, ми виражаємо свою повагу та любов через слова, які використовуємо. Згодні?

Прочитайте, будь-ласка, звертання, які перед вами:

Зінаїдо!

Валерію!

Евеліно!

Ростиславе!

Таїсіє!

Андрію!

Назарє!

Наталю!

Ярославо!

Рис. 4.1.

Пам'ятайте! Ніщо так не тішить вухо людини, як її власне ім'я!

– Якими частинами мови зазвичай виражаються звертання?

Вправа 1. Метод « Розумовий штурм»

Перебудувати речення, зробивши звертаннями те, що було підметом.

Описати мету висловлювання та визначити граматичні основи.

Речення:

Учні вивчають новий розділ підручника і розв'язують вправи.

Діти активно обговорюють новий метод на уроці.

Діти вивчають правила дорожнього руху.

Учні ретельно готуються до проведення уроків.

Вправа 2. «Самоперевірка»

Вчитель ставить питання учням про звертання, наприклад:

– *Звертання завжди стоїть на початку речення?*

– *Чи може вживатися звертання в множині?*

– *Звертання виділяємо на письмі лапками?*

Методичний коментар. Учні мають записати номер питання у своїх зошитах і позначити відповіді як «так» або «ні». Після завершення вправи вони можуть визначити кількість правильних відповідей, використовуючи слайд для допомоги (Рис.4.2).

III. Домашнє завдання.

Написати листа друзям про свій літній відпочинок. Можна користуватися опорними словами та словосполученнями: *добрий день, Ваше, річка, веселі друзі, допомагаю бабусі, рибалка, збір врожаю, відпочинок.*

Покращення навичок спілкування учнів під час уроків української мови за допомогою інтерактивних технологій є важливим завданням у сучасній освіті. Ці методи можна інтегрувати з використанням мультимедіа і адаптувати залежно від потреб та можливостей навчального закладу,

сприяючи активній участі та поліпшенню комунікативних здібностей учнів у процесі вивчення української мови.

Використання онлайн-ресурсів на уроках української мови стимулює когнітивну активність учнів, розширює методи роботи як у класі, так і в дистанційному форматі, сприяє емоційному настроюванню на уроці, мотивує учнів до навчання, перетворює гаджет з іграшки на засіб для навчання.

Для досягнення цієї мети вважаємо за доцільне використовувати конкретні онлайн-ресурси, такі як *Mentimeter*, *Jigsawplanet*, *Wordwall*.

Mentimeter – це онлайн-сервіс, який змінює підхід до проведення презентацій, роблячи їх інтерактивними та залучаючи аудиторію [46]. Основна перевага полягає в можливості отримання зворотного зв'язку безпосередньо під час виступу. Замість традиційного одностороннього спілкування, де презентатор передає інформацію, *Mentimeter* створює можливість для більш глибокого та активного взаємодії з аудиторією.

Основна функціональність *Mentimeter* включає в себе створення слайдів з різноманітними типами запитань, такими як відкриті питання, анкети, опитування та графічні елементи. Ці інтерактивні елементи дозволяють слухачам в реальному часі відповідати на питання, виражати свої думки та коментувати матеріал презентації. Такий підхід стимулює участь, сприяє активному обговоренню і позитивно впливає на розуміння та запам'ятовування матеріалу.

Додатковою перевагою є можливість використання *Mentimeter* в реальному часі, яка стає важливою як для класичних уроків в університетах, так і для віртуальних зустрічей в онлайн-форматі. Це дозволяє охопити аудиторію, незалежно від її місця перебування, та зробити урок чи презентацію максимально доступною та залучаючою.

Так, наприклад, на етапі актуалізації опорних знань під час вивчення теми «Фразеологія», можна запропонувати наступне завдання:

– Проаналізуйте «хмару слів», запишіть 3 фразеологізми та їх значення (рис. 4.2.)

Jigsawplanet – онлайн-ресурс для створення пазлів [71]. Ця платформа вирізняється своєю простотою використання та захоплюючими можливостями для творчості.

Однією з ключових переваг *Jigsawplanet* є його потужний інструмент для створення пазлів, який відкриває необмежені можливості для вираження творчості. Користувачі можуть вибирати розмір та форму пазла, визначати кількість елементів та навіть додавати ефекти для створення унікальних викликів.

Крім того, використання *Jigsawplanet* має важливе педагогічне значення. Гра в пазли розвиває когнітивні навички, такі як увага, концентрація та просторове мислення. Вона також сприяє розвитку терпіння та логічного мислення, що робить цей ресурс корисним для навчання дітей та дорослих.

Наприклад, на уроці узагальнення і систематизації вивченого з теми «Фразеологія», можна запропонувати наступне завдання:

– Складіть пазли за покликанням (<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=370613953833>).

За допомогою отриманого малюнка доберіть фразеологізми та розкрийте їх значення (рис. 4.4.) [71].

Методичний коментар. Фразеологізми зі значенням сміятися: *вибілювати зуби; продавати зуби; сушити зуби; шкірити зуби; заходитися сміхом* тощо.

Окрім емоційного налаштування на урок, можна використовувати пазли під час написання твору за картиною.

Вправа «Твір за картинкою». Рис. 4.4. – Виконання вправи за допомогою онлайн-ресурса *Jigsawplanet*:

1) Скласти пазл картину «Катерина» відомого художника Тараса Шевченка за покликанням: <https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=0200b03dab0b> (рис. 4.5.) [71].

2) Питання для обговорення картини «Катерина» Тараса Шевченка:

– Які враження ви відчуваєте, глядя на картину "Катерина" Тараса Шевченка?

– Як ви оцінюєте вираз обличчя Катерини? Які емоції воно викликає у вас?

– Що ви можете сказати про позу та вираз голови Катерини? Як вона взаємодіє з навколишнім світом?

– Якби Катерина могла говорити, які слова вона висловила б або які емоції вона виразила б у своїй історії?

– Чи є щось на цій картині, що вас здивувало або задумалося?

3) Напишіть твір-опис Катерини за однойменною картиною Тараса Шевченка.

Wordwall – це інноваційний онлайн-ресурс, призначений для створення різноманітних інтерактивних вправ та навчальних активностей. Ця платформа надає розмаїття шаблонів, які можна легко адаптувати, випробувати та вибрати оптимальний варіант для конкретного завдання (рис. 4.6.) [45].

Отже, завдяки своїй багатофункціональності, *Wordwall* стає важливим інструментом для вчителів у процесі навчання.

Інтерактивні завдання часто використовуються на етапах оновлення базових знань, закріплення отриманих знань, узагальнення та систематизації вивченого матеріалу, підбиття підсумків та рефлексії, а також як засіб для повторення та виконання навчальних завдань на інтерактивній дошці.

Учні велику частину свого часу проводять, дивлячись різноманітні відеоролики. З метою підняття питання престижності української мови, стимулювання бажання підвищити рівень її володіння, а також розширення видів діяльності, можна включити до плану занять перегляд експрес-уроків української мови від Олександра Авраменка [22] та «Легідну українізацію» зі Світланою Молочко [34]. Це займе всього кілька хвилин, але ці значущі уроки вражають цікавим підходом до представлення матеріалу, що сприятиме більш ефективному запам'ятовуванню отриманої інформації дітьми.

Після перегляду відеороликів можна запропонувати учням завдання для закріплення отриманого матеріалу у формі тесту чи вікторини. Цей метод стане ефективним засобом не лише перевірити рівень розуміння та запам'ятовування інформації, але й стимулювати їх активну участь у взаємодії з засвоєним матеріалом. Такий підхід дозволяє комбінувати короткочасне сприйняття інформації через відео з активним використанням отриманих знань учнями за допомогою інтерактивних завдань.

Наведемо приклад вправи «Ігрова вікторина».

Завдання: До поданих фразеологізмів доберіть синонімічну пару (<https://wordwall.net/uk/resource/6446900/фразеологізми-синоніми-до-поданих-фразеологізмів-доберіть>) (рис. 4.7.) [45].

Серед застосунків на мобільних пристроях, якими можна користуватися на уроках української мови, слід визначити такі: «Український правопис», «Правила української мови», Українська мова і література в школі», «Український тлумачний словник», «Перевірка орфографії», «Словник синонімів», «Слова зі слова» та інші.

Отже, в останні роки відбулися значні трансформації у підходах до викладання української мови. Основні зміни стосуються методології викладання та впровадження інноваційних підходів до навчання. Це представляє новий етап у навчальному процесі, новий погляд на взаємодію вчителя і учня, де акцент робиться на особистісно-діяльнісному підході до кожного учня, а творчість та зацікавленість стають ключовими аспектами уроку.

Основною метою цих змін є впровадження методів і форм інтерактивного навчання, які залучають учнів до різноманітних видів роботи на уроці і сприяють їхньому творчому та активному навчанню. Ці методики спрямовані на те, щоб навчити учнів вмінню думати під час засвоєння знань і застосовувати їх у нових навчальних ситуаціях. Використання ІКТ дозволяє поєднувати різноманітні цікаві завдання на одному уроці та залучати все більше учнів до активної участі в навчальному процесі.

Висновки до розділу 3

Головною метою використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення української мови є збільшення зацікавленості учнів у навчанні цього предмета та підвищення ефективності їхнього опанування.

У сучасному інформаційному суспільстві, де мультимедійні технології стали невід'ємною частиною щоденної реальності, система освіти повинна переглядати свої методи та форми навчання. Це вимагає від учнів гнучкості у пристосуванні до змін, толерантності, здатності адаптуватися та критично мислити.

Сучасний учень повинен мати комунікативну компетентність, оскільки швидкі зміни в житті вимагають від нього готовності адаптуватися до нових викликів, навчатися протягом життя та розвиватися. Використання ІКТ у навчанні української мови сприяє створенню інноваційного середовища, де учні можуть самостійно розвиватися, творчо розв'язувати завдання та самореалізовуватися.

Інтеграція ІКТ у методику викладання української мови передбачає взаємодію різних методів та засобів, спрямованих на досягнення навчальних цілей. Це дозволяє підвищити мотивацію учнів, стимулювати самонавчання, формувати мовно-комунікативну компетентність та розвивати інші ключові навички.

Такий підхід дозволяє не лише забезпечити ефективне вивчення української мови, але й активно розвивати креативність, інформаційно-комунікаційну компетентність та інші аспекти особистісного розвитку учнів.

ВИСНОВКИ

У контексті стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та їхньої інтеграції в освітній процес, спостерігається природний процес впровадження цих технологій у методику вивчення української мови. Цей процес у сфері україномовної освіти не є випадковим, але відбувається відповідно до закономірностей інноваційного підходу до викладання мови з використанням ІКТ.

Ці закономірності включають:

1) Залежність між україномовною освітою та мотивацією учнів до комп'ютерного навчання мови через Інтернет. Задоволення від такого навчання стимулює інтерес до пізнавальної та комунікативної діяльності, що веде до усвідомлення важливості володіння українською мовою для успішної самореалізації.

2) Сприяння успішному навчанню мови шляхом отримання відповідних знань, умінь та досвіду в процесі свідомої навчальної діяльності з елементами проектного та дослідницького підходу. Це відбувається в умовах формування та розвитку хмаро-орієнтованого навчального середовища з використанням якісних електронних ресурсів освітнього призначення.

3) Продуктивність формування мовнокомунікативної компетентності залежить від розроблення вчителя змісту, методів і засобів комп'ютерного навчання мови з урахуванням індивідуально-вікових особливостей учнів.

4) Інтенсивність і якість навчання української мови через ІКТ залежать від рівня ІКТ-компетентності як учнів, так і вчителя, а також від ефективного діалогу між ними.

5) Ефективність комп'ютерного навчання мови залежить від розробки вчителем предметно-методичних електронних портфоліо, уроків мови з комп'ютерною підтримкою та електронних навчальних курсів.

б) Ефективність формування мовнокомунікативної компетентності учнів залежить від доцільного використання методів і засобів ІКТ в технологіях навчання української мови.

Отже, розуміння цих закономірностей дозволяє модернізувати україномовну освіту, забезпечуючи інтеграцію ІКТ у методику навчання української мови. Важливо дотримуватися принципів комп'ютерного навчання, таких як змішане навчання, предметно-практичне спрямування, доступність навчальних ресурсів та інші, для успішного впровадження цих технологій у навчальний процес.

Також слід додати, що впровадження мультимедіа та інтерактивних технологій у навчальний процес вимагає від вчителів постійного оновлення своїх методик та навичок. Важливо підкреслити необхідність інтеграції цих засобів у виховний процес, забезпечуючи таким чином повноцінний розвиток комунікативної компетентності учнів на уроках української мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєва Л. В. Принцип полікультурності як основа цивілізаційного розвитку сучасного суспільства. *Науково-практичний журнал «Актуальні проблеми філософії та соціології»*. 2018. №. 22. С. 3–6.
2. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. Дидактико-методичне забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу. *Педагогічна думка*, 2012. С. 46–53.
3. Бібік Н. М. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті. *Український педагогічний журнал*. 2015. (1). С. 47–58.
4. Бібік Н. М., Вашуленко М.С., Мартиненко В.О. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи : монографія. Київ, 2018. 346 с.
5. Білоус О.С., Герасименко Ю.А. Характеристика змісту, структури і рівнів комунікативної компетентності майбутніх учителів. *Сучасний рух науки: зб. матеріалів доп. учас. VIII Міжнар. Наук.-практ. інт.-конф. Дніпро, 2019. С. 126–130.*
6. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови / А. М. Богуш. Київ, 2007. 542 с.
7. Бойчук Ю. Д. Наукові підходи до наукових педагогічних досліджень : монографія / В.І. Лозова. Харків : «Апостроф», 2011. С. 188–216.
8. Бондаренко Л. В. Презентація з матеріалами до уроку «Дієприслівниковий зворот» за підручником О. Глазової для 7 класу. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/761-ukrmova-7-klas-glazova-2015.html> (дата звернення: 11.11.2023).
9. Борщук Л. М. Впровадження сучасних педагогічних технологій як засобу формування читацької компетентності представників z-покоління. *«Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи»*. I Всеукр. Наук.-практ. конф., 2017, N 1. С. 262–268.

10. Букреєва І. В. Толерантність як світоглядна компонента виховання учнівської молоді. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер: Педагогіка*. 2017. № 2 (17). С. 21–25.
11. Васьківська Г. Формування комунікативної компетентності особистості як основна проблема сучасної лінгводидактики. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Сер: Педагогічні науки*. 2016. № 1(1). С. 33–38.
12. Васьківська Г. О. Формування ціннісно-сміслових орієнтацій учнів старшої школи засобами змісту сучасного підручника. *Проблеми сучасного підручника : зб. наук. Праць*. Київ, 2011. Вип. 11. С. 107–120.
13. Вашуленко О. В. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. *Інститут педагогіки НАНП України*. 2017. № 8. С. 20–24.
14. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. Харків: «Основа», 2012. 102 с.
15. Гич Г. М. Сторітелінг як інноваційна методика формування мовної компетентності учнів ЗНЗ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер. Педагогічні науки*. 2015. № 4. С. 188–191.
16. Головка В. О. Проблеми розвитку комунікативної компетентності учнів. *Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі: І Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю*. Київ: МДУ (Факультет філології та масових комунікацій), 26 жовтня 2023 року.
17. Головка В. О. Формування комунікативної компетенції на уроках української мови в школі. *Розвиток науки та техніки під час воєнного стану: збірник тез за матеріалами доповідей СХІІІ Міжнародної науково-практичної інтернет – конференції «Розвиток науки та техніки під час воєнного стану»*, Херсон, 28 листопада 2022 року. 310 с.

18. Голуб Н. Б. Підходи до навчання української мови в основній школі. *Українська мова і література в школі*. №3 (155), 2017. С. 11–15.
19. Гуцалюк Т. В. Урок розвитку зв'язного мовлення у 2 класі з використанням технології «Сторітелінгу». *Початкова школа*. 2018. № 2. С. 15–17.
20. Державний стандарт загальної середньої освіти в Україні. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 10.11.2023).
21. Євладенко Г. В. Використання інформаційних комп'ютерних технологій на уроках української мови та літератури: метод. посіб. *На Урок*. веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/metodichniy-posibnik-vikoristannya-informaciynih-komp-yuternih-tehnologiy-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-302066.html> (дата звернення: 10.11.2023).
22. Експрес-уроки української мови Олександра Авраменка. *Інститут післядипломної освіти*. веб-сайт. URL: <https://ippo.kubg.edu.ua/ekspres-uroky> (дата звернення: 13.12.2023).
23. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
24. Інноваційні технології навчання: навч. посіб. /Бахтіярова Х.Ш. та ін. Київ : НТУ, 2017. 172 с.
25. Ісаєва О. О. Особливості вивчення літератури в школі під час і після війни. *Наукові праці Факультету іноземної філології. Розділ 4. Освіта і виховання в умовах війни*. С. 124–127.
26. Компетентнісний підхід до навчання української мови в основній школі (матеріали круглого столу) .*Українська мова і література в школі*. 2012. №4. С. 51–65.
27. Компетентнісний підхід до підготовки педагогів у зарубіжних країнах: теорія та практика : монографія / Н. М. Авшеник, Т. М. Десятов, Л. М. Дяченко та ін. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 280 с.

28. Костенко Т. М. Теорія поколінь: чому ми різні і як почути один одного. *Освітня академія*. 03/07/2017. URL: <https://www.ea.org.ua/2017/07/03/theory/>
29. Корженко В. Я. Інноваційні методи викладання української мови як іноземної у технічному університеті. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*, 2011. № 1, С. 152–155.
30. Корицька Г. Р. Теоретико-практичні аспекти використання блог-технології у процесі навчання учнів української мови : монографія. Київ : Компринт, 2015. С. 105–118.
31. Котелевич О. В. Урок «Дієприслівник як особлива форма дієслова: Загальне значення, морфологічні ознаки, синтаксична роль». *На Урок*. 2018. веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/urok-dieprislivnik-yak-osobliva-forma-dieslova-zagalne-znachennya-morfologichni-oznaki-sintaksichna-rol-63241.html> (дата звернення: 23.12.2023).
32. Кулик О. Д. Комунікативна компетентність: підходи до визначення та роль у формуванні мовно-мовленнєвої особистості. *Topical issues of education: Collective monograph. Pegasus Publishing, Lisbon, Portugal*, 2018. Р. 148–162.
33. Кучерук О. А. Навчання української мови на засадах медіаосвіти в загальноосвітній школі: соціокультурний аспект. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський. Вип 51. 2020. С. 76–80.
34. «Лагідна українізація» – новий ютуб-проект від Суспільне Чернігів. *Суспільне Чернігів*. веб-сайт. URL: <https://cn.suspilne.media/articles/18551> (дата звернення: 21.12.2023).
35. Лещенко Г. П. Комунікативна гра як засіб формування комунікативної україномовної компетентності школярів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Філологічні науки*. 2013. Вип. 40. С. 214–218.
36. Лисенко В. А. Формування комунікативної компетенції учнів на уроках української мови й літератури. *На Урок*. 2019. веб-сайт. URL:

<https://naurok.com.ua/formuvannya-komunikativno-kompetenci-uchniv-na-urokah-ukra-nsko-movi-y-literaturi-129954.html> (дата звернення: 21.12.2023).

37. Мадзігон В. М. Школа майбутнього як інноваційний заклад освіти : наук.-метод. посіб. / Л. І. Даниленко та ін. Київ, 2010. 127 с.

38. Мамчур Л. І. Комунікативні вправи – пріоритетний метод розвитку комунікативної компетентності учнів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. Психологія і педагогіка*. 2014. Вип. 29. С. 21–25.

39. Мамчур Л. І. Перспективність і наступність у формуванні комунікативної компетентності учнів основної школи : монографія. Умань, 2012. 449 с.

40. Мамчур Л. І. Реалізація комунікативних вправ як ефективний чинник формування комунікативної компетентності учня : монографія. веб-сайт. URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/68_2023/part_2/32.pdf (дата звернення: 21.12.2023).

41. Навчальні програми. *Міністерство освіти і науки України*. веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-kl> (дата звернення: 21.12.2023).

42. Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу : посіб. / Н. Б. Голуб, та ін. Київ : «Сам», 2017. 144 с.

43. Неділько В. В. Про педагогічні форми і методи подолання сором'язливої поведінки підлітків. *Збірник наукових праць НПУ імені М.П.Драгоманова. Педагогічні науки*. С. 125-132. веб-сайт. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/18871/Nedilko.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.12.2023).

44. Нікольченко М., Головка В. О. Дидактичні особливості формування комунікативної компетентності учнів на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. праць молодих учених Дрогобицького державного педагогічного*

- університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2023. Т. 2. Вип. 68. 313 с.
45. Онлайн-ресурс *Wordwall*. веб-сайт. URL: <https://wordwall.net/uk/resource/6446900/фразеологізми-синоніми-до-поданих-фразеологізмів-доберіть> (дата звернення: 10.10.2022).
46. Онлайн-сервіс Mentimeter. веб-сайт. URL: <https://www.mentimeter.com/> (дата звернення: 01.10.2022).
47. Осадченко І. І. Методологія дослідження професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у контексті застосування сучасних технологій навчання. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2015. Вип. 38. С. 99–109.
48. Паладій Н. М. Комп'ютеризація навчального процесу з української мови як лінгводидактична проблема. *Вісник Житомирського державного університету. Сер. Педагогічні науки*. Вип. 60. 2011. С. 159–161.
49. Палихата Е. Я. Дидактичний текст : навчально-методичний посібник. Тернопіль, 2018. 200 с.
50. Палихата Е. Я. Короткий словник термінів із методики навчання культури діалогічного мовлення : посібник. Тернопіль : Вектор, 2016. 52 с.
51. Палихата Е. Я. Методика навчання української мови. Практикум: навч.-метод. посіб. Тернопіль, 2019. 300 с.
52. Пентиліук М. І. Концептуальні засади комунікативної методики навчання рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2016. №1. С. 15–20.
53. Пентиліук М. І. Наукові засади комунікативного спрямування навчання мови. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 3. С.8–10.
54. Пірошенко С. Ю. Комунікативні параметри мовної особистості в освітньому дискурсивному просторі. *Педагогічний дискурс* : зб. наук. праць. Хмельницький, 2013. Вип. 14. С. 356–360.
55. Плахотник В. І. Вправи і завдання в лінгводидактиці. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 9. С. 43–45.

56. Покоління Z: як його вчити і як воно бачить свою освіту. *Атмосферна школа*. веб-сайт. URL: <https://www.atschool.com.ua/pokolenye-z-kak-ego-uchyt-y-kak-ono-vydyt-svoyo-obrazovanye-blog-atmosfernoj-shkoly> (дата звернення: 01.09.2023).
57. Пометун О. І., Гупан Н.М., Власов В.С. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : метод. посіб. Київ : «КОНВІ ПРІНТ», 2018. 208 с.
58. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод. посібн. Київ : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
59. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови: посібник. Київ, 2019. 131 с.
60. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392. *Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти*. веб-сайт. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п> (дата звернення: 12.12.2023).
61. Рущька К. О. Використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках в початковій школі: навч.-метод. посіб. Вінниця, 2016. 79 с.
62. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник для вчителів. Київ : Грамота, 2013. 504 с.
63. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*. 2011. № 8-9. С. 4–8.
64. Сібіль О. Компетентність випускника школи. *Завуч*. 2004. №8 (194). С. 11–12.
65. Слинько М. М. Формування комунікативної компетентності учнів початкової школи в умовах Нової української школи. *Педагогічні науки та освіта*. Випуск XXXVIII–XXXIX. 2022. С. 77–82.

66. Українська мова 5–9 класи. Програма для загальноосвітніх закладів з українською мовою навчання. *Українська мова і література в школі*. 2013. № 1. С. 32–55.
67. Хорошковська О. М. Формування умінь мовленнєвої діяльності (аудіювання й говоріння) в учнів початкових класів на уроках української мови як державної. *Початкова школа*. 2011. № 12. С. 12–16.
68. Царик О. М. Комунікативний підхід до навчання української мови як іноземної. *Гірська школа українських Карпат*. № 20. 2019. С. 28–33.
69. Чернявська А. В. Маленькі секрети мотивації навчальної діяльності на уроках української мови та літератури. *На Урок*. 2018. веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/malenki-sekreti-motivaci-navchalno-diyalnosti-na-urokah-ukra-nsko-movi-ta-literaturi-77449.html> (дата звернення: 23.12.2023).
70. Шльоміна В. В. Використання інтерактивних методів навчання на уроках української мови та літератури як засіб формування і розвитку комунікативної компетентності учнів. *Методична розробка учителя української мови та літератури ліцею «Голосіївський» №241*. 2021. 27 с.
71. *Jigsawplanet* – онлайн-ресурс для створення пазлів. веб-сайт. URL: <https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=370613953833> (дата звернення: 11.12.2023).

ДОДАТКИ

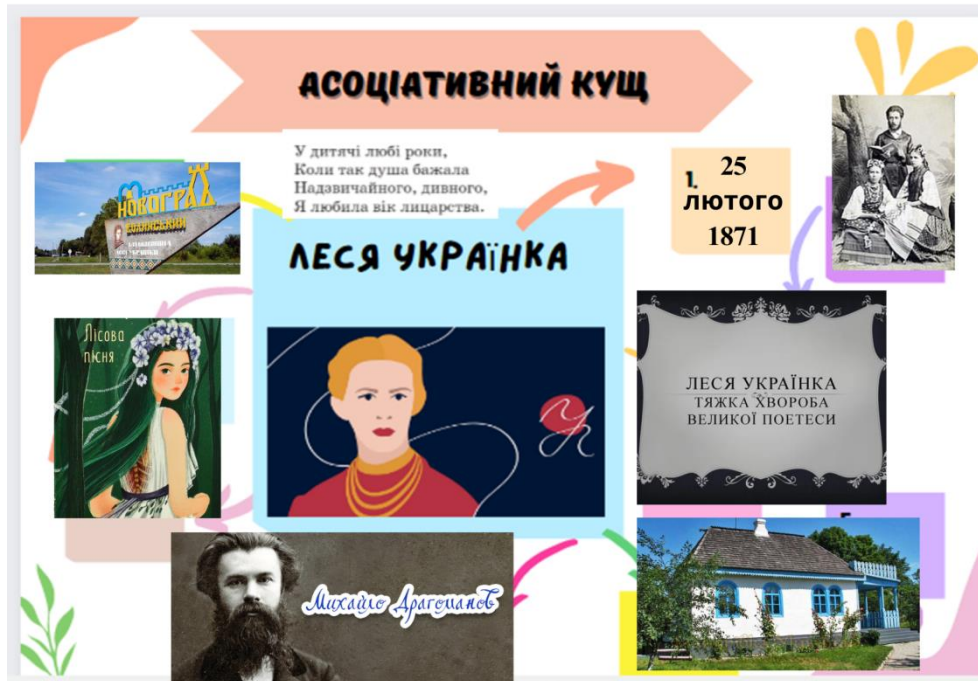

Рис. 1.1 – Кросенс біографії Лесі Українки

ДОДАТОК А

Тема: «Загальноновживані й стилістично забарвлені слова»

Загальноосвітня мета: розширювати уявлення учнів про існування слів за сферою вживання, розуміння загальноновживаних та стилістично забарвлених слів, розуміння важливості їх відокремлення, та особливості вживання цих слів.

Мета:

Наукова: ознайомити учнів із групами слів за сферою вживання, навчити визначати загальноновживані (нейтральні) та стилістично забарвлені слова, формувати вміння розпізнавати їх, пояснювати значення окремих слів.

Розвивальна: розвивати культуру мовлення, словниковий запас учнів, логічне мислення, образну уяву.

Виховна: виховувати почуття патріотизму, любові до рідного слова.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Форма проведення: урок-подорож; урок-практикум.

Методи і прийоми: співбесіда з учнями: «Згадками минулого» (1 хв.), «Долиною теорії» (1 хв.); інтерактивні методи навчання: «Смужку візьми – тему склади» (2 хв.); метод гри: «Співстав слова»(10 хв.); гра: «Мовне кодування» (10 хв.); метод гри: «Кожному своє місце» (7 хв.).

Обладнання: мультимедійна дошка, презентація, картки із завданнями, проєктор, ноутбук, Gif відео.

Література: Заболотний О. В. Заболотний В. В. Українська мова: підручник для 5 класу. Київ «ГЕНЕЗА», 2022. 240 с.

План уроку

- I. Організація класу
- II. Перевірка домашнього завдання
- III. Оголошення теми і мети уроку
- IV. Мотивація навчальної діяльності
- V. Актуалізація опорних знань
- VI. Виклад основного матеріалу
- VII. Закріплення нових знань, умінь та навичок
- VIII. Підсумок уроку: узагальнення і систематизація
- IX. Домашнє завдання

Хід уроку

- I. Організація класу

Учні вітаються: «Добрий день!»

Вчитель привітався також.

Забезпечення емоційної готовності до уроку (2 хв.)

Вчитель: Доброго дня, діти! Сьогодні у нас з вами цікавий урок. Кожного дня нас оточують різномантні слова. Вони присутні з нами у побуті у розмові і навіть при якійсь зустрічі. Тому сьогодні діти ми з вами поговоримо про дві групи різних слів.

Слайд 1-2

II. Перевірка домашнього завдання

Перевірка виконання вправ за підручником, повторення вивченого матеріалу. (2 хв.)

III. Оголошення теми і мети уроку

Вчитель: Діти, запишіть дату, число, місяць та класну роботу у зошити.

Учні записують дату та класну роботу у зошити.

Вчитель: Тож діти, на екрані зображені слова, які записані на окремих смужках паперу. Вам потрібно скласти словосполучення, яка є темою уроку.

Слайд 4

Метод навчання: «Смужку візьми – тему склади» (2 хв.)

Мета: викликати у дітей інтерес до уроку, активізація пізнавальних можливостей учнів.

Учні складають із смужок тему та оголошують її: «Загальноживані й стилістично забарвлені слова».

Вступне слово вчителя:

Вчитель: Наша мова неймовірно багата на різноманітні слова, які закріпилися за певним стилем мовлення. Стиль мовлення упорядковує ці слова, надаючи їм певні види загальноживаних слів та стилістично забарвленої лексики. Тому діти, щоб нам з вами вірно співвідносити слова і вірно їх вживати в конкретній ситуації мовлення, потрібно дослідити які це слова загальноживані та стилістично забарвлені слова.

IV. Мотивація навчальної діяльності

Психологічна настанова учнів і внутрішня мотивація щодо виконання мети уроку.

Мета: розвиток творчої діяльності учнів, формування власної думки кожного учня.

Слайд 6-7

Метод гри: «Відгадай загадки» (2 хв.)

Вчитель: Діти, вам потрібно відгадати загадки, щоб зрозуміти, які професії нашої країни існують.

Загадка 1

Виріс у полі на добрій землі,

Місце почесне зайняв на столі...

Завдання 2

Із вікна у вікно

золоте веретено.

Завдання 3

Скільки груш на суку,

Скільки рибок в тому ставку,

Щоб нам їх порахувати,

Який предмет нам треба знати?

Завдання 4

Хто для нас пісень співає,

Хто в негоду забавляє.

Гарні нам дає ляльки

І розказує казки?

Учні відгадують загадки:

Відповіді учнів:

1 загадка – Хліб

2 загадка – Сонце

3 загадка – Математика

4 загадка – Матуся

Вчитель: Діти, як ви думаєте, які слова відносяться до загальноживаних, а до яких стилістично забарвлених?

Учні відповідають:

Учень 1: Хліб – це загальноживане слово;

Учень 2: Сонце – загальноживане слово;

Учень 3: Математика – це стилістично забарвлене слово;

Учень 4: Матуся – це стилістично забарвлене слово.

Вчитель: Молодці! Прямуюємо далі.

V. Актуалізація опорних знань

Вчитель: Тож сьогоднішня наша мета з вами діти – дізнатися, як називаються слова, які використовують певні групи населення, що вони означають, для чого використовуються.

Вчитель: Діти, для того, щоб розпочати нову тему, нам з вами потрібно пригадати деякі ключові питання з розділу «Лексикологія».

Учні і вчитель повторюють раніше вивчений матеріал.

Вчитель вмикає на екран дані питання:

Мета: застосування набутих знань на практиці; повторення та аналіз основних фактів, подій, явищ.

Слайд 9

Бесіда: «Згадками минулого»

Вчитель: Давайте згадаємо, що таке Лексикологія?

Учні: Лексикологія – це розділ мовознавства, що вивчає словниковий склад мови.

Вчитель: Діти, а що таке лексика?

Учні: Лексика – це сукупність слів, які вживаються у мові.

Вчитель: Молодці!

VI. Виклад основного матеріалу

«Долиною теорії» (5 хв.)

Вчитель: Тому зараз, я пропоную вам переглянути подвійний відеоролик для ознайомлення з новою темою.

Мета: набуття нових знань та вмінь; вміння висловлювати свою думку, працювати у команді.

Слайд 11

Перегляд відеоролику:

Учні переглядають відео.

https://www.youtube.com/watch?v=IIJZq_dzFVQ

Вчитель вмикає на екран Інфографіку.

Пояснює матеріал.

Слайд 12-13

Вчитель продовжує:

Отже діти, за вживанням розрізняють загальноновживані (або їх ще називають нейтральні) та стилістично забарвлені слова. Основу кожного стилю мовлення становлять загальноновживані слова.

Невеличка пауза. Вчитель продовжує далі:

Загальноживані слова використовуються в повсякденному мовленні всіма людьми. Наприклад: *хліб, вода, сонце*.

Стилістично забарвленими словами називають слова, які вживають лише в окремих стилях мовлення або в одному з них.

Наприклад: *знаменник, декларувати, жаднюга*.

Вчитель: Діти, запишіть будь-ласка визначення: *«Що таке загальноживані слова та стилістично забарвлені слова»*.

Вчитель на дошці вмикає визначення, учні записують.

Вчитель: Далі діти зверніть увагу на табличку, в якій показані види стилістично забарвленої лексики.

Учні звертають увагу на таблицю.

Вчитель: Діти, хто хоче зачитати?

Учні тягнуть руку: Можна я?

Вчитель: Починай.

Слайд 14-15

Учень зачитує таблицю.

Вчитель продовжує розповідати навчальний матеріал:

Вчитель: Діти, зверніть увагу, що розмовні слова надають мовленню неофіційного звучання, тому є неприпустимими для офіційно-ділового та наукового стилів. Офіційно-ділова лексика не завжди доречна в розмовному мовленні.

Вчитель: Отже, діти, для більшого розуміння і закріплення знань, я пропоную Вам переглянути відеоролик:

Вчитель вмикає на проекторі відеоролик.

Учні дивляться.

Вчитель: Отже, діти, вам все зрозуміло?

Учні: *(всі)* так!

VII. Закріплення нових знань, умінь та навичок

Вчитель вмикає перше завдання.

Вчитель: Діти, подивіться на дошку. Вам потрібно знайти виписати стилістично забарвлені слова і за допомогою таблички визначити, у якому стилі можуть бути використані слова.

Мета: Закріпити отримані знання; формувати вміння працювати із завданнями; активізація пізнавальних можливостей учнів.

Слайд 17

Метод гри: «Співстав слова»(10 хв.)

Учні по черзі відповідають.

(Ввімкнуте завдання на інтерактивній дошці)

Учні працюють самостійно і виписують слова у зошит.

Вчитель: Діти, всі закінчили?

Учні: Будь-ласка, ще декілька хвилин.

Проходить дві хвилини.

Вчитель: Тож, перевіряємо. Читаємо слова по черзі і співвідносимо їх до стилів, у якому можуть бути використані слова.

Перший учень: Периметр – це запозичене слово. Воно вживається у науковому стилі. Це слово-термін, що використовують у своїй роботі люди певних професій.

Вчитель: Молодець, дякую!

Другий учень: Слово Спортклуб вживається у публіцистичному стилі. Воно є запозиченим.

Вчитель: Молодець, дякую!

Третій учень: Слово ледащо вживається у розмовному стилі. Воно не є запозиченим.

Четвертий учень: Слово Комбайн – це запозичене слово. Воно вживається у науковому стилі. Це слово-термін, що використовують у своїй роботі люди певних професій.

П'ятий учень: слово Монітор – вживається у науковому стилі. Це слово-термін, що використовують у своїй роботі люди певних професій.

Шостий учень: Слово Функціонувати – вживається у публіцистичному стилі. Це слово є запозиченим.

Сьомий учень: Слово Зирити – вживається у розмовному стилі, а також у художньому для вітворення певної потрібної авторів ситуації. Не є запозиченим.

Восьмий учень: Слово Велик – вживається у розмовному стилі, а також у художньому для вітворення певної потрібної авторів ситуації.

Дев'ятий учень: Слово Префікс – це запозичене слово. Вон вживаються у науковому стилі.

Десятий учень: Слово Відфутболити – вживається у розмовному стилі.

Одинадцятий учень: Слово Військово-патріотичний вживається у публіцистичному стилі.

Дванадцятий учень: Слово Фотосинтез – це запозичене слово. Воно вживаються у науковому стилі.

Вчитель: Дуже добре! Ви всі добре попрацювали.

Слайд 18

Гра: «Мовне кодування» (10 хв.)

Мета: закріпити нові отримані знання на прикладі вправи.

Вчитель вмикає наступне завдання.

Вчитель: уважно подивіться на речення. Вам потрібно їх виправити та знайти недоречне слово.

Перший учень: Недоречне слово, що не відповідає ситуації спілкування: доведи до відома.

Виправлене речення: Сашко, повідом, будь ласка, вчителю, що я захворів.

Другий учень: Недоречне слово, що не відповідає ситуації спілкування: З якого питання.

Виправлене речення: Дівчинко, чому ти плачеш?

Третій учень: Недоречне слово, що не відповідає ситуації спілкування: Надійшла пропозиція.

Виправлене речення: Щойно Денис запропонував піти на річку купатися.

Четвертий учень: Недоречне слово, що не відповідає ситуації спілкування: Звернувся з проханням.

Виправлене речення: Керівник школи попросив учнів не тупати по клумбах.

П'ятий учень: Недоречне слово, що не відповідає ситуації спілкування: Погомонів про заходи.

Виправлене речення: Інспектор провів розмову зі школярами про заходи пожежної безпеки.

Вчитель: Молодці! Ви все вірно виконали.

VIII. Підсумок уроку: узагальнення і систематизація

Підведення підсумків

Вчитель: Отже сьогодні діти ми з вами опанували цікаву тему з розділу Лексикологія.

Бесіда (2 хв.):

Вчитель: Отже, діти які слова називаються загальноновживаними?

Перший учень: Загальноновживані слова – це слова, які використовуються в повсякденному мовленні всіма людьми.

Вчитель: Наведіть приклад загальноновживаних слів.

Другий учень: Наприклад: хліб, вода, сонце.

Вчитель: Діти які слова називаються стилістично забарвленими?

Третій учень: Стилiстично забарвленими словами називають слова, які вживають лише в окремих стилях мовлення або в одному з них.

Вчитель: Наведіть приклад стилістично забарвлених слів

Четвертий учень: Наприклад: *знаменник, декларувати, жаднюга.*

Слайд 20

Вчитель вмикає слайд із завданням. Вчитель звертається до учнів:

Вчитель: Діти, на слайді ви бачите слова і табличку. Вам потрібно співвіднести слова до загальноновживаних та стилістично забарвлених.

Метод гри: «Кожному своє місце» (7 хв.)

Мета: закріпити набуті знання та вміння на практиці, розвивати творчі здібності учнів, вміння формувати свою думку, розвиток письма.

Відповіді учнів:

Перший учень: Ходити – загальноживане слово.

Другий учень: Спати – загальноживане слово.

Третій учень: Здоровань – стилістично забарвлене слово.

Четвертий учень: Розбишака – стилістично забарвлене слово.

П'ятий учень: Щоб – загальноживане слово.

Шостий учень: Десять – загальноживане слово.

Сьомий учень: День – загальноживане слово.

Восьмий учень: Білий – загальноживане слово.

Дев'ятий учень: Воїн – стилістично забарвлене слово.

Десятий учень: Золотокосий – стилістично забарвлене слово.

Одинадцятий учень: Прямий – загальноживане слово.

Дванадцятий учень: Здатність – загальноживане слово.

Тринадцятий учень: Брат – загальноживане слово.

Чотирнадцятий учень: Хліб – загальноживане слово.

П'ятнадцятий учень: Будинок – загальноживане слово.

Шістнадцятий учень: Багатоповхівка – стилістично забарвлене слово.

Сімнадцятий учень: Мистецтво – стилістично забарвлене слово.

Вісімнадцятий учень: Горлопанити – стилістично забарвлене слово.

Дев'ятнадцятий учень: Швендяти – стилістично забарвлене слово.

Двадцятий учень: Смакота – стилістично забарвлене слово.

Двадцять перший учень: Байдикувати – стилістично забарвлене слово.

Двадцять другий учень: Учитель – загальноживане слово.

Двадцять третій учень: Секретар – загальноживане слово.

Двадцять четвертий учень: Телефон – загальноживане слово.

Двадцять п'ятий учень: Обрання – стилістично забарвлене слово.

Вчитель: Діти, ви велиці молодці і правильно впоралися із завданням!

IX. Домашнє завдання

Вчитель: Діти, сьогодні ви вивчили нову цікаву тему.

Слайд 21

Вчитель: Тож домашнім завданням Вам буде повторити вивчений матеріал, а також цікава вправа: вам потрібно скласти діалог на тему «Моя країна – Україна». Використовуйте загальнонавчання та стилістично забарвлені слова.

За роботу на уроці вчитель поставив оцінки дітям у щоденник.

Дзвінок.

Вчитель: До побачення, діти!

Учні: До побачення, вчителю!

ПЛАН - КОНСПЕКТ ІНТЕГРОВАНОГО УРОКУ

(за змістом: українська мова та географія для 8 класу)

Тема: «Експедиція до водиці: тире між підметом і присудком»

Загальноосвітня мета: формувати рівень знань, умінь та навичок, оволодіння учнями основними теоретичними знаннями; виявляти інтелектуальні здібності учнів, спрямувати навчання на практичне застосування знань; формування особистості з гнучким розумом, розвиненими потребами до подальшого пізнання та самостійних дій з певними навичками та творчими здібностями.

Мета:

Наукова: повторити, що таке «Головні члени речення»; удосконалювати вміння визначати граматичні основи; пояснити правила вживання тире між підметом і присудком; формувати вміння знаходити тире у реченнях, застосовувати правила у виконанні завдань, удосконалювати вміння будувати речення; закріпити отримані знання на прикладі підготовлених завдань; перевірити рівень засвоєних знань учнів; поглибити систему знань про водні ресурси України, висвітлити проблему збереження внутрішніх вод України, познайомити учнів з основними річковими басейнами України.

Розвивальна: виховувати любов до слова, формувати власну думку кожного учня; розвивати культуру мовлення, логічне мислення, образну уяву; виховувати почуття патріотизму, любові до рідного слова; розвивати увагу, логічне мислення, спостережливість, вміння аналізувати.

Виховна: формувати вміння працювати в класі, а також індивідуально; виховувати повагу один до одного; виховувати бережливе ставлення до водних ресурсів.

Тип уроку: узагальнення та систематизація умінь і навичок учнів; бінарний урок.

Форма проведення: урок-подорож; урок-практикум.

Методи і прийоми: співбесіда з учнями за таблицею; інтерактивні методи навчання: «Спіймай краплинку»(2 хв.); метод гри «Відгадай загадку» (2 хв.); «Долиною теорії» (5 хв.); гра «Джерело мудрості» (4 хв.); гра «Мовне кодування» (5 хв.); «Географічні картки» (6 хв.); «Мешканці прісних водойм» (5 хв.); Метод навчання «Програміст» (2хв.); «Ріки України»; Гра «Географічні вправи».

Обладнання: мультимедійна дошка, презентація, картки із завданнями, проєктор, ноутбук, Gif відео.

Література:

1. Бойко В. М., Дітчук І. Л., Заставецька Л.Б. Географія: підручник для 8 класу. Вид. 2-ге, переробл. Ірпінь «Перун», 2021. 288 с.
2. Заболотний О. В. Заболотний В. В. Українська мова: підручник для 8 класу. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ «ГЕНЕЗА», 2021. 264 с.

План уроку

1. Організація класу
2. Оголошення теми, мети уроку та очікуваних результатів
3. Мотивація навчальної діяльності учнів
4. Відтворення та корекція опорних знань та умінь учнів
5. Систематизація та узагальнення вивченого матеріалу
6. Підсумок уроку. Закріплення вивченого матеріалу
7. Домашнє завдання

1. Організація класу

Забезпечення емоційної готовності до уроку

Вчитель: Доброго дня, діти! Сьогодні у нас з вами цікавий урок. Ми з вами будемо вивчати українську мову з поєднанням географії. Зацікавилися? Під час нашої подорожі ми з вами ознайомимося з тим, коли між підметом і присудком ставимо тире обов'язково, а коли – за бажанням автора; також швидкоплинною течією річки нас віднесе до Вод суходолу та водних ресурсів.

Сьогодні на уроці у нас не тільки вчитель Української мови, а й вчитель Географії. Привітайтеся, діти!

Учні підіймаються і говорять разом: «Добрий день!»

Вчитель привітався також.

Вчитель української мови:

Уявімо двох казкових персонажів – Джмелика та Книжечку. Кожного літа вони мандрують Україною, знаходять різні – великі й малі – водойми та збирають літературні перлинки, присвячені їм. Найцікавіші ми з вами сьогодні будемо досліджувати.

2. Оголошення теми і мети уроку

Вступне слово вчителя географії

Вчитель географії: значення річок, озер, лиманів, штучних водойм у природі і житті людини дуже велике. Людина здавна використовувала річки як шляхи сполучення, засновувала на їх берегах свої поселення. Річки-джерело прісної води, риби і багато іншого, без чого наше життя уявити дуже важко. Вода найцінніший мінерал на Землі, бо вона є основою існування будь-якої форми життя, будь-якого організму.

Вступне слово вчителя української мови

Вчитель української мови: тож мета сьогоднішнього уроку: повторення раніше вивченого матеріалу; формування цілісної картини світу й підвищення пізнавального інтересу учнів.

Метод навчання: «Спіймай краплинку» (2 хв.)

Слайд 1–3

Мета: викликати у дітей інтерес до уроку, активізація пізнавальних можливостей учнів.

Вчитель: Тож діти, на екрані зображені слова, які записані на окремих смужках паперу. Вам потрібно скласти словосполучення, яка є темою уроку.

Слайд 4

Учні складають із смужок тему та оголошують її: «Експедиція до водиці: Туре між підметом і присудком».

3. Мотивація навчальної діяльності

Психологічна настанова учнів і внутрішня мотивація щодо виконання мети уроку.

Слайд 5

Мета: розвиток творчої діяльності учнів, формування власної думки кожного учня.

Вчитель української мови: Діти, Джмелик із Книжечкою залишили для вас завдання: Вам потрібно відгадати загадки, щоб зрозуміти, які Води суходолу нашої країни існують.

Слайд 6–7

Метод гри «Відгадай загадку» (2 хв.)

1 загадка

Дивну силу воно має –
З-під землі свій шлях долає.
Непримітне й невеличке,
Поїть ріки і кринички.

2 загадка

Цей блакитно – довгий звір
Має дивну звичку:
З скелі, з кручі стрімголов
Падає у річку.

3 загадка

стоїть корито,
Повне води наливо.

4 загадка

Навкруги вода,
А з питвом – біда.
Хто знає –
Де це буває?

Учні відгадують загадки:

Відповіді учнів:

1 загадка – Джерельце

2 загадка – Водоспад

3 загадка – Ставок

4 загадка – Море, океан.

4. Відтворення та корекція опорних знань та умінь учнів

«Долиною теорії» (5 хв.)

Слайд 8–9

Вчитель з учнями повторюють вивчений матеріал на прикладі таблиці.

Мета: застосовування набутих знань на практиці; повторення та аналіз основних фактів, подій, явищ.

«Згадками минулого»

Мета: пригадати раніше вивчений матеріал з української літератури (а прикладі творчості Кобзаря); дізнатися, якою буває річка в залежності від природних умов.

Вчитель української мови: Річка буває різною.

Уявіть собі, що має здійснитися буря, щоб ця спокійна ріка заревіла й застогнала! Навряд чи кожен з вас захотів опинитися там..

«Реве та стогне Дніпр широкий (вчитель почав)

Сердитий вітер завива,

Додолу верби гне високі,

Горами хвилю підійма».

(учні закінчили уривок)

Вчитель: А ось Кобзар любив Дніпро саме в такому настрої, навіть у своєму «Заповіті», називав поховати його так:

«Щоб лани широкополі,

І Дніпро, і кручі

Було видно, було чути,

Як реве ревучий».

Вчитель: Бажання Шевченка було виконаним. Його поховали на Чернечій горі поблизу Канева.

Вчитель: Але річка частіше буває спокійною та лагідною.

Отже, Діти, Вам потрібно послухати цей звук, як шумить річка.

Слайд 10

Вчитель вмикає звук річки(10 секунд)

<https://www.youtube.com/watch?v=zofBinqC2F4>

Після прослуховування вчитель продовжує:

Слайд 11

«Течією лагідної річки» (2хв.)

Вам потрібно вставити найвлучніші слова на місці пропусків в таких реченнях, а також підкреслити головні члени речення:

1. Яюсь на світанку я сидів з вудкою на березі й слухав, як лагідно ... річка про день, що настає.
2. Он біжить річка між скелястими берегами, весело ..., неначе кличе із собою в путь.
3. Ми вкладаємося спати у наметі, все стихло, лише ледь чутно ... невидима річка.

Підказка: *шепоче, наспівує, кукурікає, буркоче, шурхотить, дзюрчить, торохкотить, плюскотить, гомонить, хлюпає.*

Учні вставляють найвлучніші слова.

1. Яюсь на світанку я сидів з вудкою на березі й слухав, як лагідно дзюрчить, річка про день, що настає.
2. Он біжить річка між скелястими берегами, весело наспівує, неначе кличе із собою в путь.
3. Ми вкладаємося спати у наметі, все стихло, лише ледь чутно шурхотить невидима річка.

Вчитель: Молодці! Ви дуже добре вибрали влучні слова а також правильно підкреслили головні члени речення.

Далі вчитель продовжує:

Вчитель географії: як ви вже знаєте, внутрішні води нашої країни – це всі води суходолу і частина прибережних морських вод в межах державних кордонів України. До внутрішніх вод суходолу належать ті, що зосереджені на його поверхні (поверхневі води) і в надрах землі (підземні води). Поверхневі води в Україні зосереджені в річках, озерах, болотах, штучних водоймах (водосховищах, ставках) і водотоках (каналах).

Найбільші об'єми поверхневих вод містяться в річках. Здавна українці вірили в надприродну, цілющу і захисну силу води. З нею пов'язували народження всього живого. Згадай, як у казках герой, умившись чарівною водою, стає сильнішим.

Вчитель української мови: тож наступне цікаве завдання таке: Вам потрібно з'єднати початок прислів'я з кінцем.

Мета: підвищення активності учнів, створення позитивного настрою, активізація роботи на уроці.

Слайд 12

Гра: «Джерело мудрості» (4 хв.)

Початок	Кінець
1. Хліб – батько,	1. Вода – мати
2. У криницю воду лить –	2. Тільки людей смішить.
3. Батько гір – пісок,	3. Мати річок – джерело.
4. Море – то рибальське	4. Поле.
5. Одна ріка – це просто вода, а	5. Багато рік – море.
6. Річка не море,	6. Туга не горе.
7. Звик з бідюю –	7. Як риба з водою.
8. Води – хоч топиться, та	8. Нема де напитись.
9. Пролиту воду	9. Назад не збереш.
10. Не плюй у криницю –	10. Знадобиться води напиться.

Учні виходять до інтерактивної дошки та за допомогою стрілочок співставляють початок прислів'я з кінцем.

Відповідь учнів:

1-й Учень: Хліб – батько, вода – мати

2-й Учень: У криницю воду лить – тільки людей смішить.

3-й Учень: Батько гір – пісок, мати річок – джерело.

4-й Учень: Море – то рибальське поле.

5-й Учень: Одна ріка – це просто вода, а багато рік – море.

6-й Учень: Річка не море, туга не горе.

7-й Учень: Звик з бідюю – як риба з водою.

8-й Учень: Води – хоч топиться, та нема де напитись.

9-й Учень: Пролиту воду назад не збереш.

10-й Учень: Не плюй у криницю – знадобиться води напиться.

Вчитель: Молодці! Переходимо до наступного завдання.

Розповідь вчителя географії:

Розподіл річок по території країни залежить насамперед від рельєфу та клімату. Найбільша густота річкової мережі в Українських Карпатах і Кримських горах, найменша – на Причорноморській низовині. У найбільш посушливій її частині – між Дніпром і затокою Сиваш – постійних водотоків взагалі немає, а тимчасові утворюються лише під час танення снігу або зливових дощів.

Вчитель: наступним завданням вам потрібно вставити тире у речення та підкреслити підмет і присудок.

Слайд 13–14

Гра: «Мовне кодування» (5 хв.)

Мета: закріпити нові отримані знання на прикладі вправи.

1. Здавалося б, вода – чиста речовина, які можуть бути її види?
2. Але, виявляється, – залежно від того, в якому місці беруть воду, вона може називатися по-різному.
3. Також вода може бути насичена різними мікроелементами – від чого її властивості можуть змінюватися.
4. Дощова вода – це одна з численних форм атмосферних опадів.
5. Головне її джерело – це волога, що випаровується з поверхні ґрунту і водойм.
6. Одна дощова хмара здатна містити в собі до декількох сотень тонн води.
7. Джерелом називають невеликий потік води, що б'є з землі.
8. Вода джерел – це підземні чи ґрунтові води, що знайшли вихід на поверхню землі в певному місці.
9. Артезіанська – це вода, яка залягає на глибині від 25 до 300 метрів.
10. Артезіанські води дуже добре захищені від різного виду зовнішніх забруднень
11. Гаї неосяжні то коси її, а ріки та річки — то стьожки прекрасні. (М. Кононенко).
12. Залишки колишніх річкових русел утворюють стариці — довгасті, звивисті або підковоподібні озера.
13. Річки Українських Карпат та інших гірських територій мають особливий режим. На них часто бувають паводки, раптові підйоми рівня води в будь-який час року, спричинені тривалими дощами й посиленням таненням снігу

Кожен учень по черзі відповідає. Він пояснює, де потрібно ставити тире, а де ні. А також визначає підмет та присудок.

1-й Учень: Здавалося б, вода – чиста речовина, які можуть бути її види? Тут тире позначено правильно.

2-й Учень: Але, виявляється, залежно від того, в якому місці беруть воду, вона може називатися по-різному. Тут тире позначено не правильно. Його взагалі не повинно бути.

3-й Учень: Також вода може бути насичена різними мікроелементами – від чого її властивості можуть змінюватися. Тут тире позначено не правильно. Його взагалі не повинно бути.

4-й Учень: Дощова вода – це одна з численних форм атмосферних опадів. Тут тире позначено правильно.

5-й Учень: Головне її джерело – це волога, що випаровується з поверхні ґрунту і водою.

6-й Учень: Одна дощова хмара здатна – містити в собі до декількох сотень тонн води. Тут тире позначено не правильно. Його взагалі не повинно бути.

7-й Учень: Джерелом називають невеликий потік води, що б'є з землі.

Речення сформульоване правильно. Тире не потрібно вставляти.

8-й Учень: Вода джерел – це підземні чи ґрунтові води, що знайшли вихід на поверхню землі в певному місці. Тут тире позначено правильно.

9-й Учень: Артезіанська вода, – залягає на глибині від 25 до 300 метрів. Тире поставлене не правильно.

10-й Учень: Артезіанські води дуже добре захищені від різного виду зовнішніх забруднень. Речення правильне. Тут не потрібно ставити тире.

11-й Учень: Гаї неосяжні то коси її, а ріки та річки – то стьожки прекрасні. Тире поставлене правильно.

12-й Учень: Залишки колишніх річкових русел утворюють стариці – довгасті, звивисті або підковоподібні озера. Тире поставлене правильно.

13-й Учень: Річки Українських Карпат та інших гірських територій мають особливий режим. На них часто бувають наводки – раптові підйоми рівня води в будь-який час року, спричинені тривалими дощами й посиленням таненням снігу. Тут потрібно ставити тире.

Вчитель: молодці!

5. Систематизація та узагальнення вивченого матеріалу

Слайд 15

Вчитель географії:

Щорічно 22 березня відзначається Всесвітній день води. У 2020 році він буде проводитися під гаслом «Вода та зміни клімату – прискорення дій». У цей день у всіх країнах світу акцентується увага на дбайливому ставленні до водних ресурсів, адже більше мільярда людей на планеті використовують неякісну воду. Повсякденне наше життя побудовано на воді і створено з води. Без води, що оточує нас, наше життя було б неможливим.

Загалом, водні ресурси України можна охарактеризувати, як недостатні. Україна є однією з найменш забезпечених водою країн серед країн Європи. Більшість українці споживають воду з поверхневих водних джерел – річок,

водосховищ, зокрема з Дніпра забезпечується водою близько 2/3 населення України. Для людини дуже важливо мати можливість пити чисту воду – це одна з основних складових здоров'я, як і чисте повітря, здорова їжа і фізична активність.

Вчитель української мови продовжує: тому, діти, вам потрібно віднайти значення слова на прикладі ось таких карток. Після цього вам потрібно скласти по одному реченню, вживаючи головні члени речення та обов'язково тире між ними.

Слайд 16 – 18

На інтерактивній дошці вчитель ввімкнув картки. Кожен учень обирає для себе картку.

Після цього вчитель ввімкнув визначення цих карток і учні працюють.

Мета: закріпити набуті знання та вміння на практиці, розвивати творчі здібності учнів, вміння формувати свою думку, розвиток письма.

«Географічні картки» (6 хв.)

Слово	Визначення
Межень –	1. Площа, з якої річка збирає воду;
Гирло –	2. Різниця висоти витоків та гирла;
Річкова система –	3. Найнижчий рівень води в річці протягом року;
Річковий басейн –	4. Маса гірських порід (т), що переносить річка за рік;
Річкова долина –	5. Річка зі всіма її притоками;
Вододіл –	6. Поповнення річки водою;
Дельта –	7. Відношення падіння річки (см) до довжини (км);
Падіння річки –	8. Піщані острови у гирлі річки;
Ухил річища –	9. Об'єм води, що протікає крізь поперечний переріз річки за одиницю часу;
Живлення –	10. Місце, де річка впадає в іншу водойму;
Витрати	11. Межа між басейнами сусідніх річок;
	12. Заглиблення у земній корі, де знаходиться річка.

води –	
Твердий	
стік –	

Учні з вчителем починають перевіряти завдання:

1-й Учень: Межень – це найнижчий рівень води в річці протягом року;

2-й Учень: Гирло – це місце, де річка впадає в іншу водойму;

3-й Учень: Річкова система – це річка зі всіма її притоками;

4-й Учень: Річковий басейн – це площа, з якої річка збирає воду;

5-й Учень: Річкова долина – це заглиблення у земній корі, де знаходиться річка;

6-й Учень: Вододіл – це межа між басейнами сусідніх річок;

7-й Учень: Дельта – це піщані острови у гирлі річки;

8-й Учень: Падіння річки – це різниця висоти витоку та гирла;

9-й Учень: Ухил річища – це відношення падіння річки (см) до довжини (км);

10-й Учень: Живлення – це поповнення річки водою;

11-й Учень: Витрати води – це об'єм води, що протікає крізь поперечний переріз річки за одиницю часу;

12-й Учень: . Твердий стік – це маса гірських порід (т), що переносить річка за рік.

Речення, складені учнями:

- 1. Живлення річок це – надходження води до річкових систем, визначається кліматичними умовами території України.*
- 2. Об'єм води, що протікає через поперечний переріз річки за певний проміжок часу – це річковий стік, який існує у природі.*
- 3. Твердий стік – Це увесь твердий матеріал, що його в завислому і розчиненому вигляді переносить річка, який ми вивчали н уроці географії. і т.д.*

Вчитель географії: молодці діти! Я переконалася, що ви добре засвоїли новий матеріал.

Вчитель української мови: Ви склали гарні речення а головне – правильно.

Підсумок уроку. Закріплення вивченого матеріалу

Слайд 19

Вчитель: Отже сьогодні діти ми з вами закріпили отримані знання та навички. Тому, зараз я вам пропоную відгадати кросворд.

Слайд 20

Гра: «Мешканці прісних водойм»

Завдання від вчителя географії

Мета: перевірити рівень засвоєних знань учнів на уроці географії; вміння учнів правильно записувати Власні назви.

Вчитель: наступним завданням буде таким: Вам потрібно прочитати віршики і вписати слова–розгадки у відповідні клітинки.

Вчитель роздає роздруківки учням. Вони працюють самостійно а потім всі разом перевіряють.

Завдання від вчителя української мови:

Слайд 21

«Програміст» (2хв.)

Вчитель: перебудуйте речення, між підметом і присудком стояло тире. Підкресли граматичні основи.

Вода вважається найбільш простою і звичною речовиною на планеті. Вона є символом життя на Землі. У ХХІ столітті здорова вода вважається знахідкою для людей. Берегти воду означає берегти здоров'я людей.

Учні працюють. Потім перевіряють із вчителем.

Правильна відповідь:

Вода – це найбільш проста і звична речовина на планеті. Вона символ життя на Землі. У ХХІ столітті здорова вода – знахідка для людей. Берегти воду – берегти здоров'я людей.

Після виконаного завдання учні формують висновок.

Учні: сьогодні на уроці ми повторили та закріпили отримані знання. Нам дуже сподобались різноманітні завдання на уроці, було цікаво і пізнавально працювати.

Завдяки вдало підібраним прийомам і формам навчання, вдалося реалізувати мету та завдання плану-конспекту.

Домашнє завдання

Слайд 22 – 23

Гра : «Ріки України»

Мета: формування природничої компетентності, збагаченню знань про водойми. Виконуючи завдання, учень вдосконалюватиме вміння користуватися додатковими джерелами, зокрема, картами, для отримання потрібної інформації, розвиватиме пізнавальний інтерес та увагу.

Вчитель географії: домашнім завданням Вам потрібно користуючись підказками, написати назви рік, які протікають в Україні, а також назви

трьох найдовших рік країни та тих, що протікають у вказаних містах.
Обов'язково зверніться до підручника з Географії.

(Відповіді: Дунай, Південний Буг, Прут, Тиса, Дністер, Случ, Горинь, Прип'ять, Дніпро, Десна, Сіверський Донець).

Вчитель української мови: і також, Вам потрібно виписати із підручника Географії речення із підметом і присудком та тире між ними. Підкреслити головні та другорядні члени речення.

«Географічні вправи»

За роботу на уроці вчитель поставив оцінки дітям у щоденник.

Дзвінок.

Вчитель: До побачення, діти!

УРОК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 5-А КЛАСІ

ТЕМА УРОКУ: «ЗАГАЛЬНОВЖИВАНІ Й СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНІ СЛОВА»

Тип уроку: вивчення нового матеріалу
Підготував вчитель: Головка В.О.

«СМУЖКУ ВІЗЬМИ, ТЕМУ СКЛАДИ»

ЗАГАЛЬНО І СТИЛІСТИЧНО
ЛОВА ВЖИВАНІ ЗАБАРВЛЕНІ

кладена тема:

«Віграй загадки»

Загадка 1
Варіє у полі на добрій землі,
Місце почесне займає на
столі...

Загадка 2
Із вікна у вікно
замотє вбретено.

Загадка 3
Скільки крупи на суку,
Скільки рибок в талії ставку,
Щоб нам їх порахувати,
Який предмет нам треба знати?

Загадка 4
Хто для нас пісень співає,
Хто в несподу забавляє,
Гарні нам дає ілюзії
І розказує казки?

БЕСІДА:

ЩО ТАКЕ ЛЕКСИКОЛОГІЯ?

ЩО ТАКЕ ЛЕКСИКА?

Перегляд відео:
https://www.youtube.com/watch?v=1112q_dzFVQ

Загальноживана
та стилістично забарвлена лексика

УРОК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 5-А КЛАСІ

ТЕМА УРОКУ:

«ЗАГАЛЬНОВЖИВАНІ Й СТИЛІСТИЧНО ЗАБАРВЛЕНІ СЛОВА»

Тип уроку: вивчення нового матеріалу
Підготував вчитель: Головко В.О.

«СМУЖКУ ВІЗЬМИ, ТЕМУ СКЛАДИ»

ЗАГАЛЬНО **Й** **СТИЛІСТИЧНО**
ЛОВА **ВЖИВАНІ** **ЗАБАРВЛЕНІ**

кладена тема:

«Вігядай загадки»

Загадка 1
Вчорі у полі на добрій землі,
Місце почесне знайав на столі...

Загадка 2
Із білого у білого
золоте веретено.

Загадка 3
Скільки гризів на суку,
Скільки рибок в токій ставці,
Щоб нам їх поразувати,
Якій предцет нам треба знати?

Загадка 4
Хто днів нас нісень співає,
Хто в негоді забуває,
Гарні нам дні чимки
І розказує казки?

БЕСІДА:

ЩО ТАКЕ ЛЕКСИКА?

ЩО ТАКЕ ЛЕКСИКОЛОГІЯ?

Перегляд відео:
https://www.youtube.com/watch?v=lllZq_dzFVQ

Загальнонавчана та стилістично забарвлена лексика

Перегляд відео:
https://www.youtube.com/watch?v=lllZq_dzFVQ

Загальнонавчана та стилістично забарвлена лексика

«Загальнонавчани й стилістично забарвлені слова»

за вживанням розрізняють:

загальнонавчани (нейтральні) **стилістично забарвлені слова**

Основа кожного стилю мовлення: загальнонавчани слова.

Загальнонавчани слова використовуються в повсякденному мовленні всіма людьми.

Стилістично забарвлені слова – слова, які вживають лише в окремих стилях мовлення або в одному з них.

НАПРИКЛАД: хліб, вода, сонце. **НАПРИКЛАД:** знаменник, декларувати, жадного.

Запишіть визначення:

Загальнонавчани слова використовуються в повсякденному мовленні всіма людьми.
Наприклад: хліб, вода, сонце.

Стилістично забарвлені слова – слова, які вживають лише в окремих стилях мовлення або в одному з них.
Наприклад: знаменник, декларувати, жадного.

Особливості:

Загальнонавчани

1. Назви явищ та об'єктів природи: сон, вітер, мороз.
2. Назви рослин і тварин: собака, кіт, береза, пшениця.
3. Назви осіб за спорідненістю: син, батько, племіння.
4. Назви осіб за професією: учитель, булавник, лікар, юрист.
5. Назви побутових предметів: хліб, підлога, людина, вантаж.
6. Назви смисл: радість, червоний, грацій.
7. Назви дій, процесів: етане: говорити, любити, писати, дивитися.
8. Назви на позначення кількості: одиниця, троєць, багато, части.
9. Службові слова: бо, проте, та, і, але.

Стилістично забарвлені

1. Професійні слова і терміни: математика, гігієна, біологія.
2. Формальні слова: будь-як, напевно, плач, грош, степка.
3. Прислів'я: тишай (тишай!), знаменитість, бабуся, лелека.
4. Жаргонізм: SMS-сигл (назвати SMS повідомлення), не ашу (наварити).
5. Офіційно-ділова лексика: офіційний лист, наказ, кодекс.
6. Пестливі-визначальні слова: мазурочка, остримко, порфреник.

Види стилістично забарвленої лексики

Вид лексики	Спіль, у яких переважно вживають слова	Приклади
Суспільно-політична	Публіцистичний, офіційно-діловий	парламентар, демократія, загальнодержавний
Офіційно-ділова	Офіційно-діловий, публіцистичний	інструкція, ініціювати
Наукова	Науковий	діданок, молекула, прислівник
Розмовна	Розмовний, художній	дітляки, шкандибати

ЗАВДАННЯ 1

Метод гри: «Сістем слово» (10 хв.)

Випишіть стилістично забарвлені слова. У якому стилі може бути використане кожне з них?

Дорого, Комбайн, Зирити, Дивитися, Загальнонародний, Відфуболити, Військово-патріотичний, Функціонувати, Фотосинтез, Спортклуб, Низький, Прецеденти, Монитор, Периметр, Ледацько, Велик, Вранці, Префікс

Гра: «Мовне кодування» (10 хв.)

Прочитайте речення. Виправте помилки.

1 речення
Сашко, доведи, будь ласка, до відомо вчителя, що я захворів.

2 речення
Дяченко, ти з якого питання плачеш?

3 речення
Щойно від Дениса надійшла пропозиція піти на ринку купувати.

4 речення
Керівник школи звернувся до учнів з проханням не тупати по клубках.

5 речення
Інспектор погрозив зі школярами про заходи пожежної безпеки.

Метод гри: «Кожному своє місце»

Співвіднесіть слова до загальнонавчаних та стилістично забарвлених

Ходити, спати, здоров'я, розбишачка, щоб, десять, день, білий, воїн, золотосий, прямий, здатність, брат, хліб, будинок, багатопверхівка, мистецтво, горлопанити, швендяти, смакота, байдкувати, благословенний, учитель, секретар, телефон, обрання.

Загальнонавчани	Стилістично забарвлені

СКЛАСТИ ДІАЛОГ НА ТЕМУ «МОЯ КРАЇНА - УКРАЇНА».

Використовуйте загальнонавчани та стилістично забарвлені слова.

Рис. 3.1. Метод навчання: «Інтелектуальна розминка»

Рис. 3.2. Метод гри: «Відлуння»

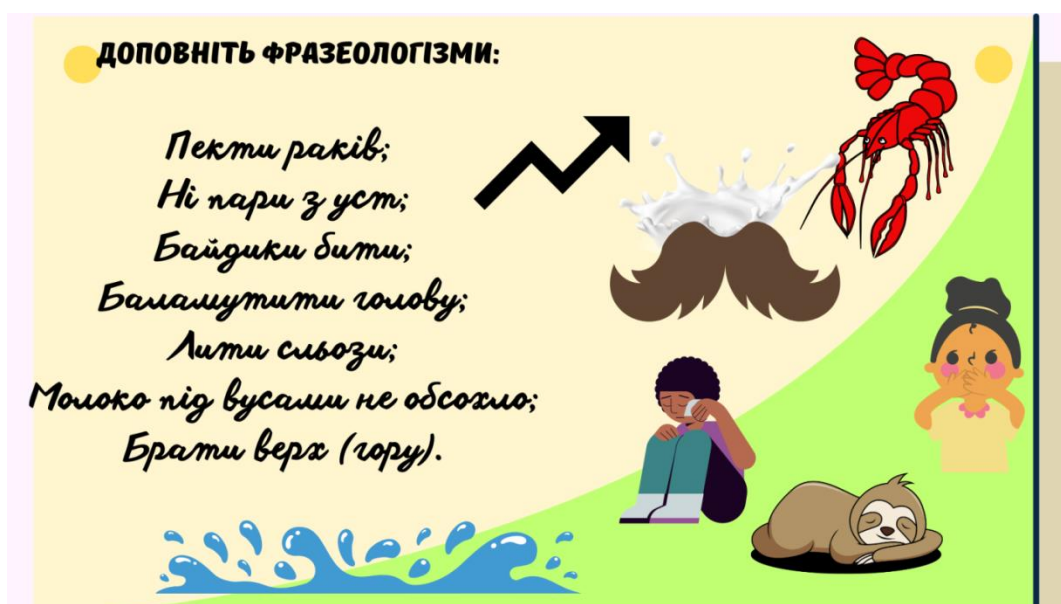

Рис. 3.3. Метод гри: «Теоретична атака»

Фразеологізм	Синонім
1. Ні риба ні м'ясо;	Розводити теревені;
2. Обое рябое;	Ні слуху, ні духу;
3. Ні чутки, ні вістки;	Витинати фортелі;
4. Пробирають дрижаки;	З дошу та під ринву;
5. Викидати фокуси;	Яка грушка, така й юшка;
6. Байдики бити;	Зуб на зуб не попадає;
7. З вогню та в полум'я;	Посиденьки справляти;
8. Точити лясн.	Ні пава, ні гава.

Рис. 3.4. Метод гри: «Ребус»

Виберіть із зображених малюнків ті, що утворюють фразеологізми. Поясніть їхні значення. У яких ситуаціях використовують фразеологізми? Складіть із ними речення.

Гострий

Отримати

Місце під

Рис. 3.5. Метод гри: «Співстав слова»

ЗАВДАННЯ 1
 Метод гри: «Співстав слова» (10 хв.)

Випишіть стилістично забарвлені слова. У якому стилі може бути використане кожне з них?

Дорого	Функціонувати	Монитор
Комбайн	Фотосинтез	Периметр
Зирити	Спортклуб	Ледащо
Дивитися	Низький	Велик
Загальнонародний	Працювати	Вранці
Відфутболити	Префікс	
Військово-патріотичний		

Виберіть із зображених малюнків ті, що утворюють фразеологізми. Поясніть їхні значення. У яких ситуаціях використовують фразеологізми? Складіть із ними речення.

Гострий

Отримати

Місце під

Рис. 3.5. Метод гри: «Співстав слова»

ЗАВДАННЯ 1
 Метод гри: «Співстав слова» (10 хв.)

Випишіть стилістично забарвлені слова. У якому стилі може бути використане кожне з них?

Дорого	Функціонувати	Монитор
Комбайн	Фотосинтез	Периметр
Зирити	Спортклуб	Ледащо
Дивитися	Низький	Велик
Загальнонародний	Працювати	Вранці
Відфутболити	Префікс	
Військово-патріотичний		

Рис.3.6. Гра :«Мовне кодування»

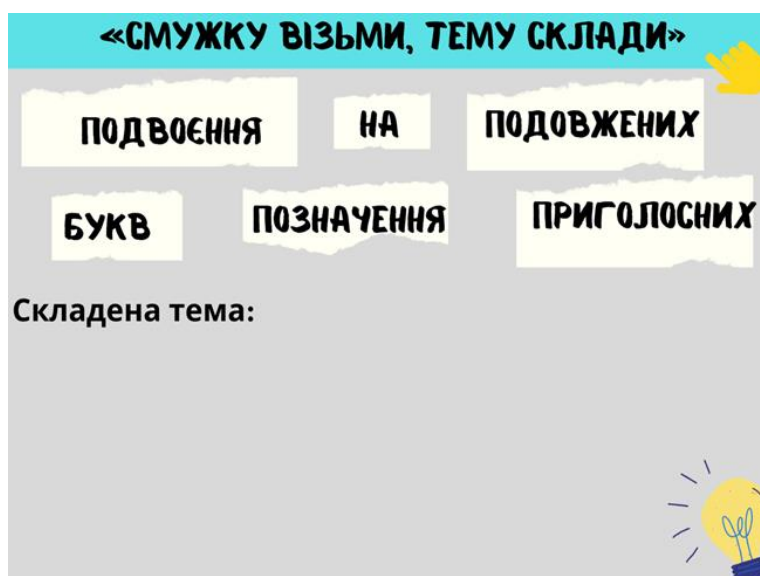

Рис. 3.7. Метод гри: «Смужку візьми, тему склади»

Слайд 13

ГРА «ДИВОСВІТ ВПРАВ»

1. *Вставте, де потрібно букву.*

Знаряд..я	відкрит..ів	відкрит..ів
узбич..я	тигрень..я	суд..я
молод..ю	розповід..ю	спросон..я
л..ється	ясніст..ю	
стат..ями	гл..ячка	
стат..ей	перехрест..я	
відкрит..я		

Слайд 14

2. *Напишіть транскрипцію для поданих слів:*

Слова для транскрипції:
молоддю, знаряддя, суддя.

МОЛОДДЮ _____
ЗНАРЯДДЯ _____
СУДДЯ _____

Рис.3.8. Гра: «Дивосвіт вправ»

Рис. 3.9. Звертання. Непоширені й поширені звертання

ЗАЛКОВИЙ УРОК З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 5-А КЛАСІ

Тема: «Професійні слова й терміни»

Тип уроку: вивчення нового матеріалу
Підготував вчитель: Голованюк В.О.

1 СТАНЦІЯ - «БУДИНОК ВИКОНАНОГО ЗАВДАННЯ»

Перевірка домашнього завдання

«СМУЖКУ ВІЗЬМИ, ТЕМУ СКЛАДИ»

ПРОФЕ	Й	МНИ
СЛОВА	ТЕР	СІЙН

Складена тема:

2 СТАНЦІЯ - «ЗГАДКАМИ МИНУЛОГО»

БЕСІДА ЗА ТАКИМИ ПИТАННЯМИ:

- ПРОФЕСІЙНІ СЛОВА;
- СЛОВА-ТЕРМІНИ;
- ВЖИВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СЛІВ І СЛІВ-ТЕРМІНІВ.

3 СТАНЦІЯ - «ДИВОСВІТ ВІРАВ» Гра: «Згадай слово»

Співвіднесіть речення-загадки та відгадайте назви професій.

Поїзд водить ...
Оре в полі ...
Літаком править ...
У школі вчить нас ...
Будує будинок ...
Фарбує стіни нам ...
Стопі робить ...
Пісні нам співає ...
Торгуєлю зайнятий ...
На верстаті тче тканини ...
Від хвороб лікує ...
Пілю вводить нам ...
Хліб пече в пекарні ...
Намалює нам ...
Чоботи пошіє ...

4 СТАНЦІЯ - «КЛЮЧОК ДО ЗНАЙ»

Самостійна робота

Співвіднесіть слова у два стовпчики

Гра: «Відповідні слова»

Професійні слова	Слова - терміни
<input type="text"/>	<input type="text"/>

Хімічний боцман дошка класний кислота рауц омонімі
Елемент пенальті монтаж журнал чисельник підмет
Озимина палуба вітряк ділення цитоплазма присудок
Синтаксис семестр вірш абзац бактерія множина

Домашнє завдання:

Вписати зі своїх підручників з історії, географії, та природознавства по 2-3 терміни професійних та слів-термінів

Пояснити їх мовні значення, та з двома словами (на вибір) скласти і записати речення.

5 СТАНЦІЯ - «КЛЮЧОК ДО ЗНАЙ»

Залишіть терміни в чотири колонки:

Гра: «Кожки для термінів»

1 колонка математичні	2 колонка літературознавчі	3 колонка медичні	4 колонка математичні
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Множення, ауп, дільник, персонаж, квадрат, поема, кут сюжет, хірургія, тайм, ін'єкція, драма, ангана, казка термометр, грошмайстер.

Рис. 4. Урок у 5 класі. Додатки до уроку

Знаїдо!
 Валерію!
 Евеліно!
 Ростиславе!
 Таїсіє!
 Андрію!
 Наталю!
 Назаре!
 Ярослав!

Рис. 4.1. Імена

Самоперевірка

№	Питання	Так	Ні
1	Чи поширюються звертання? (Так).		
2	Звертання виділяємо на письмі лапками?		
3	Звертання називає того, до кого звертаються?		
4	Звертання може бути членом речення?		
5	Найчастіше звертання може бути виражене займенником?		
6	Звертання завжди стоїть на початку речення?		
7	Звертання використовується в науковому стилі?		
8	При звертанні може бути знак оклику?		
9	Чи може вживатися звертання в множині?		
10	Основне значення звертання смислове?		
11	Слова <i>о, ой</i> , теж належать до звертання?		

Рис. 4.2. – Слайд для вправи «Самоперевірка»

Go to www.menti.com and use the code 3252 3679

Пригадайте і запишіть 3 фразеологізми.

побити глека троянський кінь
альфа і омега тримати язик за зубами
теревені правити
бити байдики
ляпати язиком зарубати на носі
точити ляси накивати п'ятами
умивати руки нитка аріадни
топтати ряс
ахіллесова п'ята

Рис. 4.3. – Приклад вправи за допомогою онлайн-сервісу *Mentimeter*

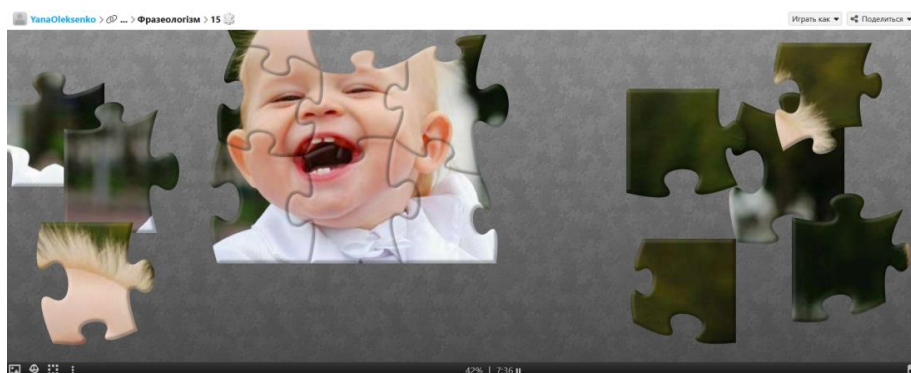

Рис. 4.4 – Виконання вправи за допомогою онлайн-ресурсу *Jigsawplanet*

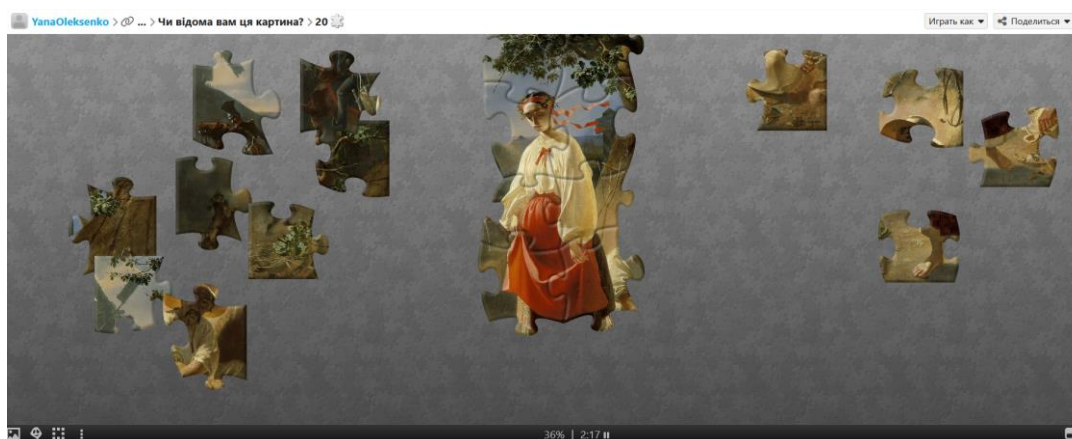

Рис. 4.5. – Приклад вправи за допомогою онлайн-ресурсу *Jigsawplanet*

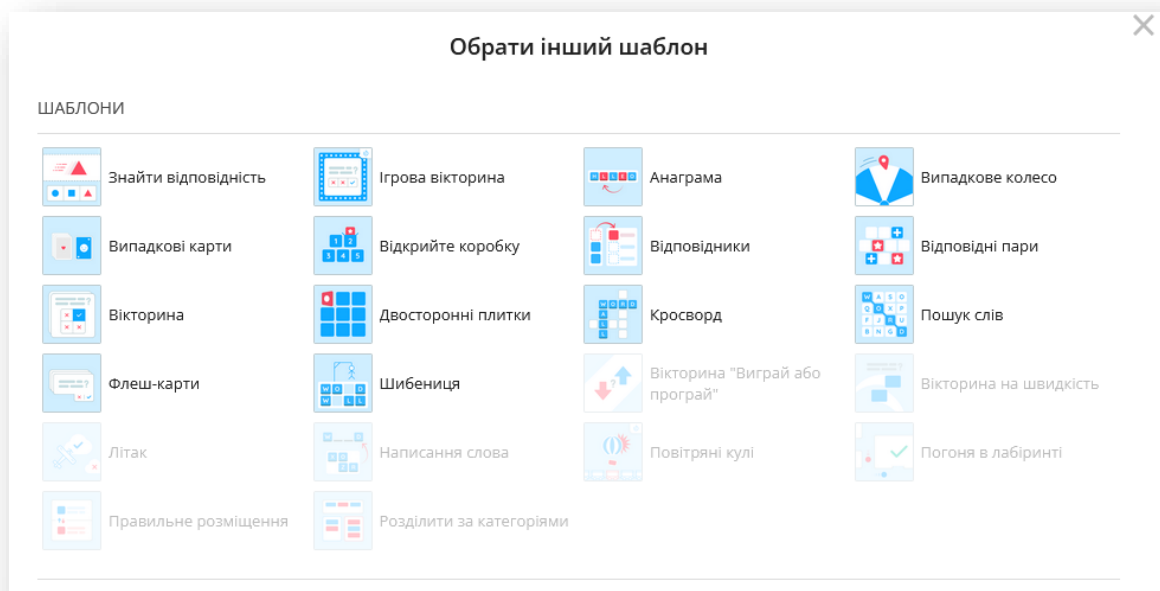
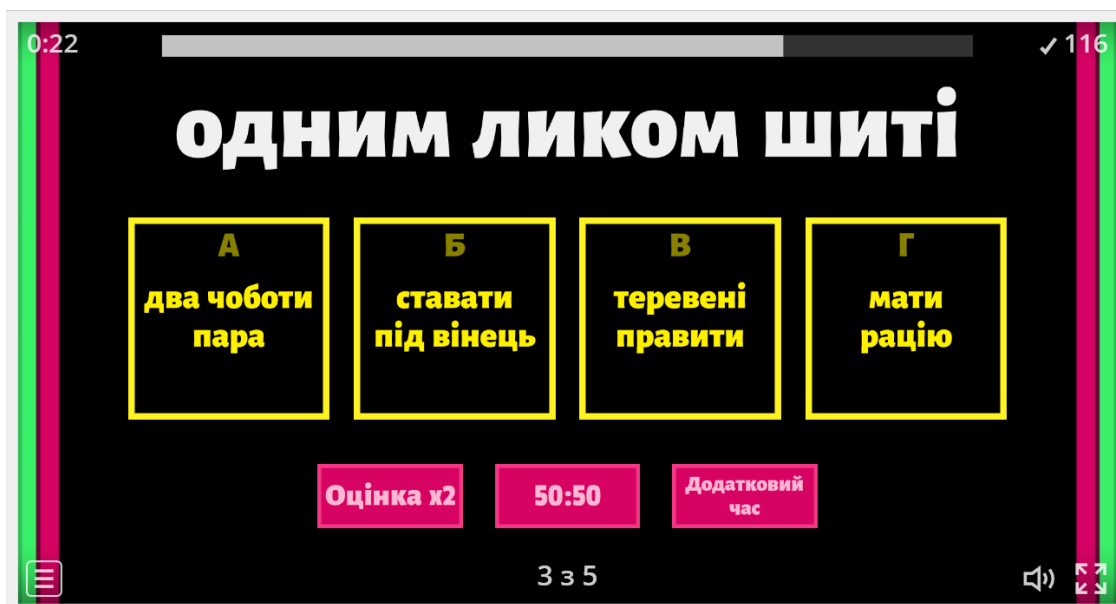

Рис. 4.6. Приклад шаблонів онлайн-ресурсу *Wordwall*

ис. 4.7. – Приклад вправи за допомогою онлайн-ресурсу *Wordwall*